

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

На правах рукопису

Подчесова Валерія Юріївна

УДК 336.717.061:330.131.7](043.5)

П 44

Управління кредитним ризиком банку

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

*Дисертація ухвалена до друку в
результаті звернення*

Науковий керівник

Ваше святе

Васюренко Олег Володимирович,

Я Т.М. Буршко

доктор економічних наук,

професор

Суми - 2009

ЗМІСТ

	с.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
1.1. Загальні положення визначення категорії «ризик» та ризиків банківської діяльності.....	11
1.2. Економічна сутність та зміст кредитних ризиків банківської діяльності.....	28
1.3. Аналіз як ключова функція управління кредитним ризиком банку.....	44
Висновки з першого розділу.....	57
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ВПЛИВУ РІВНЯ АКТИВНОСТІ БАНКІВ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ НА СТУПІНЬ КЕРОВАНОСТІ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ.....	60
2.1. Основні тенденції зміни обсягів кредитування з погляду ведення активних операцій банків.....	60
2.2. Динаміка структурних компонент банківського кредитування та їхній вплив на якість кредитного портфеля.....	78
2.3. Вплив показників, що характеризують ступінь захищеності банку на рівень кредитного ризику.....	98
Висновки з другого розділу.....	110
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЙОГО АНАЛІЗУ.....	112
3.1. Основні складові аналізу процесу управління кредитним ризиком банку.....	112

- 107 D -

3.2. Методичний підхід до оцінки рівня кредитного ризику.....	123
3.3. Методичні рекомендації до врахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком.....	143
Висновки з третього розділу.....	156
ВИСНОВКИ	158
ДОДАТКИ.....	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

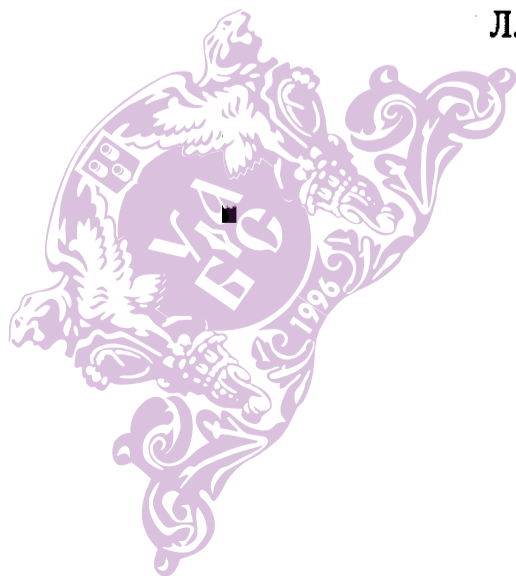
State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні розвиток ринкових відносин на фоні глобальних інтеграційних процесів неможливий без сталого функціонування банківського сегмента фінансового ринку. Це пов'язано з тим, що саме банківський сектор відіграє не лише ключову роль у відтворювальній структурі економіки, а й є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку.

Разом із цим, сталість функціонування банківського сектора економіки багато в чому визначається здатністю до передбачення та визначення різних проявів невизначеності – ризиків, що супроводжують банківську діяльність, умінням мінімізувати негативні наслідки від їхньої дії. Втім, серед банківських ризиків особливого значення набувають кредитні ризики, які безпосередньо пов'язані з веденням банківської діяльності, забезпеченням умов стабільного надання кредитних ресурсів для потреб економічного зростання. Не менш важливе й урахування такої ознаки кредитного ризику, як корелятивний вплив на інші банківські ризики, для забезпечення основ надійного та безпечного функціонування банку. У підсумку це обумовлює необхідність застосування цілого арсеналу інструментарію аналізу й управління кредитним ризиком і пристосування такого інструментарію до реальних потреб вітчизняних банків. Тобто об'єктивно виникає низка завдань з удосконалення процесу управління кредитним ризиком банку.

Питання визначення кредитного ризику, його попередження та вдосконалення заходів із запобігання розвитку негативного впливу кредитного ризику на сталість функціонування банку розглядаються на теоретичному й методологічному рівнях у роботах таких вітчизняних та закордонних учених-економістів: Ф. Алена, В. Буряка, О. Васюренка, Г. Великоіваненка, В. Вітлінського, В. Волохова, В. Глуценка, О. Дзюблюка, Х. Димакоса, Е. Карлетті, С. Козьменка, А. Лобанова, Г. Марковіца, О. Пернарівського, С. Прасолової, Л. Примостки, Т. Савченка, І. Сала, С. Себенояна, Дж. Синки, П. Страхана,

А. Чугунова та інших.

Узагальнення й аналіз опублікованих за такою проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання формування методичних підходів до вдосконалення управління кредитним ризиком недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

Об'єктивна потреба подальшого поглиблення теоретичних і методичних досліджень пов'язана, насамперед, із необхідністю уточнення понятійного апарату, узагальнення процедури аналізу впливу структурних компонент банківського кредитування на динаміку проблемних кредитів, розробки підходу до оцінки виникнення кредитного ризику, рекомендацій із урахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком. Це, врешті-решт, визначає актуальність обраного напрямку дослідження, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри банківської справи Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України та узгоджується з основними напрямками наукових тем ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» «Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні» (номер державної реєстрації 0102U006965) і «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (номер державної реєстрації 0107U012112). Роль автора у виконанні теми полягала в проведенні теоретичного дослідження сутності та змісту поняття «кредитний ризик банку», здійсненні аналізу розвитку вітчизняних банківських установ та дослідженні інструментарію оцінки виникнення кредитного ризику.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в теоретичному узагальненні і науково-методичному обґрунтуванні та розробці нових підходів щодо управління кредитним ризиком банку.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено та вирішено такі за-

вдання:

розкрити загальні положення визначення категорії «ризик» та ризиків банківської діяльності;

уточнити економічну сутність кредитних ризиків банківської діяльності, їхнє класифікаційне групування та значимість аналізу в процесі управління кредитним ризиком банку;

проаналізувати стан функціонування мережі вітчизняних банків у сфері кредитування;

дослідити динаміку структурних компонент банківського кредитування та показників, що характеризують ступінь захищеності банку на рівень кредитного ризику і якість кредитного портфеля;

виокремити та обґрунтувати основні складові аналізу процесу управління кредитним ризиком банку;

розробити методичний підхід до оцінки рівня кредитного ризику та методичні рекомендації із урахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком.

Об'єкт дослідження – процес управління кредитним ризиком банку.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади і інструментарій управління кредитним ризиком банку.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовувалися такі методи: логічного узагальнення – для розкриття загальних положень визначення категорії «ризик» та ризиків банківської діяльності, сутності та змісту поняття «кредитний ризик»; графоаналітичний – для аналізу, порівняння й наочного відображення статистичних даних для дослідження стану функціонування мережі вітчизняних банків у сфері кредитування та показників, що характеризують ступінь захищеності й можливості виникнення кредитного ризику; методи статистичного аналізу – для узагальнення впливів окремих структурних компонент банківського кредитування на динаміку проблемних кредитів; системний та комплексний підходи – для розкриття основних складових аналізу

процесу управління кредитним ризиком банку; методи формалізації (опис досліджуваних процесів і явищ математичною символікою та графічним зображенням) – для визначення методичного підходу до оцінки виникнення кредитного ризику та методичних рекомендацій із урахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань здійснення банківської діяльності, дані Національного банку України, Асоціації українських банків, звіти окремих банків. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і закордонних учених та фахівців з питань банківського менеджменту, аналізу впливів та попередження виникнення кредитного ризику банку.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором:

уперше:

запропоновано методичний підхід до оцінки рівня кредитного ризику із застосуванням методів аналітичної геометрії для проведення аналізу співвідношення між темпами змін наданих кредитів та залучених ресурсів, що дозволяє узагальнити настання відповідних ризикових подій в процесі згортання і розширення банківської діяльності, підвищити ефективність управління кредитним ризиком;

удосконалено:

процедуру аналізу впливу структурних компонент банківського кредитування (термін надання кредитів, різновид валюти кредиту та суб'єктів кредитування) на динаміку проблемних кредитів (обсяг та питому вагу таких кредитів), ключовою ознакою якої є проведення узагальненого регресійного аналізу відповідних компонент і складових покриття відповідних позичок, що засновано на використанні стандартизованих коефіцієнтів простих регресійних рівнянь між ними та врахування знаків при незалежних змінних підсумкових регресійних рівнянь відповідно до обраної залежної змінної, що дозволяє ранжувати можливі рівні впливу і визначити окремі напрямки виникнення кредитного ризику;

методичні рекомендації до врахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком шляхом застосування узагальненого аналізу тенденцій зміни обсягів наданих ресурсів та їхніх вартісних характеристик за допомогою апроксимуючих рівнянь, що дає змогу визначити часовий інтервал та цільність корегування відсотків за наданими кредитами;

дістало подальшого розвитку:

економічна сутність понять «банківські ризики» та «кредитний ризик» на основі врахування таких основних положень розкриття сутності і змісту ризику, як визначення прояву невизначеності в настанні ризику внаслідок ведення конкурентної боротьби та значимість видів діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання для вияву окремих різновидів ризику, що узагальнюється через фінансових потоків банку та зміну обсягу його ресурсів і дозволяє досягти цілості в процесі управління ризиками;

класифікаційне групування різновидів кредитного ризику, що базується на введенні в розгляд багаторівневого принципу їхньої класифікації, де перший рівень визначає внутрішній та зовнішній кредитні ризики, другий – фінансову управлінську складову кредитного ризику, третій – узагальнює кредитний ризик із погляду факторів множинності його дії та групування ризиків із погляду прямої або опосередкованої їхньої дії, що сприяє конкретизації впливу кредитного ризику на діяльність банку в цілому та визначення засад щодо попередження виникнення небажаних ризик-подій у такому випадку.

Практичне значення результатів роботи полягає в тому, що розроблені методичні підходи й методичні рекомендації та обґрунтовані теоретичні положення спрямовані на вдосконалення процесу управління кредитним ризиком банку та доведені до рівня практичних рекомендацій. А саме:

методичний підхід до оцінки рівня кредитного ризику дозволяє визначити стан розвитку банку в разі ймовірного виникнення кредитного ризику, що доречно для обґрунтування загальної стратегії управління ризиками;

процедура аналізу впливу структурних компонент банківського кредиту-

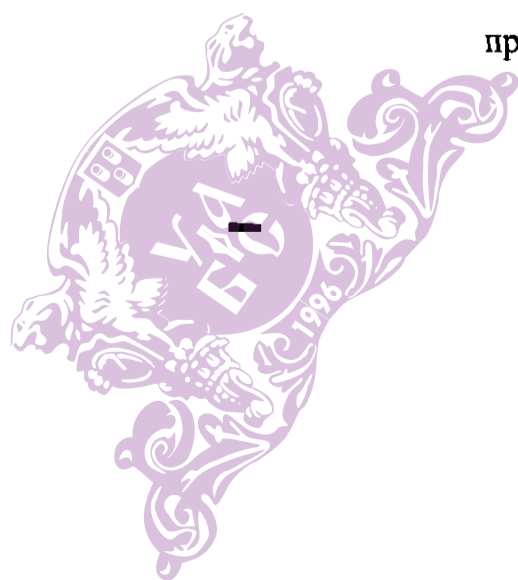
вання сприяє їхньому узагальненню щодо розвитку кредитного ризику та є основою для впровадження більш зважених методів та підходів до управління кредитним ризиком;

методичні рекомендації з урахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком дозволяють обґрунтувати доцільність адаптивного корегування ціни кредитних ресурсів для підвищення ефективності управління кредитним ризиком.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі окремих банків, що підтверджується відповідними актами та довідками. Зокрема, методичний підхід до оцінки рівня кредитного ризику прийнято для застосування в практичній діяльності акціонерного комерційного банку «Базис» (довідка № 17-23/3572 від 06.10.2008 року), процедуру аналізу впливу структурних компонент банківського кредитування - в роботі ВАТ «РАЙФ-ФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ» (довідка № 01/5595 від 07.10.2008 року), методичні рекомендації до врахування вартості кредитних ресурсів - у роботі ЗАТ «ОТР Bank» (довідка № 107/02 від 25.09.2008 року).

Особистий внесок здобувача в роботах, виконаних у співавторстві (№ 27, 67, 93, 95 за списком використаних джерел, наведеним у дисертації), полягає в обґрунтуванні рекомендацій до врахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком [27], узагальненні статистичних характеристик розвитку вітчизняної банківської системи у сфері кредитування [67, 95]; визначенні оцінки ефективності кредитного портфеля банківських установ України [93].

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Эффективность бизнеса в условиях трансформации экономики» (м. Сімферополь, 2007 рік), III Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток наукових досліджень 2007» (м. Полтава, 2007 рік), II Міжнародній науково-практичній конференції «Устойчивое развитие экономики: состояние, пробле-

мы, перспективы» (м. Пінськ, Білорусь, 2008 рік), III науково-практичній конференції «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (м. Суми, 2008 рік).

Публікації результатів досліджень. Результати дисертації відображено в 13 наукових працях, у тому числі 9 опубліковано в наукових журналах і збірниках наукових праць, що визнані ВАК України фаховими з економіки, 4 – публікації в матеріалах конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 6,11 друк. арк., з них особисто автору належать 5,2 друк. арк.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Загальні положення визначення категорії «ризик» та ризиків банківської діяльності

Категорія «ризик» цілком зрозуміла, однак це не виключає наявності різних змістовних навантажень щодо її сутнісного визначення. У підсумку це приносить складність для одностайного відокремлення окремих понять ризику, бо категорія «ризик» використовується в певному вимірі, як правило, до деякого різновиду діяльності та пов'язується, насамперед, або з невизначеністю, або з імовірними процесами. Тобто слід указати, що неоднозначність у трактуванні змістовного та сутнісного розуміння окремих визначень категорії «ризик» пов'язана з поєднанням її з тим або іншим різновидом діяльності, впливом на таку діяльність окремої сукупності факторів. При цьому, якщо в етимологічному визначенні ризик уособлює небезпеку, невпевненість [31, с. 7–9], то саме вплив такої небезпеки або невпевненості на розвиток відповідного різновиду діяльності й відіграє ключову роль у визначенні змістовного й сутнісного розуміння конкретних понять категорії «ризик»: ринковий ризик, фінансовий ризик, функціональний ризик, зовнішній ризик, кредитний ризик тощо. Отже, розкриття невизначеності або ймовірнісного характеру діяльності через визначення небезпеки та невпевненості щодо досягнення його встановленої мети і зумовлює появу неоднозначності в розумінні окремих понять категорії «ризик». Доцільність такого зауваження пов'язана з тим, що невпевненість або небезпека може бути визначена лише для певного різновиду процесу діяльності та з погляду відповідного суб'єкта і об'єктів управління таким процесом. Інакше кажучи, досить ґрунтовне питання: про яку небезпеку або невпевненість можна говорити без визначення процесу та об'єкта, з яким ці питання повинні бути взаємо-

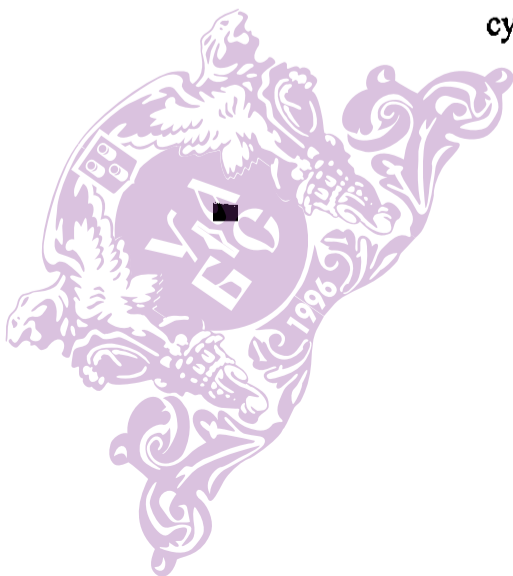

пов'язані.

Разом із цим, саме неоднозначність у визначенні змістовного та сутнісного розуміння категорії «ризик» призводить до необхідності розгляду її й у ретроспективному плані, що дозволяє дослідити зміну поглядів на розуміння цієї категорії. Таким чином, виходячи з мети цього дослідження, його об'єкта і предмета та враховуючи загальнонаукові методи аналізу, логічного узагальнення, доцільно розкрити, насамперед, у цілому змістовність категорії «ризик», надалі її сутнісне подання, з погляду банківської діяльності, а потім уже уточнити економічну сутність та зміст кредитних ризиків банківської діяльності. Доцільність такого розгляду повністю узгоджується з одним із розповсюджених підходів до теоретичного визначення поставлених питань, який передбачає послідовний рух від загального до часткового. Тож відповідно до такої схеми й проведемо теоретичне дослідження визначення кредитного ризику в системі ризиків банківської діяльності.

Зокрема, до зазначеного вище слід указати, що прихильники класичної теорії аналізу ризику Дж. Міль та Н. Сенсор визначали ризик з точки зору відшкодування можливих збитків, пов'язаних з підприємницькою діяльністю, та ототожнювали його з математичними очікуваннями втрат, що можуть статися в результаті обраного рішення [12, 77]. Тобто чітко визначалася межа між ризиковими діями підприємців та розрахунком очікуваних збитків від таких дій. Подальший розвиток наукової думки щодо визначення ризику, зокрема погляди таких неокласиків, як А. Маршалл та А. Пігу, доводить, що саме дії підприємців можуть спричинити виникнення певного ризику [74, 85]. Це пов'язувалося з тим, що ризикові дії підприємців обумовлені теорією граничної корисності, а відтак ризик може позитивно вплинути на результат підприємницької діяльності. Саме в таких двох напрямках і відбувався розвиток теоретичного узагальнення сутнісного розуміння категорії «ризик».

Так, зокрема, Дж. М. Кейнс, Т. Бачкаї, Д. Мессен пов'язували розкриття сутності ризику з можливими відхиленнями від цілей, заради яких приймаються

рішення [5, 60]. Тож перевищення отриманих показників від запланованих сприймалося як позитив, який утворюється під впливом дії ризику.

Не менш важливий вклад в осмислення сутності та змісту ризику вніс і Ф. Найт, на думку якого ризик - не просто матеріальні збитки і втрати, а наслідок невизначеності прибутку, що, у свою чергу, є ознакою неточності, недостовірності або неповноти інформації, яку отримує підприємець [79].

Практичним продовженням згаданих теорій можна назвати роботи Г. Марковиця та В. Шарпа, які запропонували формальне узагальнення виміру ризику за відхиленням очікуваного значення зміни прибутку від його середнього значення [144, 158].

Таким чином, у розумінні родоначальників різних наукових шкіл, ризик – це або втрати, збитки, яких зазнають під час ведення підприємницької діяльності, або відхилення отриманого результату від очікуваного, що, як у першому, так і в другому випадку, виникає внаслідок проявів невизначеності:

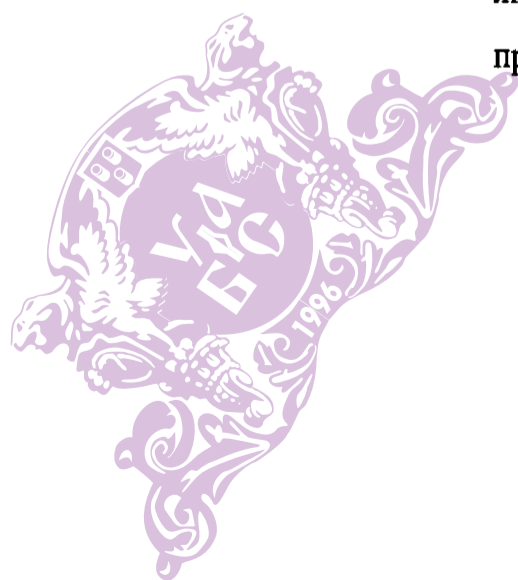
- недостатньої інформації;
- дій підприємця;
- впливу зовнішнього середовища тощо.

Однак слід звернути увагу на те, що провідні вчені розглядають ризик, насамперед, із позицій такої категорії, як прибуток. Тобто, розглядаючи прибуток, зокрема виокремлюється та його складова, що так або інакше ототожнюється з ризиком. Так, у своєму дослідженні Ф. Найт відзначає, що вже А. Сміт визнавав, що в прибутку присутній деякий елемент, який не є відсотком на капітал [79, с. 34]. І хоча одноставно цей елемент не ототожнювався з ризиком, вплив ризику на формування такої складової прибутку підкреслювався. Надалі той же Ф. Найт твердить, що Дж. Міль одночасно відокремлює як складовий елемент прибутку плату за ризик [79, с. 34–35]. Зокрема, положення, за яким прибуток можна обґрунтувати виключно з позицій ризику, доводить у своїх дослідженнях Ф. Хоулі [79, с. 50–54]. Тож розвиваючи такий підхід, Ф. Найт доходить висновку, що прибуток можна розглядати як виграш від ризикових ситуацій. У ціло-

му наведені міркування досить ґрунтовні та доречні, але, на нашу думку, лише з погляду теорії утворення прибутку. Тобто в цьому випадку ризик є тією умовою, суттєвим фактором впливу на отримання очікуваного прибутку, відхиленням фактичних значень від запланованих. Відтак прибуток може бути або меншим від запланованого, або більшим. Але, навпаки, розкривати одночасно змістовність та сутність ризику через зміни (насамперед позитивні) в отриманому прибутку, на нашу думку, невірно. Позитивні зміни прибутку можуть бути наслідком проведення вдалої рекламної кампанії або, навпаки, відбутися під впливом інфляційних процесів. У цьому випадку, на наш погляд, більш доречно визначення, що прибуток та його зміни - це відображення (прояв) дії ризику в процесі діяльності якогось суб'єкта господарювання. Поясненням відміченого може бути графічна інтерпретація зв'язку ризику та прибутку в процесі розширення підприємницької діяльності (рис. 1.1, запропоновано автором). При цьому зв'язок між ризиком та прибутком (правий графік рис. 1.1) подається не в класичному вигляді, а з урахуванням імовірності настання ризик-події щодо можливої зміни величини прибутку (див. дослідження О. Васюренка стосовно моделі залежності очікуваного прибутку і міри ймовірності здійснення події «ризик» [23, 25]).

Тобто цілком припустиме зростання ризику та прибутку внаслідок розширення підприємницької діяльності, що відображено на рис. 1.1 (лівий графік). У той же час, за загальною теорією прибутку, внаслідок дії ризику прибуток може змінюватися (рис. 1.1, правий графік), що, з погляду розширення підприємницької діяльності, позначено відповідними точками на лінії ризику. Отже, в цілому зображене на (рис. 1.1, лівий і правий графіки) можна вважати взаємним. При цьому, якщо лінія ризику вища ніж лінія прибутку (рис. 1.1, лівий графік), відповідна величина прибутку (рис. 1.1, правий графік) у міру розширення підприємницької діяльності буде меншою. Одночасно з цим послідовні точки на лінії прибутку, з погляду дії ризику (рис. 1.1, правий графік), можна вважати проявом ефективності такого супротиву господарюючого суб'єкта.

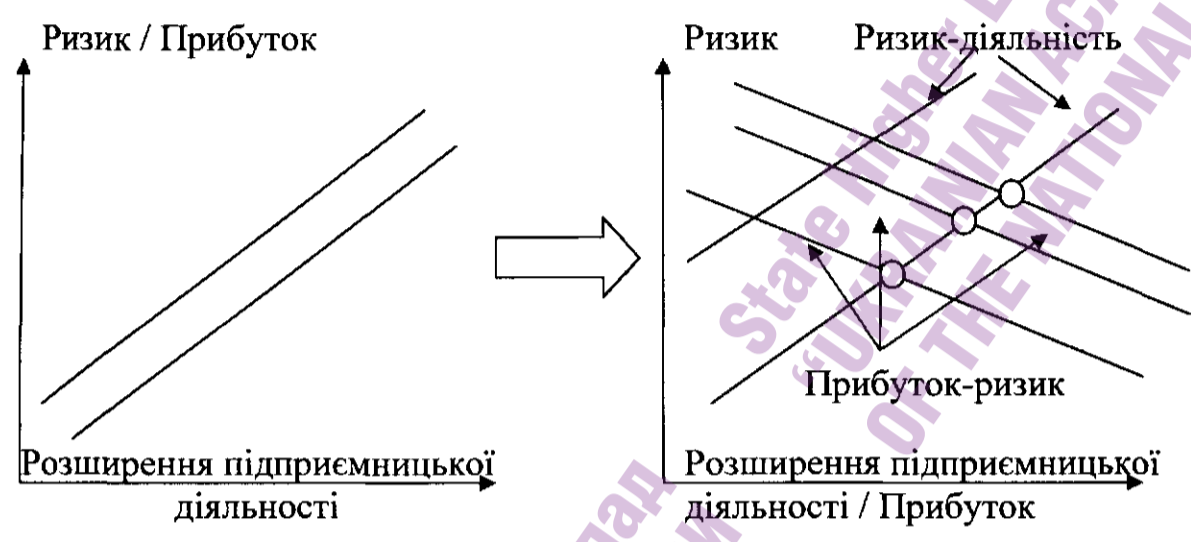

Рис 1.1. Зв'язок ризику та прибутку в процесі розширення підприємницької діяльності

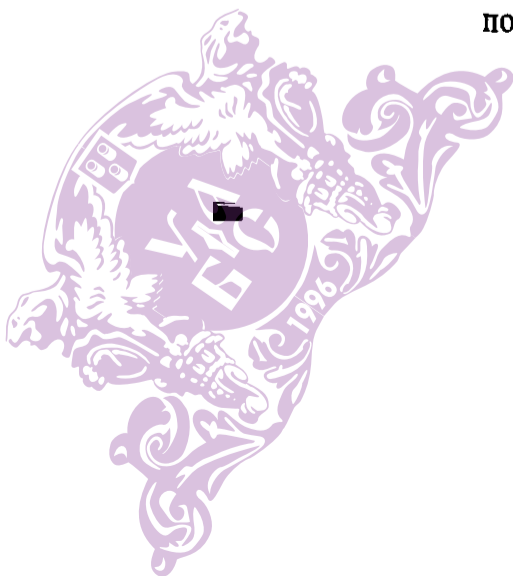
Тож більші значення прибутку відповідають ефективнішому супротиву дії ризику, а ніж нижчі значення на лінії прибутку. Це розкриває так звану позитивну дію ризику, що змушує окремих авторів говорити про негативні та позитивні значення ризику в цілому. Однак, як було вказано, позитивний вплив на величину очікуваного прибутку спричиняє ефективний супротив господарюючого суб'єкта дії впливу ризику (або зміна, переоцінка дії такого ризику на діяльність суб'єкта господарювання), а не ризик створює ефект позитивного зростання прибутку. Відтак, на нашу думку, недоречно визначення негативного і позитивного значення ризику в цілому, бо більш коректне визначення позитивного або негативного супротиву дії ризику на значення кінцевого результату діяльності певного суб'єкта господарювання. Ризик же завжди спричиняє негативний вплив. До того ж, в окремих випадках поділ значень ризику на негативні й позитивні зовсім неприйнятний. Так, зокрема, А. Граділь констатує, що податковий ризик банку можна визначити як фінансовий результат [42]. Але ж фінансовий результат може бути як позитивним (прибуток), так і негативним (збиток), але

при цьому слід ураховувати, що фінансовий результат формується під впливом податкового навантаження. Величина ж такого навантаження дійсно може бути змінною, але аж ніяк не виступати як фінансовий результат, бо це частина результату.

Отже, ризик за своєю природою негативно впливає на діяльність господарюючого суб'єкта, і лише ефективний супротив такому ризику або його початкова невірна оцінка можуть позитивно позначитися на зміні очікуваного доходу. Разом із цим, розкриття ризику через його вплив на кінцевий результат, насамперед, є основою для виміру такого ризику, що і довели у своїх працях Г. Марковиць та В. Шарп. При цьому позитивне подання зміни ризику та очікуваного прибутку трактується багатьма дослідниками як прояв позитивного впливу ризику. Однак у своєму дослідженні Г. Марковиць та В. Шарп зазначали, що така позитивність лише прояв бажань різних суб'єктів господарювання отримати більший прибуток у разі здійснення більш ризикових операцій [144, 158]. Враховуючи ж імовірність настання більш ризикових подій (саме звідси вони й більш ризикові), можна зрозуміти, що в такому випадку про отримання додаткового прибутку не може бути й мови.

Однак, не зважаючи на відзначене вище, спірне розуміння ризику має відображення й у сучасних дослідженнях. Наприклад, О. Юсипович вважає, що ризик відображає невизначеність, пов'язану з можливістю отримання результату, відмінного від очікуваного, внаслідок змін обставин у процесі реалізації прийнятих рішень [147]. При цьому він підкреслює, що таке визначення універсальне, оскільки в ньому ризик не пов'язаний із конкретним суб'єктом чи видом діяльності. Однак, як було відзначено на початку цього підрозділу, говорити про ризик має сенс лише з погляду певного різновиду діяльності та об'єкта, який цю діяльність здійснює. У протилежному випадку незрозуміло про який результат ідеться та як можна врахувати його зміну, бо взагалі можлива ситуація, коли діє не ризик, а лише похибка у визначенні початкового результату. Також О. Юсипович підкреслює, що в цьому визначенні не наголошується на негативному ре-

зультаті. У такому разі не зрозуміло, що визначає дослідник, бо він, насамперед, розкриває ризик через його впливовість на кінцевий результат. Підтвердженням доречності такого зауваження є те, що для різних суб'єктів господарювання очікуваний результат може змінюватися під дією різних факторів. Разом із цим, це може бути і не невизначеність, а лише помилка або недооцінка можливостей, наявної інформації про стан розвитку суб'єкта господарювання, зовнішнього середовища тощо. До того ж, найголовнішим проявом невизначеності можна вважати наявність конкурентної боротьби, яка й обумовлює прийняття ризикових рішень. Таке зауваження ґрунтується на тому, що ризик виникає лише під час дії, а економічний сенс дії будь-якого суб'єкта господарювання розкривається внаслідок конкурентної боротьби, яка позначається формуванням конкурентних стратегій та концепцією конкурентного розвитку в цілому (рис. 1.2, запропоновано автором). Саме такі дії різних суб'єктів господарювання й обумовлюють виникнення окремих різновидів ризику, а сформовані стратегії та концепції - основа протидії впливу ризику на значення отриманого кінцевого результату.

Таким чином, на нашу думку, слід говорити про те, що ризик відображає невизначеність, пов'язану з проявом конкурентної боротьби (при цьому одним з специфічних гравців у такій боротьбі може бути й зовнішнє середовище). Відтак слід визначити дії конкретного суб'єкта господарювання для боротьби з проявами дії ризику як такі, що точніше дозволяють описати та врахувати прояви відзначеної невизначеності. Окрім цього, слід також підкреслити, що, визначаючи невизначеність у виникненні ризику внаслідок конкурентної боротьби, слід говорити, насамперед, про об'єктивну природу ризику, який може знаходитися під суб'єктивним впливом особи, яка приймає те або інше рішення щодо подолання такої невизначеності, або визначає певним чином частку загальної величини прибутку, що корелює з проявом відповідного ризику. Інакше кажучи, ми виходимо з того, що ризик має об'єктивно-суб'єктивну природу, хоча в науковій літературі є різні думки з цього приводу: від суто об'єктивної або

Державний вищий навчальний заклад
 «УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВЬСЬКОЇ СЛУЖБИ»
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
БІБЛІОТЕКА

суб'єктивної природи виникнення ризику до загальних їхніх комбінацій (зокрема ці питання висвітлені в роботах [31, 79, 162]).

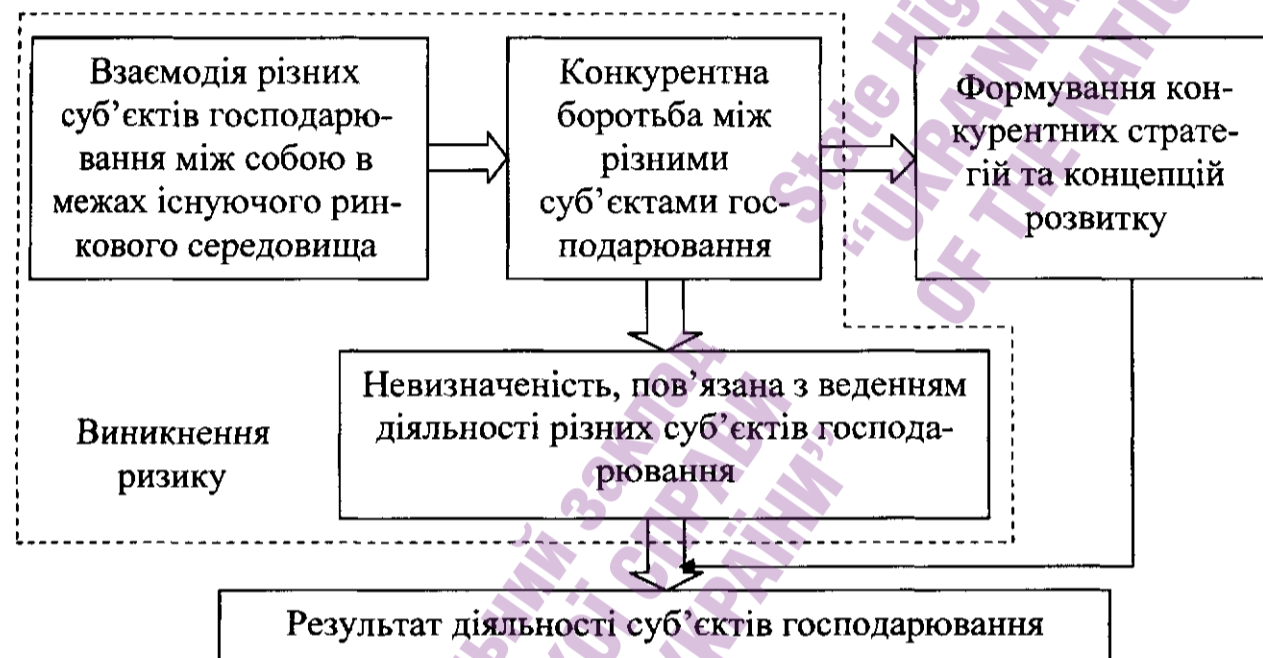

Рис. 1.2. Узагальнене подання виникнення невизначеності (яка є проявом ризику) внаслідок конкурентної боротьби між різними суб'єктами господарювання

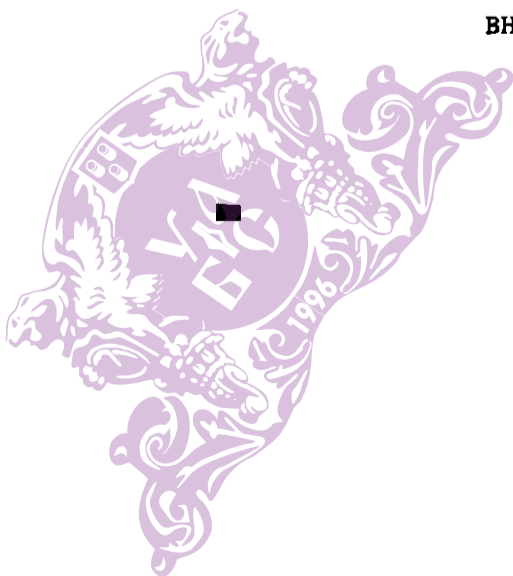
У зазначеному вище розумінні більш доречно подання ризику у дослідженні А. Камінського, який визначає його як економічну категорію, що відображає невизначеність, конфліктність, багатокритеріальність, нечіткість у фінансових відносинах та включає особливості сприйняття вказаних характеристик зацікавленими суб'єктами цих відносин [58]. Тобто, як ми бачимо, розглядається фінансова діяльність зацікавлених суб'єктів. При цьому, підкреслюючи зацікавленість відповідних суб'єктів при розгляді їхніх фінансових відносин, А. Камінський апріорі визначає наявність і конкурентної боротьби, проявом якої є відхилення фінансових результатів від очікуваних (як правило, в негативний бік) [58]. Розкривається, на нашу думку, у наведеному визначенні й об'єктивно-суб'єктивна природа ризику, бо А. Камінський спочатку узагальнює об'єктивну складову ризику як прояв невизначеності, конфліктності, нечіткості у фінансо-

вих відносинах, а надалі підкреслює особливість сприйняття вказаних характеристик зацікавленими суб'єктами (тобто визначає суб'єктивну складову ризику).

Дещо цікавий є підхід до визначення фінансового ризику в дослідженнях В. Глуценка та А. Граділя, де фінансовий ризик розкривається на основі оцінки зміни грошового потоку при проведенні фінансових операцій унаслідок невизначеності умов таких операцій [39, 42]. Проте, поруч із цим, В. Глуценко та А. Граділь при визначенні ризику загалом схиляються до загальноприйнятих його визначень, наголошуючи, що ризик - це ймовірність настання непередбачених подій, яка спричиняє потенційну можливість як зазнання збитків, так і отримання прибутку, а також відхилення від поставленої мети, наявність альтернативних варіантів дій, необхідність їхніх оцінки і вибору [39, 42]. Тобто, як ми бачимо, у цьому визначенні поєднуються підходи класичної та неокласичної економічних шкіл відносно визначення ризику. Відтак постає питання взаємоузгодженості такого поєднання. Таке зауваження пов'язано з тим, що, наприклад, величина прибутку цілком корелює з можливими втратами, а відхилення від поставленої мети не завжди може спричинити втрати прибутку. Тож, поєднуючи два підходи до визначення ризику, В. Глуценко та А. Граділь, на нашу думку лише ускладнюють його сутнісне розуміння, бо механічне поєднання різних думок лише ускладнює розмежування оцінок впливу ризику на кінцевий результат, що є основою наведених теорій. Також недоречна складова у визначенні ризику, в якій визначається можливість отримання прибутку внаслідок виникнення ризику.

Більш вузьке визначення фінансового ризику знаходимо в дослідженні В. Масалітіної, яка узагальнює поняття «фінансовий ризик» на мікрорівні як невизначеність, пов'язана із залученням та використанням власних та запозичених джерел фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства [75]. Наведене узагальнення окремого поняття ризику підкреслює нашу думку стосовно того, що невизначеність слід розглядати як прояв конкурентної боротьби,

прямом якої в цьому випадку є залучення та використання власних і запозичених ресурсів. Тож ефективність ведення такої боротьби - запорука отримання найбільш прийняттого кінцевого результату, зокрема у сфері операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

Отже, наведені вище твердження дозволяють визначити окремі загальні положення, які, на нашу думку, є сутнісною основою розкриття категорії «ризик»:

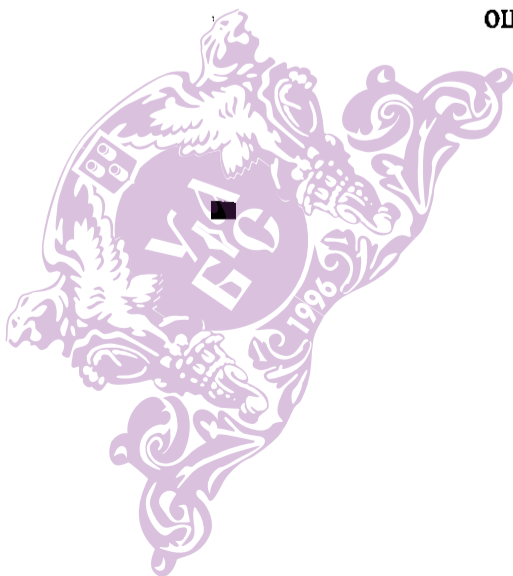
по-перше, це об'єктивно-суб'єктивна категорія;

по-друге, проявом ризику є невизначеність, яка узагальнюється через конкурентну боротьбу, що й визначає в підсумку прийняття ризикових рішень. Таким чином, сутність та змістовність ризику визначаються з погляду діяльності певного суб'єкта господарювання. При цьому будь-який ризик взаємозалежний із діяльністю суб'єкта господарювання незалежно від того, така діяльність активна чи пасивна. Тобто в першому випадку такий ризик можна визначити як наслідок прийняття конкурентної боротьби, а в іншому – відмови від такої боротьби;

по-третє, вплив ризику на діяльність та дії суб'єкта господарювання щодо зменшення впливу цього ризику можна розкрити на основі аналізу кінцевого результату дії досліджуваного суб'єкта господарювання, зміни отриманої величини прибутку від очікуваної. Інакше кажучи, прибуток та його зміни є відображенням супротиву суб'єкта господарювання дії ризику в процесі функціонування такого суб'єкта господарювання.

Разом із цим, найбільш прийнятне визначення ризику, з погляду зроблених вище зауважень, дають:

В. Вітлінський та Г. Великоіваненко, які визначають ризик як економічну категорію, що відображає особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесів цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, обтяжених можливими загрозами і невикористаними

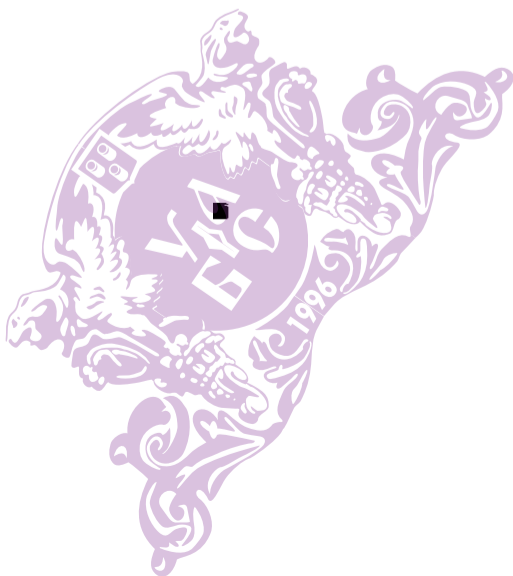
можливостями [31, с. 5];

авторський колектив під керівництвом О. Лобанова та О. Чугунова, де ризик розглядається як можливість невідповідності характеристик економічного стану об'єкта значенням, що очікуються особою, яка приймає рішення під впливом діючих ринкових факторів [146, с. 204].

При цьому, виходячи з того, що сутність і змістовність ризику визначаються з погляду діяльності певного суб'єкта господарювання, та враховуючи головну мету, об'єкт і предмет цього дослідження, зосередимо подальшу увагу на визначенні ризиків, пов'язаних з діяльністю банків. У цьому аспекті, насамперед, доцільно відмітити специфіку ведення банківської діяльності, в якій ап'орі закладено існування різноманітних ризиків. Означена теза заснована, передусім, на змісті ведення банківської діяльності, яка згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» здійснюється на підставі ліцензії Національного банку та зводиться до сукупності таких операцій: залучення грошових внесків фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття й ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб [54]. До того ж, банк як відкрита динамічна система постійно перебуває під впливом безлічі факторів навколишнього середовища внаслідок постійної конкурентної боротьби. Дію таких факторів можна розподілити як на заздалегідь прогнозовані за наслідками їхнього впливу, так і на непередбачені. Тобто в цілому всі такі фактори утворюють певну ймовірнісну множину ризик-подій, які й визначають настання певного різновиду ризику банківської діяльності. Виходячи з цього, сутнісне визначення поняття «банківський ризик», так як і категорія «ризик», багатогранне та неоднозначне.

Наприклад, Л. Бондаренко у своєму дослідженні доводить, що існує шість підходів до визначення поняття «банківський ризик», а саме [13]:

- як імовірність відхилення від очікуваного результату;
- загроза втрат;
- імовірність отримання як збитків, так і прибутку;

непевненість у передбаченні результату;
ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату;

діяльність банку, пов'язана з подоланням невизначеності.

Як бачимо, перші чотири підходи найбільш широко застосовуються при розгляді категорії «ризик» і розповсюджуються лише на поняття «банківський ризик». І це не випадково, бо категорія «ризик» - основа для розкриття різних понять ризику.

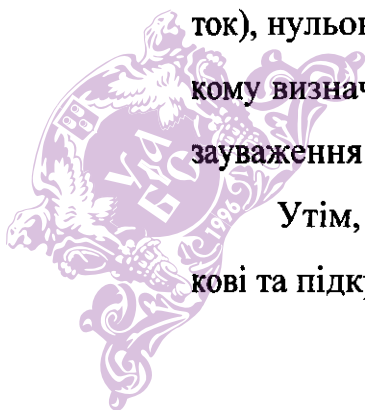
Інші два підходи дещо відрізняються від загальноприйнятих, з погляду визначення категорії «ризик».

Зокрема, п'ятий підхід визначає, що ризик - це ситуативна характеристика діяльності банку, підкреслюючи цим специфіку такої діяльності. Тобто цей підхід у цілому узгоджується з тим, що ризик виникає лише внаслідок діяльності певного суб'єкта господарювання.

Шостий підхід визначає, що ризик - це не просто якась дія суб'єкта господарювання, опосередкована дія на суб'єкт господарювання, проявом якої і є настання невизначеності. При цьому слід ураховувати, як правильно вказують В. Глущенко та В. Фурсова [38], також часовий аспект ризику, який і визначає не пряму, а опосередковану дію на ті процеси, котрі й обумовлюють виникнення ризику.

Тож дане визначення Л. Бондаренко, що банківський ризик – це можливість прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, в рамках якого можна дати ймовірну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів і як наслідок отримати один із трьох економічних результатів: позитивний (прибуток), нульовий або негативний (збиток) [13], дещо некоректний. До того ж, у такому визначенні згадується про можливість отримання позитивного результату, зауваження щодо цього були подані раніше.

Утім, більшість визначень поняття «банківський ризик» приблизно однакові та підкреслюють, переважно, фінансові аспекти діяльності банку.

Зокрема, у словнику термінів і понять, що вживаються в чинних нормативно-правових актах України, «банківський ризик» визначається як можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин [115].

У роботах С. Прасолової, С. Козьменка, Ф. Шпиґа, І. Волошка підкреслюється, що в банківській практиці ризик визначається, переважно, як вартісне вираження ймовірності події, яка спричиняє фінансові втрати [63, 101].

М. Фастовець також наголошує, що ризики в банківській діяльності пов'язані зі специфікою банківських операцій, здійснюваних в умовах ринкових відносин, та означають імовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів [127].

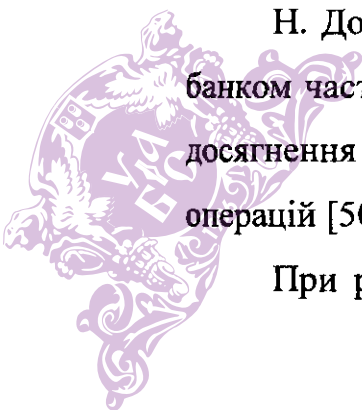
К. Уваров визначає банківський ризик як можливість того, що певні події, очікувані чи неочікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або доходів банку [125]. Таким чином, переважна більшість дослідників визначає фінансову складову банківських ризиків і схиляється до того, що банківські ризики – це фінансові ризики, які призводять до збитків і втрат. Підтвердженням такого висновку є й те, що при розгляді окремих банківських ризиків дослідники знов-таки підкреслюють, насамперед, фінансову складову.

Так, визначаючи відсотковий ризик, наприклад, Т. Блудова та П. Гармидаров доводять, що це ризик фінансування за незбалансованої зміни відсоткових ставок за наданими кредитами та позиками, ризик зниження доходу банку внаслідок негативного впливу непередбаченої зміни відсоткових ставок [9].

Поряд із цим, К. Уваров розглядає валютний ризик як імовірність отримання грошових збитків або зменшення вартості активів та капіталу банку внаслідок несприятливих змін валютних курсів [125].

Н. Дорошенко визначає інвестиційний ризик банку як імовірність втрати банком частини коштів, недоодержання доходу, невиправдані витрати і/або не досягнення соціального ефекту в результаті здійснення банком інвестиційних операцій [50].

При розгляді ризику ліквідності, наприклад, О. Пернарівський визначає

ого як наявну чи потенційну втрату доходів або зменшення ринкової вартості банку через неможливість вчасно задовольнити потребу в коштах для виконання банком своїх зобов'язань [83].

І це не випадково, бо зазвичай фінансовий ризик узагальнює в собі такі різновиди ризиків, як валютний, кредитний, процентний та ліквідності. Однак, поруч із цим слід також відзначити, що до складу банківських ризиків уходять різні ризики, зокрема [78, 84, 100]:

операційні, технологічні та інші, які загалом визначають групу ризиків, пов'язаних із функціонуванням банку;

зовнішні обумовлені соціально-економічними та політичними обставинами;

системний, інфляційний, галузевий, регіональний тощо.

Утім і інші банківські ризики також визначаються через зазнання фінансових утрат банком. Наприклад, форс-мажорний ризик – це міра невизначеності щодо можливості виникнення стихійних лих, катастроф, які можуть призвести до фінансових утрат банку [84]. Поясненням такого узагальнення, на нашу думку, може бути тільки специфіка ведення банківської діяльності, яка знаходиться під впливом конкурентної боротьби як із боку інших кредитних установ (не лише банків), так і різних суб'єктів ринку, бо банк – це, насамперед, установа, в якій акумульовані фінансові ресурси різних суб'єктів господарювання. Тож прояви невизначеності в конкурентній боротьбі між різними гравцями ринку (в тому числі й такими як держава, зовнішнє середовище) й спричиняють вплив на сталість руху фінансових потоків, що відбивається на статичній їхній характеристиці, – обсягах фінансових ресурсів, акумульованих у банку. При цьому до речності уведення потокового визначення впливу ризику на сталість банківської діяльності пов'язана з тим, що на основі потокового підходу найбільш повно можна описати сутність процесів, які відбуваються як у банківському секторі, так і в економіці країни, регіону в цілому. Ґрунтовність такого зауваження, зокрема, підтверджується дослідженнями Г. Азаренкової, О. Христофорової,

[А. Граділя, І. А. Бланка [2, 8, 42, 140].

Таким чином, у цілому можна говорити про те, що банківські ризики відображають невизначеність, пов'язану з конкурентною боротьбою як між банками, так і іншими учасниками ринку, що позначається на сталості руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку. Новизна наведеного узагальнення полягає в тому, що трактування невизначеності, проявом чого і є ризики, пояснюється з єдиних позицій – ведення конкурентної боротьби. Узагальнюючий характер має й об'єкт прояву банківських ризиків – сталість руху фінансових потоків банку та зміна обсягу його ресурсів. Об'єкти ж прояву банківських ризиків підкреслюють, переважно, фінансовий аспект різновидів такого ризику.

Разом із цим, наявність множини банківських ризиків, з погляду розвитку банківської діяльності, не заперечує зростання загального обсягу можливих утрат під впливом їхньої дії (рис. 1.3, запропоновано автором). Це пов'язано, насамперед, з ефектом впливу однієї ризик-події на інші, а відтак виникнення цілої множини ризиків.

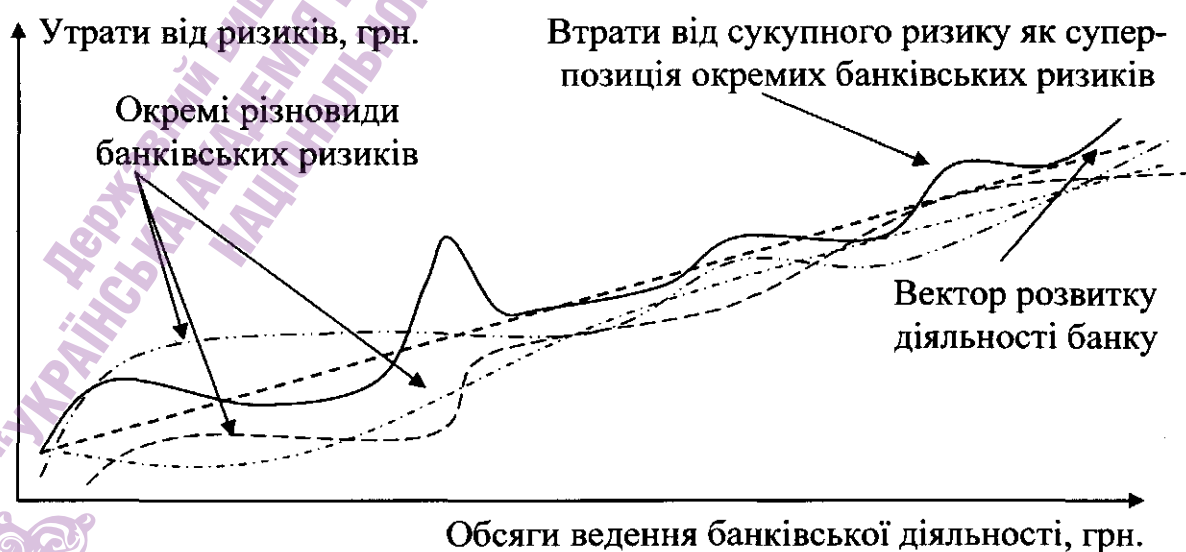

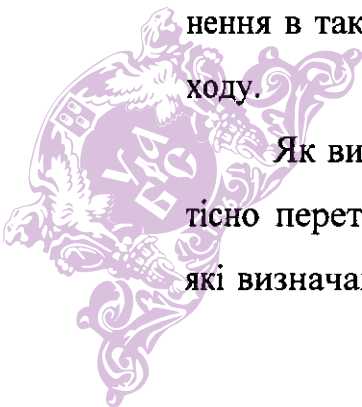
Рис. 1.3. Динаміка ймовірнісних утрат від сукупного ризику як суперпозиція окремих різновидів банківських ризиків

Тобто накладання однієї ризик-події та її вплив на іншу обумовлює виникнення значно більших утрат, ніж від впливу однієї ризик-події на діяльність банку. Тож як один із напрямків управління банківськими ризиками в цілому повинен бути ретельний аналіз виникнення та попередження ризиків.

Звісно, повністю подолати виникаючі ризики неможливо. Проте, звертаючи увагу на те, що банківські ризики є проявом конкурентної боротьби, доречно розробити стратегію з ведення такої боротьби, яка б ураховувала можливість передбачення окремих ризик-подій та за можливості рознесення їх у часі. При цьому важливе досягнення не мультиплікативного ефекту суперпозиції впливу однієї ризик-події на інші, а адитивного. Наприклад, цілком прийнятна розробка випереджаючої стратегії виходу на ринок із новим банківським продуктом. Не менш важлива є й випереджаюча стратегія залучення коштів та їхнього розміщення на нових сегментах ринку. При цьому слід ураховувати, що множина ризиків банківської діяльності є проявом конкурентної боротьби банку в межах окремих різновидів його діяльності.

Узагальнене подання банківських ризиків також вимагає більш ретельного аналізу їх для визначення спільних рис у поданні їхніх окремих визначень. Грунтовність проведення такого аналізу підтверджується тим, що, як правильно зазначає О. Фінкельштейн, кожний із банківських ризиків не зустрічається «в чистому вигляді» [135], а відтак саме це може бути одним із факторів виникнення мультиплікативної, а не адитивної суперпозиції окремих різновидів банківських ризиків. Відповідно до зазначеного в табл. 1.1 (складена автором на підставі аналізу низки досліджень [9, 38, 50, 83, 84, 125]) наведено елементи перетину у визначенні окремих різновидів банківського ризику з погляду виникнення в такому аспекті або додаткових витрат, або втрат активів, капіталу, доходу.

Як видно з аналізу табл. 1.1, окремі різновиди банківських ризиків досить тісно перетинаються між собою, впливаючи на ключові структурні елементи, які визначають основу ведення банківської діяльності. При цьому можна поба-

чити, що негативний вплив від виникнення ризиків припадає переважно на активи та дохід банку. Разом із цим, виходячи з того, що більша питома вага в структурі активів банку припадає на кредитні угоди, від яких формується й одна з значимих часток доходу, можна припустити, передусім, значимість саме того різновиду банківського ризику, який пов'язаний із наданням та обслуговуванням кредитних ресурсів.

Таблиця 1.1

Елементи перетину у визначенні різновидів банківських ризиків

Окремі різновиди ризиків	Елементи перетину у визначенні ризику з погляду додаткових витрат або втрат			
	Витрати	Активи	Капітал	Дохід
Відсотковий ризик				+
Валютний ризик		+	+	
Кредитний ризик		+		+
Ризик ліквідності		+	+	+
Інвестиційний ризик	+			+
Операційний ризик	+			
Ризик упровадження нових продуктів				+
Ризик капітальної стійкості		+	+	

Підсилює важливість розгляду кредитного ризику в структурі банківських ризиків і те, що він провокує появу досить значної питомої ваги корелятивних ризиків, тобто ризиків, які є наслідком негативної дії ризик-подій у сфері, пов'язаній із наданням та обслуговуванням кредитних ресурсів. Зокрема, це може бути ризик ліквідності, ризик платоспроможності тощо.

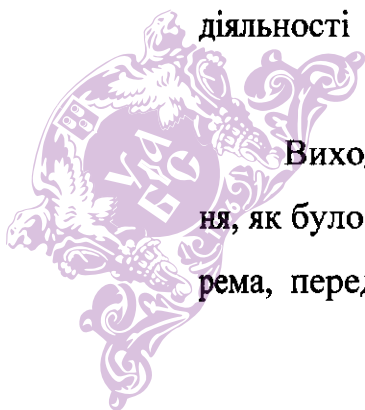
На підтвердження значимості врахування впливу кредитного ризику в процесі здійснення банківської діяльності, визначення його вагомості в появі ризику корелятивних ризиків слід навести висновки результатів дослідження В. Буряка та В. Волохова, які, зокрема, підкреслюють, що при визначенні меж нарощення обсягів кредитних вкладень банку (а відтак і настання подій із виникнення кредитного ризику) необхідно не стільки враховувати обсяги наявних ресурсів, скільки звернути увагу на такі внутрішні фактори, як ресурсний та трудовий потенціали банку, здатність наявного методичного забезпечення, створити відповідні умови в процесах управління зростаючим кредитним портфелем [16]. Тобто наголошується на тому, що кредитний ризик взаємопов'язаний із такими різновидами банківського ризику, як:

- операційний ризик через трудовий потенціал та ефективність управління;
- депозитний ризик через ресурсний потенціал;
- ризик неефективності, відповідні умови в процесах управління.

Отже, можна стверджувати, що кредитний ризик - один із ключових у системі банківських ризиків, а той суб'єктивізм, якому підлягає проведення кредитних операцій, зумовлює й більш ретельне ставлення до цього ризику. Основа цього передусім, проведення теоретичного узагальнення з визначення поняття «кредитний ризик». Грунтовність такого зауваження пов'язана з тим, що застосування досконаліших визначень понятійного апарату, питання, що розглядається, сприяє й точнішому розумінню суті досліджуваних процесів, розкриттю напрямків розв'язання їх проблемних аспектів.

1.2. Економічна сутність та зміст кредитних ризиків банківської діяльності

Виходячи з того, що розгляду будь-якого аспекту досліджуваного питання, як було вказано раніше, передуює, перш за все, теоретичний аналіз, який, зокрема, передбачає уточнення понятійного апарату, зупинимось докладніше на

значенні сутності та змісту поняття «кредитний ризик», насамперед, із погляду банку.

Проте слід відзначити, що таке ж поняття можна розглядати й з погляду потенційних клієнтів – позичальників банку. Однак це різні дефініції, хоча в цілому можна констатувати, що кредитний ризик узагальнює сукупність ризиків, які виникають внаслідок відношень під впливом дії конкурентної боротьби між банком та позичальниками кредитних ресурсів. Отже, можна стверджувати, що настання кредитного ризику - об'єктивне та поширене явище ринкового середовища, а відтак кредитний ризик слід визначити як невід'ємну складову діяльності будь-якого банку. Враховуючи відмічене та не зважаючи на достатню кількість ґрунтовних досліджень, питання аналізу кредитних ризиків і досі залишається відкритим. Наявна множинність робіт із дослідженої проблематики може свідчити як про багатогранність різноманітних аспектів, так і про проблемність щодо можливих напрямків вирішення такого завдання. Тобто розгляд будь-яких напрямків функціонування банку та ведення відповідної банківської діяльності об'єктивно обумовлюють необхідність урахування настання кредитного ризику. При цьому до публікацій, в яких приділено увагу кредитному ризику, відносять різноманітні роботи, де, зокрема, наводиться уточнення понятійного апарату [82, 108], досліджується методологія побудови систем аналізу та попередження щодо виникнення кредитних ризиків [32, 33, 44, 102, 154], аналізуються теоретичні засади розробки методів та підходів до управління кредитними ризиками [71, 84, 100, 112]. Узагалі ж зацікавленість розглядом кредитного ризику банку можна сформулювати за допомогою наступних тез:

по-перше, виникнення кредитних ризиків взаємопов'язане з фінансовим становищем клієнтів банків, що в цілому обумовлюється як здатністю їх удалого ведення певного різновиду бізнесу в умовах конкурентної боротьби, так і наявним станом та ймовірною зміною в розвитку фінансових ринків;

по-друге, належне врахування ризику потребує всебічного аналізу відповідного інформаційного середовища, процесів його трансформації, які для рин-

ків, що розвиваються, відбуваються, насамперед, в умовах підвищеної невизначеності. Тобто в цілому слід ураховувати об'єктивну невизначеність настання ризику для фінансових ринків, які розвиваються. Це пов'язано з тим, що ризики позичальників більш волатильні саме для фінансових ринків, які розвиваються. Поряд із цим, банківський сегмент міжнародного фінансового ринку найбільш динамічний саме з погляду ринків, що розвиваються [72], а це також привносить невизначеність із погляду всебічного врахування можливих змін на цьому сегменті ринку.

Однак, не зважаючи на це, в цілому поняття «кредитний ризик» банку ототожнюється з ризиком неповернення позичальником основного тіла кредиту та процентів по ньому.

На таке розуміння кредитного ризику, визначаючи класифікаційні ознаки загального ризику, вказував Дж. М. Кейнс. Він підкреслював, що ризик «заємодавця» – це ризик неповернення кредиту [60, кн. 4, гл. 11, підр. 4]. Приблизно такі ж і наступні визначення кредитного ризику:

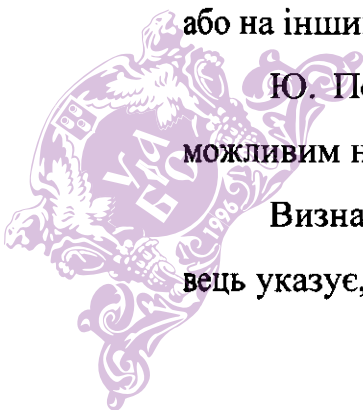
В. Грушко, О. Пилипченко, Р. Пікус констатують, що кредитний ризик може розглядатися як невпевненість кредитора в тому, що боржник буде спроможним і матиме наміри виконати свої зобов'язання відповідно до термінів та умов кредитної угоди [44, с. 24];

О. Євтух визначає кредитний ризик як ризик неповернення у встановлений термін основного боргу та процентів за позичкою, що належать кредитору [53, с. 43];

В. Романов узагальнює кредитний ризик як ризик того, що учасник-контрагент не виконує своїх зобов'язань у повному обсязі та на визначену дату або на інший час після визначеного терміну [108];

Ю. Потійко підкреслює, що кредитний ризик – це ризик, пов'язаний із можливим невиконанням позичальником своїх зобов'язань [100].

Визначаючи проблемні аспекти кредитування малого бізнесу, М. Фастовець указує, що під ризиком кредитування слід розуміти ймовірність виникнен-

ризик, який може привести до втрат основної суми боргу та процентів по [127].

Як бачимо, у понятті «кредитний ризик», насамперед, визначаються основні елементи, на які впливає кредитний ризик (тіло кредиту та проценти по ньому), з погляду суб'єктів кредитних відносин (кредитора та позичальника).

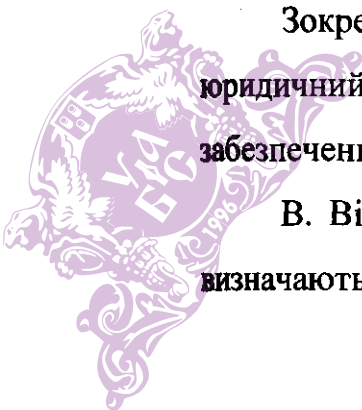
Проте слід ураховувати, що виникнення будь-якого ризику в цілому обумовлено низкою умов, так званих ризикоформуючих факторів. Зокрема, серед них доцільно виділити:

- людський фактор, який проявляється під час надання позики;
- зміну макроекономічних характеристик розвитку країни, наприклад, під впливом кон'юнктурних змін зовнішнього середовища або інфляційних процесів;
- введення нової законодавчої бази, що було характерним на початкових етапах розвитку вітчизняної банківської діяльності в умовах ринку;
- системні зміни в діяльності позичальника;
- виробничі ризики потенційних позичальників;
- зміни рівня платоспроможності населення тощо.

Деякі з таких факторів унікальні з погляду окремого різновиду ризиків, інші - інтегральні й спричиняють виникнення певної множини ризиків. Тож, відповідно до цього, не може бути досить простим і однозначним визначення поняття «кредитний ризик». З метою подолання окресленої проблематики питання науковці і розрізняють окремі різновиди кредитного ризику, уникаючи при цьому, як правило, більш розгорнутих (ніж подані вище) уточнень узагальненого визначення поняття «кредитний ризик».

Зокрема, той же Дж. М. Кейнс розкладає загальний кредитний ризик на юридичний ризик (ухиляння від повернення кредиту) та ризик недостатнього забезпечення позики [60, кн. 4, гл. 11, підр. 4].

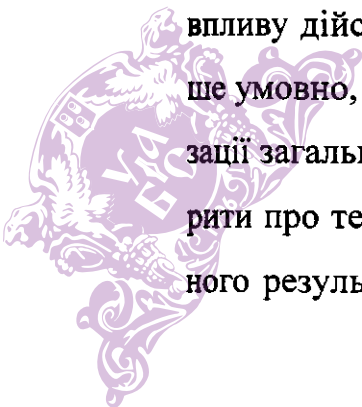
В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний та О. Пернарівський визначають кредитний ризик за такими різновидами: кредитний ризик щодо по-

почальника, кредитний ризик щодо способу забезпечення позики, кредитний ризик щодо кредитної угоди, зважений кредитний ризик та портфельний кредитний ризик [32, 33].

Поряд із цим Я. Благодир розкриває кредитний ризик через такі його складові, як кредитний індивідуальний ризик, кредитний портфельний ризик, кредитний ризик щодо банку-позичальника, кредитний ринковий ризик та кредитний балансовий ризик [7].

Підкреслює значимість структури кредитного ризику й Л. Бондаренко, яка також виділяє індивідуальний кредитний ризик та портфельний кредитний ризик [13]. Вона наголошує на важливості розгляду індивідуального кредитного ризику, який спричиняє найбільш негативні явища. Портфельний же ризик, за її розумінням, дає можливість банку на рівні зі збитками отримати й надзапланований прибуток. Однак знов-таки ми стикаємося з тим, що об'єктивне бажання та дії із запобігання розвитку негативних явищ у діяльності банку на ринку кредитних ресурсів ототожнюється з визначенням можливості отримання позитивного ефекту від настання ризику. До того ж слід підкреслити, що портфельний ризик є деяким узагальненням дії низки індивідуальних кредитних ризиків. У тієї ж Л. Бондаренко знаходимо, що портфельний кредитний ризик визначається дією факторів невизначеності на сукупний портфель позичок зокрема та банк в цілому [13]. Тож визначення та побудова такої сукупності в цілому й дозволяє банку нівелювати вплив кредитного ризику у цілому на сталість його діяльності. Сприятли такому нівелюванню допомагає обрання прийнятної комбінації окремих кредитних угод, які в сукупності створюють необхідну суперпозицію впливу кредитного ризику на загальну діяльність банку. Відтак наслідки такого впливу дійсно можуть бути мінімальними, навіть дорівнювати нулю, однак лише умовно, що і може бути визначено як отримання позитиву (з погляду мінімізації загального впливу кредитного ризику). Але в жодному разі не можна говорити про те, що портфельний кредитний ризик - це фактор отримання позитивного результату. Вірне визначення портфельного кредитного ризику, насампе-

ред, дозволяє здійснити більш ефективний супротив впливу ризику на діяльність банку.

О. Притоманова розглядає кредитний ризик банку також як структуру, що включає ризик конкретного позичальника і ризик портфеля кредитних вкладень. При цьому вона підкреслює, що така структура припускає врахування особливостей кожного виду ризику в процесі управління ним [103]. Тобто саме процес управління ризиком і дозволяє мінімізувати вплив його дії на банк.

Наголошуючи на структурованості кредитного ризику, В. Фурсова вводить визначення цього поняття у вузькому та широкому розуміннях, де вузьке розуміння кредитного ризику передбачає визначення принципів кредитування як чинників появи ризику під час видавання кредитів, а широке – зосереджує увагу на структурних елементах такого ризику: об'єктах, суб'єктах кредитних операцій, а також фінансових посередниках при проведенні кредитних операцій [138]. Тож, підкреслюючи складність визначення поняття «кредитний ризик», В. Фурсова дає його дворівневе тлумачення, що дозволяє найбільш повно розкрити сутність та зміст такого ризику. Звісно, такий підхід має право на існування, але розривати ключові ознаки кредитного ризику навряд чи доречно.

Наведене, перш за все, свідчить про неоднорідність кредитного ризику як економічного явища та присутність тісного взаємозв'язку між його окремими складовими. Тобто розгляд окремих теоретичних узагальнень щодо визначення сутності та змісту різновидів поняття «кредитний ризик» дозволяє визначити структурованість такої дефініції, передусім, з погляду індивідуального та портфельного кредитних ризиків.

Однак для того, щоб повніше зрозуміти загальну структурованість кредитного ризику, доцільно розглянути ще деякі його визначення.

Так, знаходимо в Р. Яворського, що кредитний ризик - це ймовірність зміни грошового потоку як у кількісному, так і в часовому вимірах під час кредитної операції які з боку кредитора, так і з боку позичальника [148, с. 107]. Принциповою відмінністю такого визначення поняття «кредитний ризик» від раніше

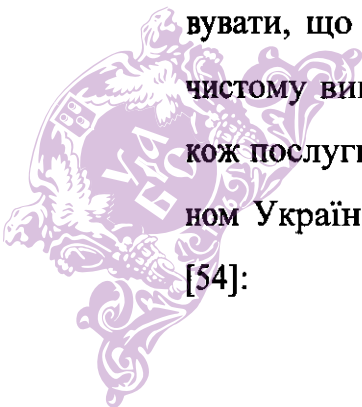
визначених є визначення періоду виникнення кредитного ризику – під час кредитної операції. Ця думка не поодинокі.

Зокрема, С. Павлюк розглядає кредитний ризик як вартісний вираз імовірної події в ході кредитної операції, яка може призвести до збитків, тобто до відхилення фактичних показників від передбачуваних у кредитора [82].

Разом із цим, О. Пернарівський розширює період виникнення кредитного ризику, вказуючи, що виникнення кредитного ризику можливе під час здійснення фінансових угод. Він визначає кредитний ризик як міру (ступінь невизначеності) виникнення небажаних подій при здійсненні фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань, і при цьому не вдасться скористатися забезпеченням повернення позичених коштів [84]. Проте з приводу такого визначення слід зробити зауваження щодо доцільності включення до нього поняття міри, бо така величина більше відповідає уявленню про оцінку ризику, а не його змістовному узагальненню.

Я. Благодир також розглядає економічну сутність кредитного ризику як можливість виникнення непередбачених подій, які спричинять негативний вплив на результати діяльності банківської установи у сфері кредитних відносин і призведуть до втрати частини активів банку та недоотримання прибутку у вигляді відсотків за користування ними [7].

Згідно з викладеним вище можна зробити висновок, що зміст структурованості поняття «кредитний ризик» знаходиться в площині кредитних відносин, які виникають у процесі здійснення певної кредитної угоди та надання позики потенційному клієнтові банку. Водночас із цим також необхідно врахувати, що з кредитним ризиком пов'язані не лише кредитні операції банку в чистому вигляді, а й інвестиційні (формування портфеля цінних паперів), а також послуги кредитного характеру (лізинг, факторинг тощо). Згідно з цим Законом України «Про банки і банківську діяльність» до таких операцій віднесено [54]:

розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на

власний ризик;

організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;

здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг);

надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їхнє виконання в грошовій формі;

придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог і прийом платежів (факторинг);

лізинг.

Отже, ті процеси, де може виникнути кредитний ризик, значно ширші, аніж просте здійснення кредитної операції. Слід також зауважити, що кредитний ризик пов'язаний із усім процесом надання позики, а не лише з його окремою складовою, на чому наголошує, зокрема, С. Павлюк. Він зазначає, що об'єктом кредитного ризику є кредитна операція [82]. До того ж, у цілому такий процес містить не лише безпосереднє здійснення кредитної операції, тобто взаємодію з клієнтом, розгляд документів, висновок кредитних договорів, реєстрацію фактів кредитних угод тощо. До складових зазначеного процесу також слід віднести:

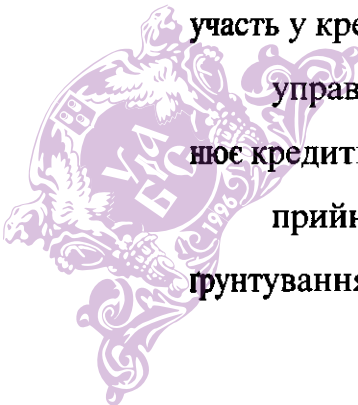
управління кредитним портфелем банку як сукупністю конкретних кредитів;

розробку інструктивно-методологічної бази посадових інструкцій, що регламентують порядок і зміст виконання обов'язків співробітників, які беруть

участь у кредитному процесі;

управління діяльністю персоналу кредитного підрозділу банку, що здійснює кредитні операції;

прийняття рішень про надання кредиту, зміни умов кредитної угоди, обґрунтування умов ведення кредитної угоди, заходи впливу на позичальників у

такої потреби тощо.

Зрозуміло, що в цьому випадку мова повинна йти про так званий кредитний процес, який, наприклад, згідно з дослідженням І. Ткач можна визначити як комплекс взаємопов'язаних процедур, спрямованих на реалізацію всіх етапів, необхідних для видачі кредитних ресурсів, моніторингу їхнього цільового використання і повернення основної суми боргу та процентів за користування позицією [124].

На підтвердження того, що кредитний ризик виникає під час різних етапів кредитного процесу, слід навести й твердження О. Буздаліна: кредитний ризик - міра суб'єктивної впевненості експертів, що залежить від обсягів інформації, якою вони володіють [15].

Таким чином, наведене свідчить, що кредитний ризик пов'язаний саме з усім процесом надання кредитних ресурсів, але при цьому жоден з згаданих вище дослідників не визначає цей факт у наданні узагальнюючого визначення дефініції «кредитний ризик».

Тож у визначенні поняття «кредитний ризик» доцільно вказати повністю об'єкт імовірного виникнення такого ризику. До того ж, взаємозв'язок кредитного ризику з певним кредитним процесом може бути покладено в основу передбачення зростання такого ризику та виникнення нездоланного ризику. Найважливішою такою взаємозв'язок доцільно подати як графічний зв'язок зміни величини ризику в разі проходження різноманітних етапів кредитного процесу, на кожному з яких можливе або зменшення, або збільшення загального кредитного ризику (рис. 1.4, запропоновано автором).

Як було відмічено наприкінці підрозділу 1.1 кредитний ризик зумовлює появу досить значної питомої ваги низки корелятивних ризиків. Таке зауваження пов'язано з тим, що загалом множинність кредитних ризиків банку також може бути поділена на такі його різновиди, як [30, 83, 146, 156]:

прямий (пов'язаний з утратою тіла кредиту та відсотків) та умовний ризик кредитування (пов'язаний з зменшенням активів банку та його сукупного до-

- ризик неліквідності застави кредиту;
- ризик сторони угоди;
- ризик концентрації портфеля;
- ризик форс-мажорних обставин тощо.

Рис. 1.4. Наочне подання взаємозалежності кредитного ризику з розвитком кредитного процесу в часі

Утім, серед такого групування кредитних ризиків окремо слід виділити ризики, пов'язані з переорієнтацією економіки та зменшенням попиту на продукцію певної галузі, або, наприклад, ризики, обумовлені змінами в економічній системі, що можуть негативно вплинути на фінансовий стан позичальника. Множинність кредитів також може бути фактором виникнення різних видів кредитних ризиків. Це в підсумку дозволяє висловити зауваження, на яке треба звернути увагу при розгляді сутності та змісту поняття «кредитний ризик»:

побудова системи класифікації ризиків, і, зокрема, кредитного ризику - досить складне питання через те, що, як указує й Н. Подольчак, неможливо провести чітку межу між різноманітними різновидами ризиків [87], що й спричиняє

виникнення ефекту корелятивності ризиків. На підтвердження зазначеного можна також навести результати дослідження Д. Наумова, де відзначається, що в міжнародній практиці ризики, як правило, взагалі розподіляються на фінансові та нефінансові [80].

Тож відповідно до першої частини зробленого зауваження (складності та багатогранності побудови системи загального структурування кредитного ризику) доцільно визначити, що структурування та наведення класифікаційної системи кредитного ризику робити не лише з погляду окремих його класифікаційних ознак, а й з урахуванням рівнів виникнення або впливу різновидів такого ризику, беручи до уваги їхні взаємозалежність та корелятивність. На підставі цього положення та відповідно до наведеного вище систему класифікації кредитного ризику можна уявити як багаторівневу.

Перший із таких рівнів може розділити кредитний ризик за джерелом виникнення на внутрішній і зовнішній. Зокрема, внутрішній кредитний ризик доцільно пов'язати з ризиками, що настають внаслідок помилкового прийняття рішення щодо надання позики (наприклад, це може бути ризик неліквідності застави кредиту). Зовнішні кредитні ризики можна трактувати як ризики зміни фінансового становища позичальника, через що він не в змозі повернути отриману позику (зокрема, це також може бути ризик забезпечення кредиту).

Другий рівень визначення системи класифікації кредитного ризику може бути пов'язаний із суто фінансовою складовою кредитного ризику (ризик неповернення тіла кредиту, ризик несвоєчасної сплати відсотків, ризик структури капіталу тощо) та управлінською складовою (зокрема операційними ризиками).

Третій рівень визначення системи класифікації кредитного ризику доцільно узагальнити як фактору множинності дії цього ризику та розглядати на цьому рівні: індивідуальний кредитний ризик, портфельний кредитний ризик або ризики в розрізі окремої групи позичальників (наприклад, юридичних та фізичних осіб, окремої галузі економіки, за територіальним принципом тощо). Запропонований принцип побудови системи класифікації кредитного ризику дозволяє

Це лише відобразити множинність різновидів таких ризиків, а й позначити напрямки їхньої взаємозалежності та корелятивності, підкреслюючи цим рівні протидії до виникнення таких ризиків. Разом із цим слід відмітити, що відображення конкретних зв'язків між ризиками окремих рівнів можливе лише на основі чіткої постановки завдання, яке потребує свого вирішення. Тож запропонований принцип побудови системи класифікації кредитного ризику є більш якісним узагальненням складності поставленого питання та напрямком його вирішення (рис. 1.5, запропоновано автором).

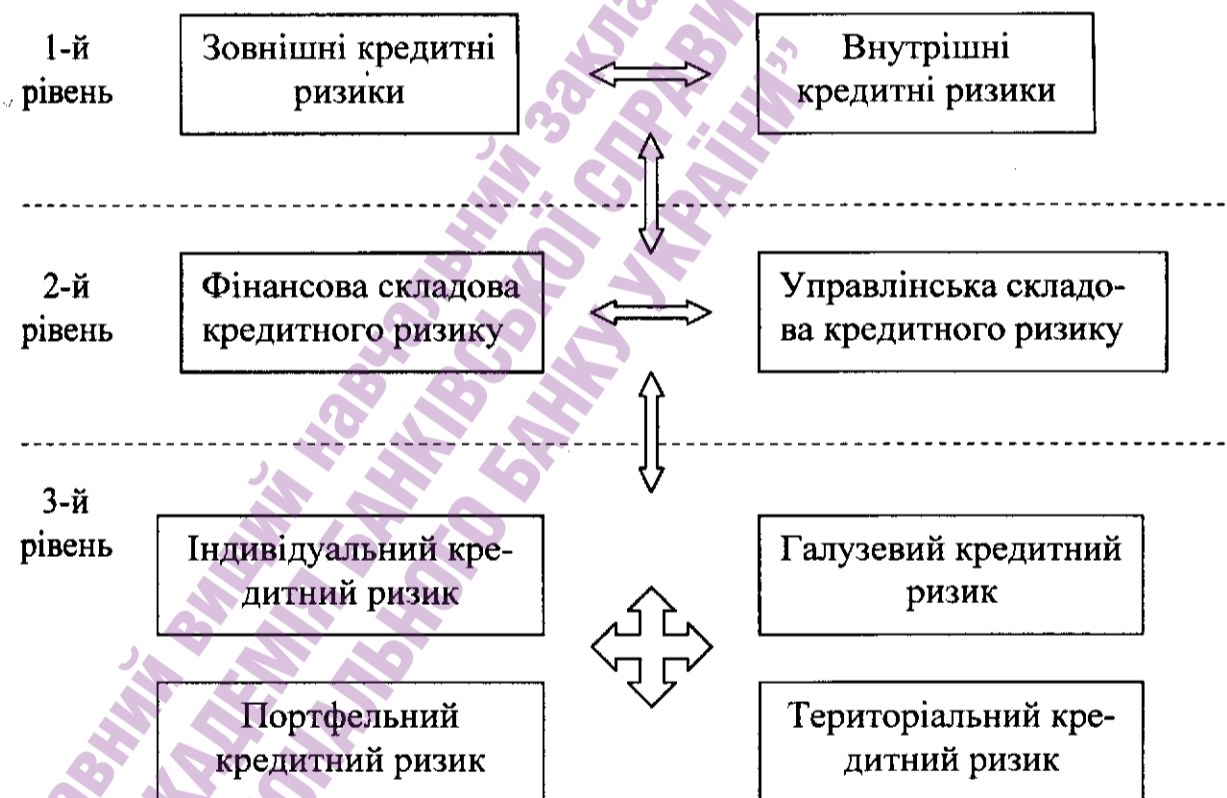

Рис. 1.5. Класифікація кредитного ризику як багаторівнева система окремих його різновидів

Розгляд взаємозалежності та корелятивності кредитного ризику - також досить важливе питання, на яке звертають увагу різні вітчизняні та зарубіжні дослідники. Це пов'язано, перш за все, з з'ясуванням механізму розповсюдження впливу кредитного ризику на діяльність банку загалом та визначення засад

до попередження виникнення небажаних ризик-подій у такому випадку.

Так, О. Фінкельштейн підкреслює, що кредитний ризик для комерційного банку полягає в загрозі не лише неповернення кредиту й відсотків по ньому, а й втрачати банком частини прибутку через перевищення депозитних ставок над ставками по кредитах [135].

Поряд із цим, А. Курітзкес та Т. Шуерманн визначають доцільність корегування системи управління кредитним ризиком і з погляду операційного ризику при розгляді, насамперед, індивідуального кредитного ризику [156].

Ураховуючи складність узагальнення системи класифікації кредитного ризику та важливість розгляду взаємозалежності та корелятивності його окремих різновидів, необхідно звернути увагу на узагальнену ознаку дії такого ризику. Отже, як у теоретичному, так і в практичному сенсах доцільно розглядати кредитний ризик за його впливом на сталість функціонування банку, де, зокрема, можна виділити кредитні ризики прямої та опосередкованої дій. Тобто ризики, взаємозалежні з кредитним процесом, можна визначити як споріднені або взаємопов'язані кредитні ризики. Однак, на відміну, наприклад, від прямого ризику кредитування, який слід розглядати як ризик безпосередньої дії, дія споріднених ризиків опосередкована. Доречність уведення такої ознаки кредитних ризиків та їхнього розмежування на кредитні ризики прямої та опосередкованої дій підтверджується, наприклад, дослідженням Я. Благодир, яка розглядає кредитний ризик позичальника як ризик, пов'язаний із тим, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання за кредитною угодою щодо повернення позикових коштів та відсотків за користування цими коштами, а також балансовий кредитний ризик, який полягає в імовірності настання негативних змін у фінансовому становищі банку у зв'язку зі змінами структури, термінів і динаміки складових елементів активної та пасивної частин його балансу [7].

Як опосередковані кредитні ризики також слід виділити процентні та операційні ризики. Доречність зроблених зауважень пов'язана з тим, що в разі неповернення процентів за наданими кредитами виникаючі ризики відносяться як

кредитних, так і до процентних, але в будь-якому разі вони пов'язані з відповідним управлінням кредитним процесом.

До опосередкованих кредитних ризиків відносяться й ті процентні ризики, виникають унаслідок надання довгострокових кредитів під фіксовані відсотки та непередбаченого (у визначених межах) зростання інфляції. Прикладом з'ясування таких ризиків можна назвати зміну кредитних угод на купівлю авто, що відзначається в банківському секторі останнім часом.

Як опосередкований кредитний ризик може розглядатися й операційний ризик як ризик, пов'язаний з становищем організації та управління кредитним процесом, що визначається якістю кредитної політики, обранням прийнятних способів її забезпечення.

Проте відомо, що опосередковані ризики за своєю дією різні. Ознакою такої різноманітності може слугувати фактор часу, за допомогою якого можна обчислити й фінансові аспекти впливу того або іншого ризику. Тож доцільно розрізнити ступінь впливу опосередкованих кредитних ризиків за фактором часу на сталість функціонування банку.

Одночасно слід відзначити, що дія опосередкованих кредитних ризиків значною мірою відбувається в умовах невизначеності. До таких умов невизначеності, насамперед, необхідно віднести як час настання непередбаченого впливу на сталість загального функціонування банку, так і обсяг такого впливу, який загалом слід розглядати не лише з фінансової точки зору. Це, у свою чергу, й обумовлює розгляд системи класифікації кредитних ризиків як багаторівневої, що дає можливість визначити конкретні методики обчислення ймовірних наслідків небажаного впливу кредитних ризиків прямої та опосередкованої дій. Тож саме структурування кредитного ризику на ризики прямої та опосередкованої дій може бути інструментом установлення зв'язків між ризиками окремих рівнів у запропонованій їхній багаторівневій класифікації.

При цьому як ключову ознаку структури кредитного ризику можна визначити структуру кредитного процесу, змістовним додатком до чого слід вважати

розподіл ризиків за прямою або опосередкованою дією їхнього впливу з погляду такого процесу на діяльність банку. Отже, виходячи з цього, узагальнене визначення кредитного ризику, на нашу думку, доцільно подати так:

«кредитний ризик» – це ймовірнісні негативні зміни в стані функціонування банку в разі виникнення небажаних і можливо, непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу, пов'язаних з проявом конкурентної боротьби, які структуруються на події прямої або опосередкованої дії стосовно впливу на стан розвитку банку, що й визначає наявність множинності різновидів кредитних ризиків.

Новизна такого уточнення полягає:

по-перше, у розгляді наявного взаємозв'язку (на відміну від існуючих визначень такої дефініції) між виникненням кредитного ризику та розвитком кредитного процесу в часі;

по-друге, обґрунтуванням того факту, що виникнення небажаних і, можливо, непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу пов'язане з проявом конкурентної боротьби;

по-третє, у поєднанні завдяки прямій або опосередкованій дії ризикоформуючих подій щодо виникнення кредитних ризиків, у єдиному загальному визначенні наявної множинності різновидів таких ризиків.

Наведене теоретичне узагальнення уточненого визначення поняття «кредитний ризик» на основі розгляду розвитку кредитного процесу в часі також дозволяє точніше структурувати окремі напрямки вдосконалення управління відповідними ризиками. Перш за все, таке структурування бачиться як розмежування окремих етапів кредитного процесу та визначення ймовірних факторів впливу на виникнення відповідних ризиків.

Однак розгляд змісту та сутності кредитного ризику був би неповним без розгляду такого питання, як функції, які виконує та або інша економічна дефініція. Насамперед, з цього приводу необхідно відмітити, що окремі науковці висвітлюють різні функції ризику, а відтак їхній склад та кількість варіюється.

Наприклад, В. Глущенко та А. Граділь виділяють такі функції ризику, як регулятивна (у конструктивній і деструктивній формах) та захисна [39].

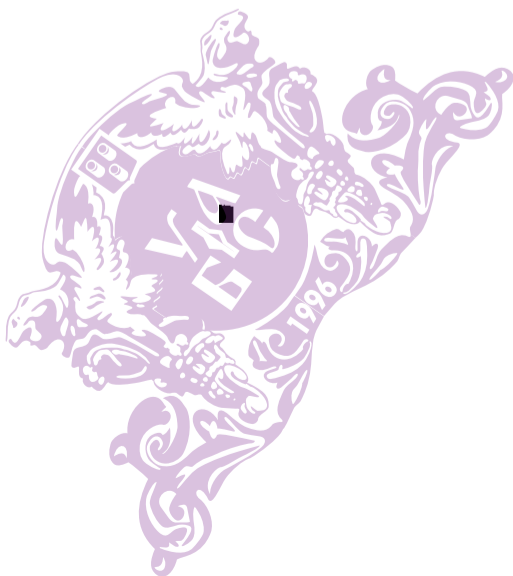
А. Альгін, М. Лапуста, Л. Шаршукова розглядають інноваційну, регулятивну, захисну та аналітичну функції ризику [4, 73]. Втім, наша мета - не визначення кількості таких функцій, а розкриття сутності та змісту кредитного ризику завдяки узагальненню таких функцій.

Звісно, одна з головних функцій кредитного ризику регулятивна, що дозволяє подолати виникаючі перешкоди на шляху ліквідації наслідків дії такого ризику. Конструктивна форма такої функції, зокрема, сприяє пошуку нових шляхів запобігання дії негативних впливів кредитного ризику, а деструктивна - не дозволяє приймати необдумані рішення. Підсиленням дії такої форми регулятивної функції є й захисна функція, прояв якої доводить, що кредитний ризик - це об'єктивна річ, і до нього треба пристосовуватися, знаходити рішення з мінімізації впливів його негативної дії на діяльність банку. Відповідно до цього, згідно з діючим законодавством, банк створює постійно діючий підрозділ із питань аналізу та управління ризиками, що має відповідати за встановлення лімітів щодо окремих операцій, лімітів ризиків контрагентів, країн контрагентів, структури балансу відповідно до рішень правління (ради директорів) з питань політики щодо ризикованості та прибутковості діяльності банку [54].

Тож, як бачимо, важливого значення набуває й аналітична функція, яка дозволяє здійснити вибір в області кредитної політики банку сталого ведення кредитного процесу як із метою мінімізації виникнення кредитного ризику, так і запобігання наслідків його негативного впливу на діяльність банку.

З погляду розвитку реалізації аналітичної та регулятивної функцій кредитного ризику також важливо виділити інноваційну функцію, яка разом із захисною функцією кредитного ризику дозволяє впроваджувати нові кредитні продукти, механізми захисту ризику від їхнього впливу. В цьому ж плані можна розглядати й стимулюючу функцію кредитного ризику.

З точки зору безперервності здійснення банківської діяльності та функці-

ування банку (де ключове значення відводиться кредитному процесу), важливе є врахування ретроспективи такого розвитку, що є проявом адаптивно-пізнавальної функції. Тобто при управлінні кредитним ризиком, зокрема, слід виходити з існуючого досвіду ведення кредитного процесу, надання кредитних послуг. Тож, виходячи з цього, можна вважати доречним розгляд системи класифікації ризиків як багаторівневої структури, що дозволяє в цілому визначити, наприклад, матрицю впливу та розповсюдження окремого різновиду кредитного ризику.

Не менш важливі також наглядова та перерозподільна функції кредитного ризику. Перша з них обумовлює необхідність дотримання економічних нормативів, які встановлюються, з погляду безпечності здійснення кредитного процесу, з метою попередження виникнення непередбачених загроз. А перерозподільна функція дозволяє здійснити на ринкових засадах перерозподіл фінансових ресурсів між різними учасниками ринку внаслідок недбайлого ставлення до умов ведення відповідної діяльності з боку одних та передбачення таких дій іншими, що в підсумку можна вважати проявом конкурентної боротьби.

Таким чином, прояв дії різних функцій кредитного ризику в цілому підкреслює значимість та важливість розгляду цього поняття в розвитку та функціонуванні банку. Разом із цим, з метою розкриття та конкретизації дій банку щодо запобігання розвитку негативних явищ внаслідок дії різновидів кредитного ризику необхідне узагальнення методичних основ управління таким ризиком.

1.3. Аналіз як ключова функція управління кредитним ризиком банку

Ключовою умовою розкриття сутності методичних основ управління кредитним ризиком у цілому є, насамперед, розгляд таких основ згідно з класичними положеннями теорії управління, що можна узагальнити у вигляді відповідних функцій управління. Серед таких функцій як загальні та маючі на увазі

Об'єкти управління кредитним ризиком, можна виділити:

урахування ситуацій, які спричиняють виникнення кредитного ризику та розповсюдження наслідків впливу його дії, де важливо виділити зміни у функціонуванні окремого банку, банківської системи загалом, фінансового стану потенційних клієнтів банку та фінансового, соціально-економічного і політичного клімату зовнішнього середовища;

аналіз інформації, що передуює виникненню кризових явищ під час здійснення кредитного процесу, змінюється внаслідок настання таких явищ та їхнього розвитку;

планування дій із попередження виникнення кризових явищ під час здійснення кредитного процесу та мінімізації впливу таких явищ на сталість функціонування банку;

прогнозування можливості виникнення окремих різновидів кредитного ризику банку;

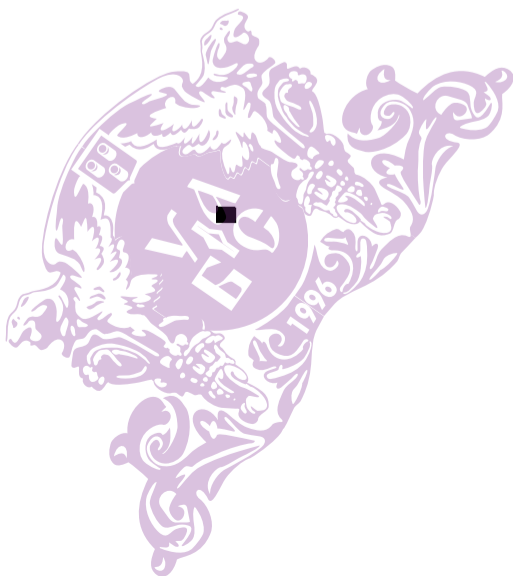
контроль за дотриманням основних параметрів ведення банківської справи, виконанням умов здійснення кредитного процесу, наданням позик, впровадженням заходів із попередження виникнення кризових явищ під час здійснення кредитного процесу, мінімізації впливу таких явищ на становище банку, сталість його функціонування;

регулювання, яке передбачає внесення змін у розроблені плани з попередження виникнення кризових явищ під час здійснення кредитного процесу з метою недопущення мультиплікативного ефекту поширення кредитного ризику;

оцінка ефективності застосування прийнятих методів та підходів до управління кредитним ризиком.

Окрім згаданих функцій управління кредитним ризиком, також слід відзначити на функцію організації управління як кредитним процесом, так і попередження виникнення та розвитку кризових явищ у банківській діяльності загалом.

Не менш важлива також функція координації дій банку для попередження

викнення корелятивних ризиків та з метою управління банківською діяльністю в цілому.

Поряд із цим можна виділити й спеціальні функції управління кредитним ризиком, сутність яких полягає в досягненні найбільш прийнятних параметрів здійснення кредитного процесу, насамперед, із погляду банку, та попередження розвитку кредитного ризику в розрізі його різновидів. Зокрема, до таких функцій можна віднести управління пасивами або ліквідністю. І хоча ці функції відносять до загальних у діяльності банку, в межах управління кредитним ризиком їх можна віднести до специфічних. При цьому визначити значимість кожної з функцій управління допомагає саме сутність та змістовність відповідного управління, яке є підсистемою відносно загального управління банком. Разом із цим, у кожній підсистемі управління також можна виділити ключову функцію, яка є центром та об'єднуючою ланкою такої підсистеми управління. Для в'ясування важливості певної функції в управлінні кредитним ризиком розглянемо основні етапи управління кредитним ризиком. До окремих таких етапів, зокрема, можна віднести [10, 11, 30, 35, 62, 86]:

проведення моніторингу діяльності банку з метою попередження виникнення кредитного ризику. Основою ж такого моніторингу необхідно визначити функцію аналізу в управлінні кредитним ризиком, бо саме всебічний аналіз дозволяє передбачити розвиток негативних явищ;

виявлення впливу ризику на діяльність банку, визначення його різновиду, що вимагає проведення аналізу можливих змін у системі функціонування банку;

оцінку рівня ризику, що є об'єктивною основою для обґрунтування та вибору рішень із усунення виникаючих невизначеностей у процесі здійснення кредитного процесу. При цьому, як указує А. Дамодаран, всебічна та об'єктивна оцінка потребує наявності своєчасної та достовірної інформації [45, с. 1–2, 8–12], що також обумовлює важливість функції аналізу управління кредитним ризиком;

вибір прийомів та підходів до управління кредитним ризиком, що, зазви-

й, вимагає наявності необхідної інформації відносно можливого розвитку ризику, наслідків впливу його дії, а відтак і проведення аналізу обрання тих або інших прийомів і підходів;

реалізацію обраних прийомів та підходів до управління кредитним ризиком, складовою чого є контроль ефективності обраних методів з управління ризиком, що також передбачає проведення аналізу тих або інших показників управління;

– оцінку результатів застосування обраних прийомів та підходів до управління кредитним ризиком.

Тож, як бачимо з наведеного вище, функція аналізу в управлінні кредитним ризиком досить значима та вагома. На цьому ж наголошують у своїх роботах і інші дослідники.

Наприклад, С. Козьменко, Ф. Шпиг, І. Волошко говорять про важливість проведення моніторингу з перегляду даних про ефективність застосування методів впливу на рівень кредитних ризиків [63, с. 221].

В. Буряк та В. Волохов наголошують, що одним із головних напрямів підвищення ефективної кредитної діяльності банків (а відтак і вдосконалення управління кредитними ризиками) є розробка методики обґрунтованого визначення меж нарощення пропозиції позичок у поєднанні з динамічним аналізом їхньої результативності [16]. Таким чином не лише визначається значимість аналізу в управлінні ризиком, а й конкретизується напрямок, у якому доцільно такий аналіз проводити. Отже, можна наголосити на необхідності розробки моделі динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку, де такими принаймні є обсяги залучених та наданих ресурсів, що в підсумку визначатиме й динамічність аналізу результативності діяльності банку. Проте обґрунтування такого висновку потребує більш детального розгляду, що може бути предметом подальшої практичної складової цього дослідження.

Значимість аналізу в управлінні ризиками доводить і Л. Примостка, яка констатує, що ризиками не можна керувати автономно, без урахування та аналі-

їхнього впливу на фінансові результати діяльності банківських організацій [118].

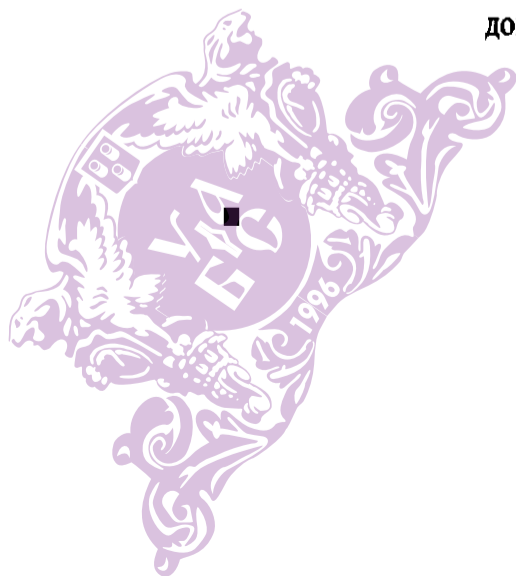
Важливість функції аналізу в управлінні ризиком визначає у своєму дослідженні й Т. Струченкова, яка наголошує, що під час зміни традиційних підходів до банківського регулювання та нагляду все більшої уваги потребує моніторинг процесу управління ризиками, а не дотримання банківського законодавства в цілому [119].

На важливості етапу аналізу в управлінні кредитним ризиком акцентують увагу також П. Пономаренко та Д. Кабаченко, які відзначають, що оцінка ризику обов'язково повинна бути скорегована з урахуванням доходів і витрат майбутніх періодів (що й є одним із напрямків аналізу) [99].

Отже, вибір функції аналізу для подальшого розгляду в системі управління кредитним ризиком обґрунтований і зважений.

Разом із цим, доцільність розробки моделі динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку в теоретичному плані може бути обґрунтована згідно з таким класичним положенням теорії управління, як управління за відхиленням. Ґрунтовність саме такого визначення управління кредитним ризиком на відміну, наприклад, від управління за результатом пов'язана з природою та сутністю ризику. Тобто не слід чекати остаточного результату впливу ризику на підсумок діяльності банку, а більш доречно здійснити таке управління внаслідок зміни основних параметрів функціонування банку, що й є однією з умов попередження та розповсюдження будь-якого ризикового явища.

Утім, згідно з загальними засадами управління доцільно також визначити так звані горизонти управління кредитним ризиком, що, зазвичай, можна відобразити з погляду оперативного, тактичного та стратегічного управління. Відповідно до такого розмежування рівень оперативного управління ризиком може бути зведений до постійного контролю за діяльністю банком, тактичного – до обґрунтування та обрання методів і підходів до управління конкретним різновидом кредитного ризику, а стратегічного – до розробки стратегії управління ри-

ками банку, визначення способів її досягнення, розробки стратегічних планів протидії ризиковим явищам і стратегічних планів протидії тим ризикам, які впливають під час здійснення кредитного процесу.

Відповідно до горизонтів управління кредитним ризиком слід також узгодити і рівні впливу на кредитний ризик. Серед них науковці виділяють: мікрорівень, мезорівень та макрорівень [13, 62, 104, 114].

Мікрорівень управління кредитним ризиком банку – це, насамперед, внутрішньобанківські механізми управління ризиком, які ґрунтуються на загальноприйнятих підходах та методах аналізу, оцінки, контролю за ризиками, адаптованими під вимоги конкретного банку, з одночасним урахуванням персональної відповідальності менеджерів як за управління ризиками, так і за здійснення окремих банківських операцій.

Мезорівень управління кредитним ризиком банку визначається, перш за все, нормативними актами Національного банку України (НБУ) і зводиться, переважно, до дотримання нормативних показників діяльності банку за різними напрямками.

Макрорівень управління ризиками банківської діяльності та, зокрема, кредитним ризиком визначається на рівні законодавчих та керівних органів державної влади, де ключове питання - розробка принципів ведення господарської діяльності, функціонування фінансового ринку в цілому та його банківського сегмента зокрема.

Певною мірою означені рівні корелюють із багаторівневою системою класифікації кредитного ризику, поданою відповідно до рис. 1.5. Такий зв'язок можна визначити в розрізі: макрорівень управління – перший, мезорівень – другий, мікрорівень – третій рівень багаторівневої класифікації. Тож запропонований підхід до багаторівневої класифікації кредитного ризику можна вважати цілком доцільним.

З метою реалізації основних принципів управління ризиками, здійснення всебічного їхнього аналізу відповідно до Закону України «Про банки і банківсь-

«діяльність» банки створюють постійно діючі комітети, зокрема [54]:

кредитний комітет, який щомісячно оцінює якість активів банку та готує пропозиції щодо формування резервів на покриття можливих збитків від їхнього знецінення;

комітет із питань управління активами та пасивами, який щомісячно розглядає собівартість пасивів та прибутковість активів і приймає рішення щодо політики відсоткової маржі, розглядає питання відповідності строковості активів та пасивів і надає відповідним підрозділам банку рекомендації щодо усунення розбіжностей у часі, що виникають;

тарифний комітет, який щомісячно аналізує співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності діючих тарифів, відповідає за політику банку з питань операційних доходів.

Неупереджений аналіз цих комітетів дозволяє зробити припущення щодо визначення найважливіших напрямків реалізації функції аналізу в управлінні кредитним ризиком, серед яких, на нашу думку, слід виділити розробку моделі динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку за їхнім відхиленням (див. зауваження, зроблені вище) та моделі корегування ціни кредитних ресурсів.

Що стосується безпосередньо методів та підходів до управління кредитним ризиком, то слід звернути увагу на те, що їхній розгляд, як правило, здійснюється у двох площинах.

Перша передбачає визначення, який кредитний ризик розглядається - індивідуальний чи портфельний.

Друга площина визначає сукупність методів і підходів до управління кредитним ризиком узагалі на підставі врахування особливостей індивідуального або портфельного кредитного ризику. Серед такої низки підходів практики та науковці виділяють зокрема [13, 17, 30, 61, 87, 102, 149, 153, 113]:

розподіл ризику шляхом його перекладання (трансферу) на різних учасників економічних відносин, що виникають під час здійснення кредитного процесу;

лімітування ризику, що передбачає встановлення обмежень на видачу кредитів різних різновидів кредиту;

резервування ризику, тобто створення резервів для покриття можливих збитків унаслідок настання ризикових подій під час здійснення кредитного процесу;

диверсифікацію ризику, що має на увазі розподіл загального кредитного ризику між різними групами позичальників, а також розмежування резерву на покриття можливих збитків між різними видами кредитів;

застосування деривативів, тобто перенесення ризику на інших кредиторів, різновиди діяльності банку;

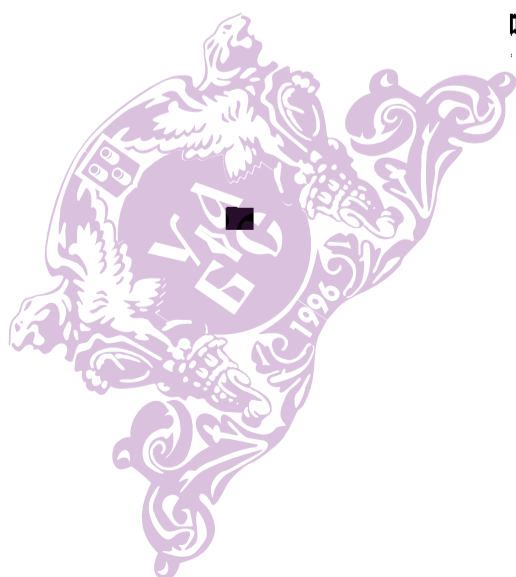
лобіювання корпоративних інтересів;

сек'юритизацію активів, в основі чого лежить залучення фінансових ресурсів на зовнішніх ринках за більш прийнятною ціною;

здобуття додаткової інформації тощо.

У цілому ж означені підходи можуть бути розподілені за ступенем впливу на ризик та визначатися завдяки уникненню, зниженню, передачі або утриманню ризику.

При цьому одним із поширених підходів до управління кредитним ризиком останнім часом є його страхування, що пов'язано, передусім, з розвитком спеціалізованого страхового ринку. Зокрема, питання мінімізації кредитного ризику в основі його передачі за рахунок страхового ринку розглядають В. Фурман, О. Огієнко, О. Бражко [14, 81, 136]. При цьому слід відзначити, що такий підхід потребує ретельного аналізу значної кількості інформації, бо вона обмежена, порівняно з країнами, ринки яких розвинуті. Тож, з одного боку, це підкреслює можливість удосконалення саме інструментарію проведення аналізу в системі управління кредитним ризиком, а з іншого, певною мірою обмежує застосуван-

підходів, які використовуються в зарубіжній практиці для управління кредитним ризиком внаслідок як недостатнього розвитку, зокрема вітчизняного страхового ринку, так і відсутності достатньої розширеної статистичної бази для проведення відповідного аналізу.

Якщо ж розглядати методи оцінки кредитного ризику (інакше кажучи, рівнів аналізу ризику) як основи його управління, то слід звернути увагу на те, що така процедура здійснюється в розрізі окремих оцінок (рівнів аналізу), а саме:

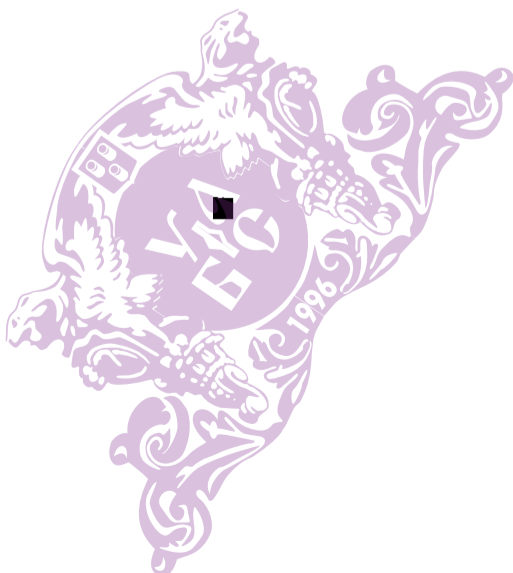
- фінансового становища позичальника;
- можливостей банку для здійснення відповідної операції з надання кредитних ресурсів;
- загальноекономічного і політичного становища країни.

Тож інструментарій управління кредитним ризиком може бути поданий схематично (відповідно до рис. 1.6, визначено автором) як багаторівнева множина, що в підсумку підкреслює важливість функції аналізу, принаймні, для узгодження різних оцінок як єдине ціле, для прийняття найбільш зваженого та прийняттого рішення щодо управління кредитним ризиком.

Основою для впровадження різноманітних напрямків аналізу кредитного ризику є застосування досить широкого арсеналу методів теорії ймовірності, математичної статистики, математичного аналізу, дослідження операцій тощо. Зокрема, це можуть бути методи дискримінантного аналізу, лінійної та логістичної регресій, лінійного програмування, розпізнавання образів, нечіткої або лінгвістичної множини.

Серед найпоширеніших класичних методів аналізу кредитного ризику слід відзначити [146, 151, 152, 153]:

- розрахунок імовірності дефолту позичальника, який засновано на базовій формулі, що визначає зв'язок залежності між основними фінансовими показниками його діяльності;
- модель блукаючого дефолту;

Z-модель Альтмана оцінки кредитоспроможності позичальника;
 матриця міграції кредитних ризиків;
 рейтингові оцінки позичальників;
 множинні моделі ризику портфеля – CreditMetrics, CreditRisk тощо.

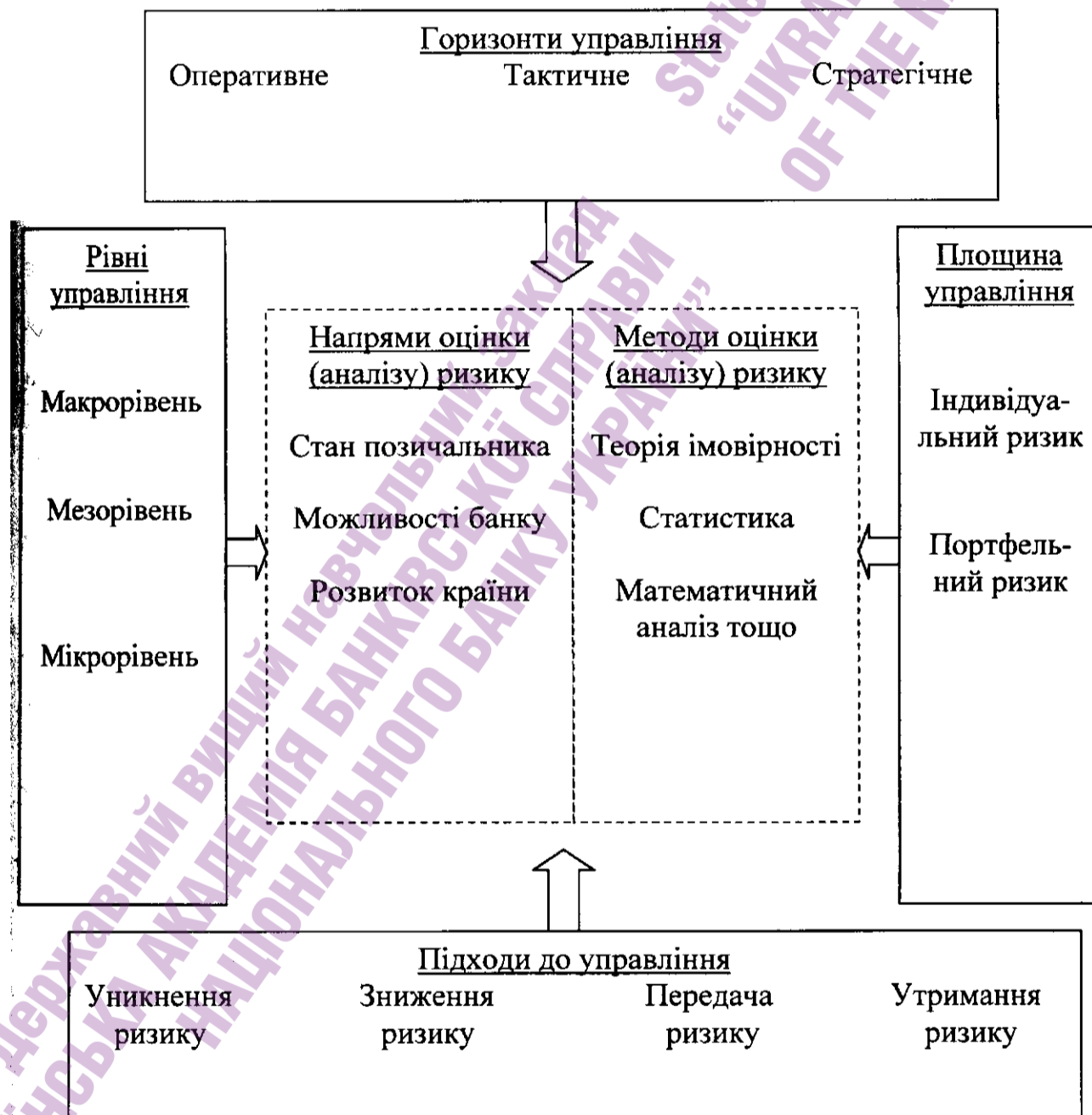
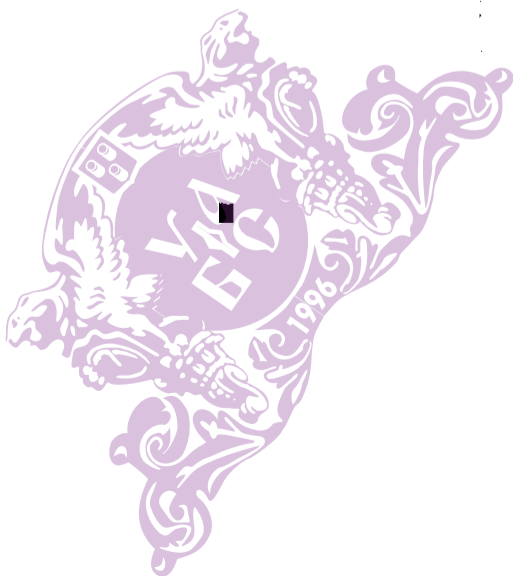

Рис. 1.6. Схематичне подання багаторівневості вибору інструментарію в управлінні кредитним ризиком

До управління кредитним ризиком також слід віднести розробку таких підходів і підходів на основі:

• скорингу, який являє собою модель, що визначається на основі кредитної історії, за допомогою якої робиться спроба встановити величину ймовірності повернення кредиту конкретним позичальником [111]. Переваги такої моделі - простота її інтерпретації, прозорість структури та зв'язків досліджуваних параметрів. Проте її застосування потребує коректного та розширеного аналізу даних із метою побудови моделі, адекватної досліджуваним процесам;

• запровадження кількісних критеріїв оцінки (аналізу) ризику на основі визначення ентропії відхилень аналізованого показника від функціонально зумовленої його частини [41]. Однак у цьому випадку слід відмітити, що такий показник лише визначає ступінь невизначеності аналізованого процесу, що потребує проведення додаткового аналізу в оцінці ступеня ризику;

• нових підходів до трансферту ризику [110, 143, 155, 161], де, зокрема, доцільно виділити асимптотичну модель з одиничним ризик-фактором, в ролі якого виступає падіння активів банку в разі невиконання кожного з кредитів загального кредитного портфеля банку [161]. Тож, як бачимо, підкреслюється важливість оцінки та подальшого управління кредитним ризиком з відхилення за одним із основних показників діяльності банку;

• інтегральних критеріїв міри банківських ризиків [76], що сприяє врахуванню корелятивності ризиків, що суттєво, зокрема, для аналізу та управління кредитним ризиком. При цьому важливим інструментом моделювання фінансових ризиків виступає рейтинг, бо, як зазначає А. Камінський, він в аспекті фінансових ризиків установлює предикативний зв'язок між характеристиками об'єкта та мірою фінансового ризику [58].

Не менш важливе значення в управлінні кредитним ризиком має й формування резервів з їхнього покриття. Підтвердженням важливості такого напрямку є як визначення його серед загальних підходів до управління кредитним ризиком (див. міркування з цього приводу, зроблені раніше), так і постійний інтерес

науковців, де, зокрема, розглядаються питання оцінки кредитних спредів, необхідних для формування резервів, і загалом оптимізація процесу формування резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями банку [37, 123]. При цьому основу такого розгляду визначає так звана Базельська угода, одна з вимог якої полягає в досягненні відповідності капіталу банку ризиком. До того ж, такі резерви необхідно вміти визначити з метою формування вимог до капіталу банку, що забезпечують його надійність [68, 69, 70, 139]. Тобто необхідне є врахування величини очікуваних утрат, що прямо впливають на прибуток кредитного продукту внаслідок відрахування сум необхідних резервів. Величина непередбачених утрат також впливає на прибутковість кредитного продукту, що визначає рівень надійності кредитного портфеля банку в цілому за рахунок власних коштів. Таким чином, власний рівень надійності банку визначається дотриманням капіталу, пов'язаного з ризиком у зв'язку з непередбаченими втратами, що в підсумку й зумовлює необхідність ретельнішого ставлення до визначення резервів банку.

Відповідно до позначеного щодо оцінки діяльності банку застосовується ціла низка показників. При цьому, оскільки не існує абсолютного критерію визначення ступеня кредитного ризику (підтверджує це низка різних досліджень [30, 32, 58, 146, 152, 153, 156], у яких доводиться важливість тих або інших критеріїв), більшість науковців і практиків аналізують імовірність настання кредитного ризику, ступінь його поширення та рівень впливу на окремі складові банківської діяльності за допомогою набору стандартних показників. Зазвичай серед таких показників виділяють дані щодо обсягів та структури капіталу, активів та зобов'язань банку, а також цілу низку коефіцієнтів, що утворюються внаслідок агрегованого співвідношення між основними показниками, які характеризують банківську діяльність. У цілому ж серед таких показників та коефіцієнтів, зокрема, виділяють так звані коефіцієнти стандартів [104]. До найбільш поширених коефіцієнтів стандартів з управління кредитним ризиком можна віднести [78, 104]:

значення питомої ваги капіталу в активах банку, що згідно з аналізом кредитного ризику дозволяє дослідити надійність, стійкість функціонування і розриву банку;

співвідношення балансового капіталу та дохідних активів, що дає змогу аналізувати ступінь захищеності вкладів банку в ризикові активи;

відношення обсягу проблемних кредитів (прострочених і сумнівних) до балансового капіталу, що характеризує здатність капіталу банку покрити ризики при вкладанні в проблемні активи;

відношення дохідних активів до сукупних активів, що може бути визначено як характеристика схильності банку до проведення ризикових операцій;

відношення обсягу проблемних кредитів до кредитного портфеля, що визначає якість кредитного портфеля банку;

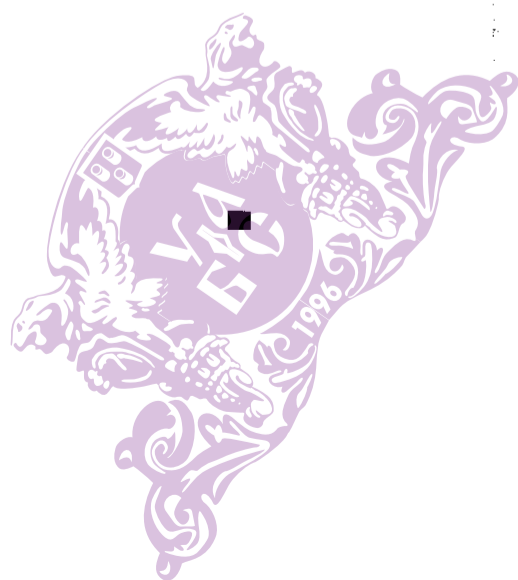
відношення вкладів фізичних осіб до зобов'язань або дохідних активів, що визначає ступінь корелятивного ризику вкладників грошей у банк, тощо.

Тобто слід визначити, є досить значна база для проведення розширеного аналізу забезпечення безперервності процесу управління кредитним ризиком банку. Однак, не зважаючи на це, узагальнення спеціальної літератури та досліджень свідчать про те, що ці питання постійно знаходяться в центрі уваги, бо різні показники оцінки діяльності банку та ефективності протидії впливу множини ризиків, у тому числі й кредитного, дають змогу враховувати різні фактори, що сприяє ідентифікації різновидів можливої нестабільності банківської системи в цілому. Зокрема, як свідчить досвід західних фахівців, певна множина показників оцінки діяльності банку та ефективності управління різними ризиками дозволяє вирішувати наступні задачі [150, 160]:

побудувати формалізовану систематизацію різних оцінок банків у межах проведення їхнього моніторингу;

сприяти ідентифікації напрямків діяльності банків із появою вузьких та проблемних місць їхнього функціонування;

виявляти пріоритетні напрямки попередження протидії впливу виникаю-

ризиків;

узагальнити достатню статистичну інформацію для проведення ретроспективного аналізу діяльності банку та попередження виникнення ризиків.

Наведене вище остаточно підкреслює значимість функції аналізу в загальному управлінні кредитним ризиком банку, а відтак обумовлює необхідність розвитку на основі вдосконалення відповідного інструментарію, що й є напрямком подальшого розкриття обраної мети в рамках предмета та об'єкта цього дослідження.

Висновки з першого розділу

На основі ретроспективного узагальнення існуючих поглядів на визначення категорії «ризик» розкрито ключові положення сутнісного та змістовного розуміння ризику в економічній сфері діяльності. Серед таких ключових положень зокрема виділено:

об'єктивно-суб'єктивну природу категорії «ризик»;

розуміння прояву невизначеності як наслідку настання ризику в процесі ведення конкурентної боротьби;

значимість урахування видів діяльності суб'єкта господарювання щодо визначення прояву окремих різновидів ризику.

Розглянуті положення сприяли обґрунтуванню тези відносно того, що ризик не може проявлятися як позитивна зміна кінцевого результату діяльності. Доведено, що такі зміни - прояв ефективного супротиву суб'єкта господарювання дії впливу ризику (ефективний процес управління ризиками). Зокрема, зазначено, що прибуток та його зміни є відображенням супротиву суб'єкта господарювання дії ризику в процесі функціонування такого суб'єкта господарювання.

Узагальнення визначень категорії «ризик» та різноманітних понять «банківські ризики» дозволило обґрунтувати твердження, що банківські ризики ві-

ражають невизначеність, пов'язану з проявом конкурентної боротьби як між банками, так і між іншими учасниками ринку, що позначається на сталості руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку. Таке узагальнення дає змогу уникнути недоліків в існуючих визначеннях поняття «банківський ризик» відносно того, що такий ризик може бути позитивним, підкреслити його фінансовий аспект та узагальнити характер прояву банківських ризиків. У висновку дослідження сталості руху фінансових потоків банку й визначає сутність функції аналізу в процесі управління ризиками.

Розгляд сутності та змісту кредитних ризиків банківської діяльності дозволив навести уточнення щодо подання дефініції «кредитний ризик» завдяки встановленню наявного взаємозв'язку між виникненням кредитного ризику та розвитком кредитного процесу в часі, підкресленню факту виникнення небажаних і, можливо, непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу внаслідок конкурентної боротьби та розгляду прямої або опосередкованої дії ризикоформуючих подій щодо виникнення кредитного ризику.

Запропоновано підхід до побудови класифікаційної структури різновидів банківського ризику, основу якого складає багаторівневе структурування такого ризику. Перший рівень класифікації узагальнює ризик за джерелом виникнення та визначає, зокрема, внутрішній та зовнішній кредитні ризики. Другий рівень дозволяє узагальнити суто фінансову та управлінську складові кредитного ризику. Третій рівень узагальнює кредитний ризик як фактор множинності його проявів. Доведено, що таке подання класифікаційної структури кредитного ризику сприятиме з'ясуванню механізму поширення впливу кредитного ризику на діяльність банку в цілому та визначення засад із попередження виникнення небажаних ризик-подій у такому випадку, а відтак досягти сталості у відповідному процесі управління.

Критичний розгляд методичних основ управління кредитним ризиком дозволив обґрунтувати значимість і важливість функції аналізу в такому процесі, що й обумовлює необхідність удосконалення інструментарію такої функції, зо-

на, на основі розробки моделі динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку за їхнім відхиленням та моделі корегування ціни кредитних ресурсів.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [90, 91, 96, 97].

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ РІВНЯ АКТИВНОСТІ БАНКІВ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ
НА СТУПІНЬ КЕРОВАНOSTІ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

2.1. Основні тенденції зміни обсягів кредитування з погляду ведення активних операцій банків

Як було встановлено в першому розділі, саме кредитний процес у цілому слід розглядати як горизонт управління кредитним ризиком. Узагальненням кількісного виразу можливих змін у такому процесі, а відтак і основи аналізу врахування небажаної невизначеності в разі виникнення кредитного ризику, може бути зміна обсягів активів відповідного банку, їхня структура, а також зміна питомої ваги кредитів у такій структурі. Останнє зауваження ґрунтується на тому, що як переважаюча здатність створювати гроші в банківській діяльності, так і виникнення різноманітних ризиків пов'язані саме з процесом кредитування. Отже, відповідно до зазначеного, основою дослідження, насамперед, є статистичні характеристики зміни в обсягах показників елементів фінансових потоків банків, пов'язаних із активними операціями, та їх узагальнений розподіл. При цьому, виходячи з того, що надання кредитів може циклічно змінюватися відповідно до умов економічного розвитку та потреб різних економічних суб'єктів, доцільне проведення аналізу середніх за довжиною рядів спостережень. Це пов'язано з тим, що короткі ряди спостережень не дозволяють визначити таку циклічність, а занадто довгі – нівелюють особливості згаданої циклічності. Разом із цим, проблемність обрання довжини рядів спостережень стикається з особливостями економічного розвитку в цілому. Тож слід урахувати, що вітчизняна економіка належить до економіки країн із так званим ринком, що розвивається. Загалом для таких ринків характерна недостатня розвиненість, що підсилюється можливими змінами розвитку та вразливістю таких ринків зовнішніми і внутрішніми факторами щодо сталості їхнього функціонування.

крема, для підтвердження таких висновків можна назвати дослідження Азаренкової, В. Сухотеплого, В. Корнєєва, Л. Руденко [2, 66, 109, 121]. Відповідно до часового інтервалу, для аналізу рядів, що узагальнюють різноманітний рух фінансових потоків банків, обрано період з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року, який, на нашу думку, найповніше відповідає зробленим зауваженням.

Що стосується загальної методології аналізу функціонування мережі вітчизняних банків у сфері кредитування, то слід також іти від загального до часткового. Тобто доцільно, насамперед, визначити загальні тенденції зміни обсягів кредитування мережі банків, а потім або підтвердити, або спростувати зроблені зауваження щодо окремих банків. Це також дозволить визначити й дослідити окремі проблемні питання, які визначають наявну динаміку в змінах обсягів кредитування.

Так, на рис. 2.1 (узагальнено на основі даних додатку А) показано загальну динаміку кредитного портфеля вітчизняної банківської системи впродовж аналізованого періоду.

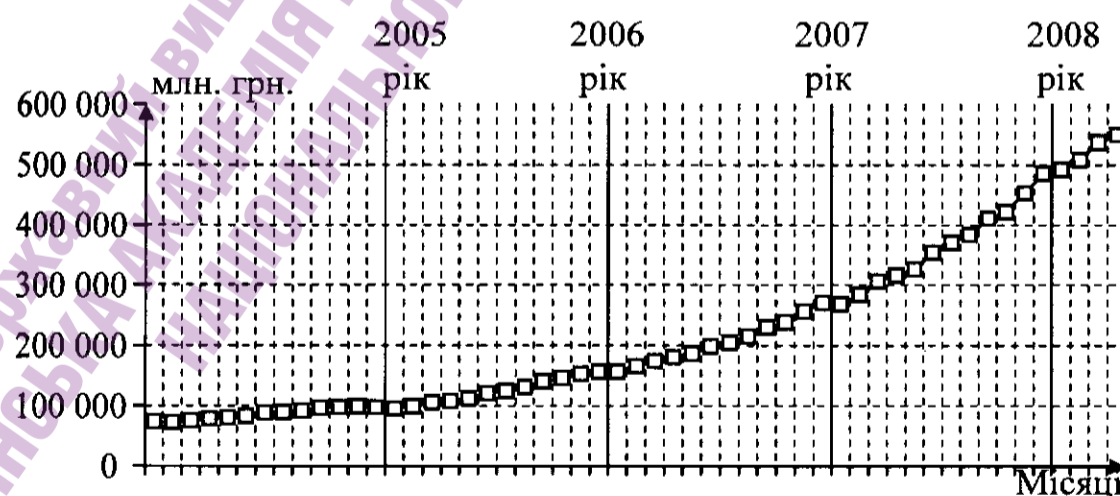

Рис. 2.1. Динаміка обсягів кредитного портфеля банківської системи України з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року

Як видно з даних рис. 2.1, динаміка обсягів кредитного портфеля має істотні зміни, починаючи з кінця 2005 - го початку 2006 - го року, ознака якої - прискорене зростання. Надалі таке прискорення лише підсилюється. Тож можна констатувати, що в цілому ймовірність настання небажаних ризик-подій у сфері кредитування зростає (виходячи з загальної теорії зв'язку між настанням кредитного ризику та розвитком кредитного процесу в часі).

Загальне рівняння, що описує динаміку обсягів кредитного портфеля вітчизняної банківської системи впродовж аналізованого періоду, можна подати відповідно до квадратичної залежності (обчислено на основі даних додатку А):

$$VKP = 224,32 \cdot tt^2 - 3536 \cdot tt + 97423, \quad (2.1)$$

де VKR – обсяг кредитного портфеля, млн. грн.;
 tt – момент часу, зведений до послідовності умовних порядкових номерів (1, 2, 3...) з аналізованого періоду (з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року) та налічує 53 відгуків. Адекватність рівняння (2.1) підтверджується достовірним значенням коефіцієнта апроксимації, який дорівнює 0,9947 (власні розрахунки).

Якщо детальніше дослідити динаміку кредитного портфеля вітчизняної банківської системи, зокрема, за темпами зміни обсягів кредитного портфеля на досліджуваному інтервалі часу, то відповідно до даних рис. 2.2 (обчислено за даними додатку А) можна зробити декілька висновків:

по-перше, така динаміка має хвильову компоненту в темпах зміни обсягів кредитного портфеля, що відбивається в чергуванні прискореного та помірнього зростання досліджуваного показника. Тож виникнення ризикових подій також може мати змінну складову;

по-друге, щільність чергування прискореного та помірнього зростання темпів приросту обсягів кредитного портфеля різна з погляду окремих років на досліджуваному інтервалі часу. Зокрема, відзначене чергування протягом 2005

у щільніше, ніж за підсумками 2007 року. Відстеження такого чергування, на нашу думку, може визначати основу розробки стратегії з упровадження окремих нових видів кредитної діяльності та попередження виникнення кредитного ризику.

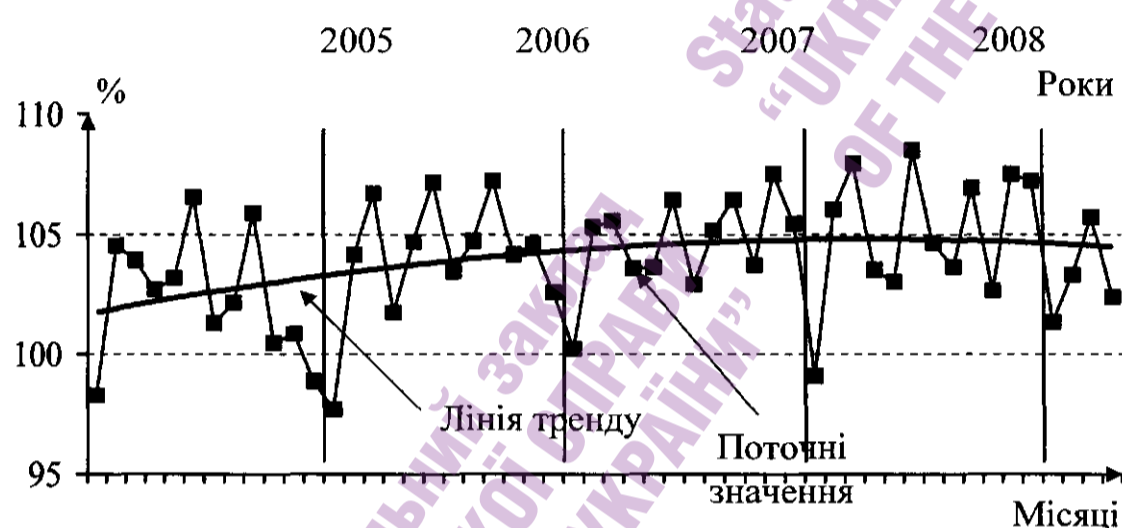

Рис. 2.2. Темпи зміни в обсягах кредитного портфеля банківської системи України з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (у % до попереднього місяця)

по-третє, різний інтервал розкиду темпів приросту кредитного портфеля. Так, за підсумками 2004 року, мінімальне значення темпів зміни обсягів кредитного портфеля було 98,28 %, найбільше – 106,55 %; за підсумками 2005 року – 97,68 % та 107,23 % відповідно; за підсумками 2006 року – 100,21 % і 107,51 %; за підсумками 2007 року – 99,06 % та 108,50 %. Тож, за підсумками 2006 року, такий розкид можна визначити найменшим порівняно з іншими роками. У підсумку це може свідчити про більш імовірну стабільність у розвитку кредитного процесу, а відтак і меншу ймовірність виникнення небажаних ризик-подій щодо виникнення кредитного ризику, хоча така ймовірність повинна бути врахована в загальних темпах зміни кредитного портфеля. Тобто, якщо такі темпи мають невеликий інтервал розкиду і загалом високі, то ймовірність стабільного розви-

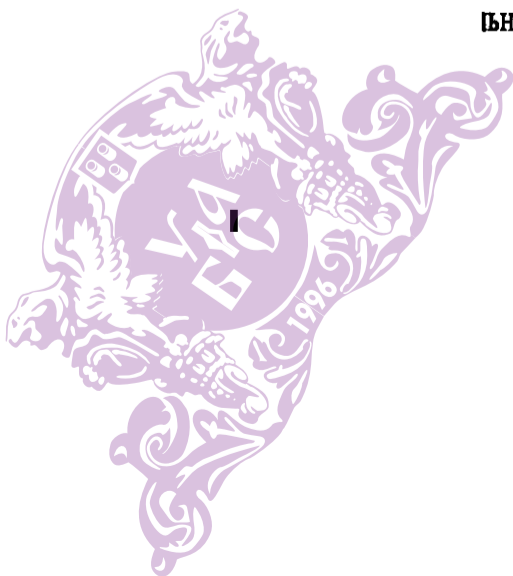

нижча порівняно з тим, якщо темпи зміни мають невеликий інтервал розки- порівняно невисокими; по-четверте, в цілому темпи зміни обсягів кредитного портфеля є позити- що, зокрема, відзначає й усереднена їхня лінія. При цьому переважно темні темпи зміни в обсягах кредитного портфеля спостерігалися протягом 04 року, на початку 2005 та 2007 років, що може бути ознакою найбільшої томої ваги виникнення та поширення кредитного ризику під час здійснення кредитного процесу в розрізі всієї банківської системи. Тобто зменшення обся- кредитування може розглядатися або як відношення такого зменшення до гального обсягу проблемних кредитів, або як наявність неприйнятних умов ля розширення обсягів кредитування.

Тож до зроблених вище зауважень розглянемо детальніше статистичні да- і з розвитку кризових явищ під час здійснення кредитного процесу на дослі- жуваному інтервалі часу. Зокрема, для цього необхідно визначити динаміку як званих проблемних кредитів, де зазвичай виділяють сумнівні та прострочені бсяги наданих кредитів.

На рис. 2.3 (обчислено та побудовано відповідно до даних додатку А) по- ано узагальнену динаміку проблемних кредитів вітчизняної банківської систе- и на досліджуваному інтервалі часу.

Насамперед, із даних рис. 2.3 видно, що загальний обсяг проблемних кре- тів на досліджуваному інтервалі часу зростає. Це повністю підтверджує тео- ретичні міркування відносно зв'язку між обсягами можливих утрат внаслідок розширення відповідної діяльності (див. рис. 1.3). Разом із цим, слід також зве- рнути увагу на те, що відносні втрати (динаміка зміни проблемних кредитів у гальному обсязі кредитного портфеля) з часом зменшуються. Це може слугу- вати ознакою ретельнішого ставлення до умов попередження та управління кре- дитним ризиком, а відтак і зменшення питомої ваги проблемних кредитів. Утім це не входить у суперечність із попередніми висновками щодо зростання зага- льного обсягу ймовірних утрат під час зростання загального обсягу кредитного

феля. Це пов'язано з тим, що:

- з одного боку, вплив кредитного ризику на різні складові діяльності банку є розгалужений і корелятивний (див. міркування та висновки з першого підрозділу);
- з іншого боку, для запобігання поширення кредитного ризику банки, зазвичай, формують резерви, тож у такому випадку втрати банку сукупні як від зростання обсягів проблемних кредитів, так і від зменшення прибутку внаслідок зростання обсягів необхідних резервів. Зокрема, підтвердженням останнього зауваження є динаміка резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями протягом досліджуваного періоду, що відбито на рис. 2.4 (визначено побудовано за даними додатку А).

Рис. 2.3. Динаміка проблемних кредитів банківської системи України з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року

Отже, з даних рис. 2.4 видно, що зростає як загальний обсяг резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями, так і питома вага резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями в обсязі ре-

в за активними операціями банків. Разом із цим, порівняльна оцінка темпів змін в обсягах проблемних кредитів та обсягів резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями свідчить про те, що обсяг резервів зростає значно швидше, ніж обсяг проблемних кредитів (див. дані додатку Б). Згідно з даними додатку Б, можна визначити, що інтервал темпів зміни в обсягах проблемних кредитів коливається в межах 94,58 - 111,12 % за середнім значенням 102,28 %.

Рис. 2.4. Динаміка резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року

Поряд із цим, інтервал темпів зміни в обсягах резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями коливається в межах 182,90 - 300,24 % за середнім значенням 239,52 %. Насамперед, це свідчить, що банки досить вимогливо ставляться до попередження та передбачення наслідків виникнення кредитного ризику, але, з іншого боку, можна констатувати, що такий супротив

Ризик з кредитним ризиком переноситься в площину недоотримання доходу зростаючій питомій вазі потенційних загроз щодо виникнення кредитного ризику. Підтверджує таке зауваження, насамперед, зростання питомої ваги резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями в обсязі резервів за активними операціями банків. Інакше кажучи, можна зробити припущення, що внаслідок прискореного розширення кредитної діяльності банки неспрямовано йдуть на більш ризикове надання кредитів, а відтак і зростають резерви. Підтверджує розширення обсягів кредитування за рахунок здійснення більш ризикової кредитної діяльності нав'язування кредитних карток фізичним особам під час обслуговування їх за програмою в межах заробітної плати. До того ж, як видно з даних рис. 2.4, останнім часом питома вага резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями в обсязі резервів за активними операціями банків значно більша за 90 %. Тобто з часом (відповідно до розвитку кредитних процесів та кредитної діяльності) рівень можливих утрат також зростає. Це ще раз може бути підтвердженням теоретичного висновку про наявність позитивного зв'язку між обсягами зростання відповідної діяльності та підвищенням можливих утрат. Відтак припущення відносно важливості аналізу в кредитному процесі практично підтверджуються, що й зумовлює, зокрема, необхідність удосконалення інструментарію аналізу динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку.

Подальше порівняння даних, поданих на рис. 2.2, 2.3 та 2.4, дозволяє відмітити, що наявність значного інтервалу розкиду в темпах зміни обсягів кредитного портфеля, за підсумками 2007 року, не сприяла як зменшенню обсягів проблемних кредитів, так і питомої ваги резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями. При цьому більш помірне варіювання інтервалу розкиду в темпах зміни обсягів кредитного портфеля за підсумками 2006 року, знайшло своє менш різке збільшення в обсягах проблемних кредитів та зростанні обсягів резервів на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями.

Якщо ж окремо розглянути динаміку коливань (абсолютні зміни до попереднього періоду) обсягів проблемних кредитів (рис. 2.5, обчислено та побудовано за даними додатку А), то можна побачити їхню певну відповідність темпам змін в обсягах кредитного портфеля (див. рис. 2.2.).

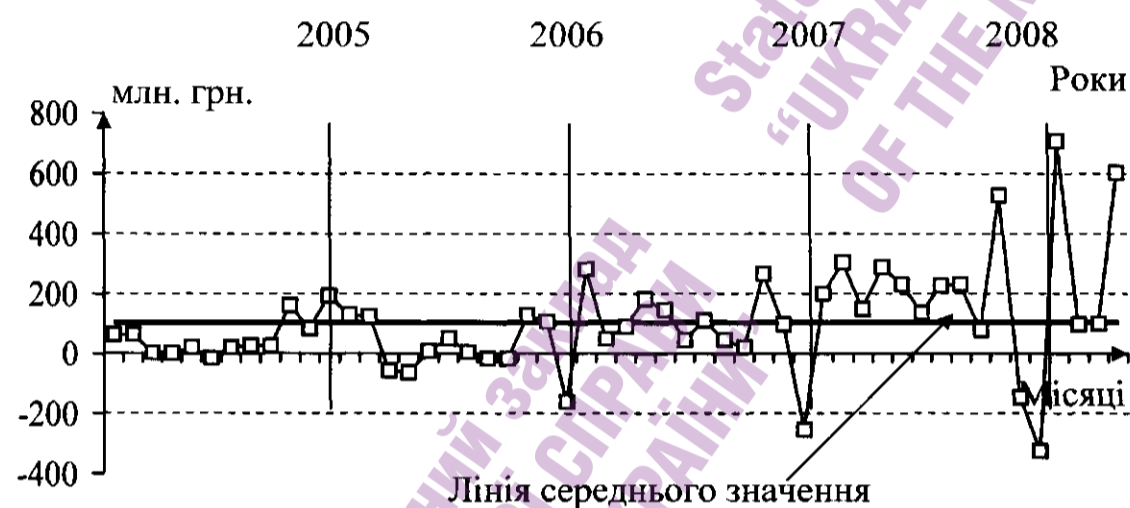
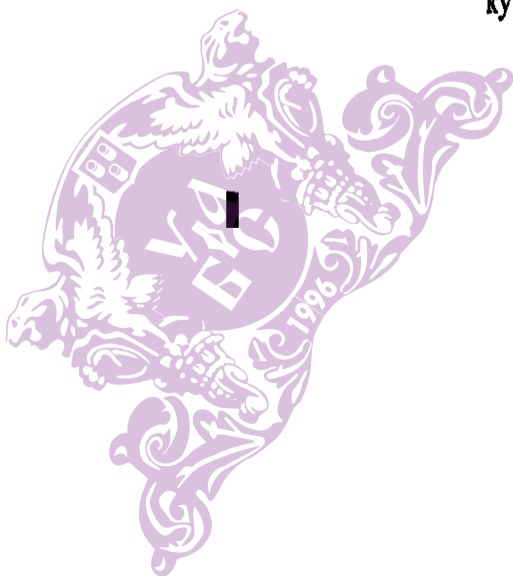

Рис. 2.5. Коливання обсягів проблемних кредитів у щомісячному вимірі з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року

Наявність значної кількості від'ємних значень темпів зміни в обсягах кредитного портфеля, за підсумками 2004 року, дещо нівелює значні коливання й в обсягах проблемних кредитів (які, звісно, враховуються в наявному кредитному портфелі). Разом із цим, збільшення інтервалу розкиду значень темпів зміни кредитного портфеля та збільшення темпів такої зміни в цілому (а саме, їхнє зростання) позначається й на відповідних коливаннях обсягів проблемних кредитів. Так, за підсумками досліджуваного інтервалу часу, в середньому коливання обсягів проблемних кредитів для вітчизняної банківської системи становили 103,15 млн. грн. Тобто можна констатувати, що в середньому частка проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля вітчизняної банківської системи щомісяця збільшувалася на 103,15 млн. грн. При цьому, за підсумками 2004 року, таке збільшення дорівнювало 41,09 млн. грн., за підсумками 2005 року – 49,16 млн. грн., за підсумками 2006 року – 97,50 млн. грн., за підсумками

2007 року – 164,25 млн. грн., за підсумками півріччя 2008 року – 236,3 млн. грн. Це також підтверджує тезу щодо зростання загального обсягу проблемних кредитів останнім часом. Підґрунтям зазначена й загальна динаміка питомої ваги кредитного портфеля відносно загальних активів у цілому по банківській системі (рис. 2.6, побудовано на основі даних додатку А та [3, 117, 129, 133]).

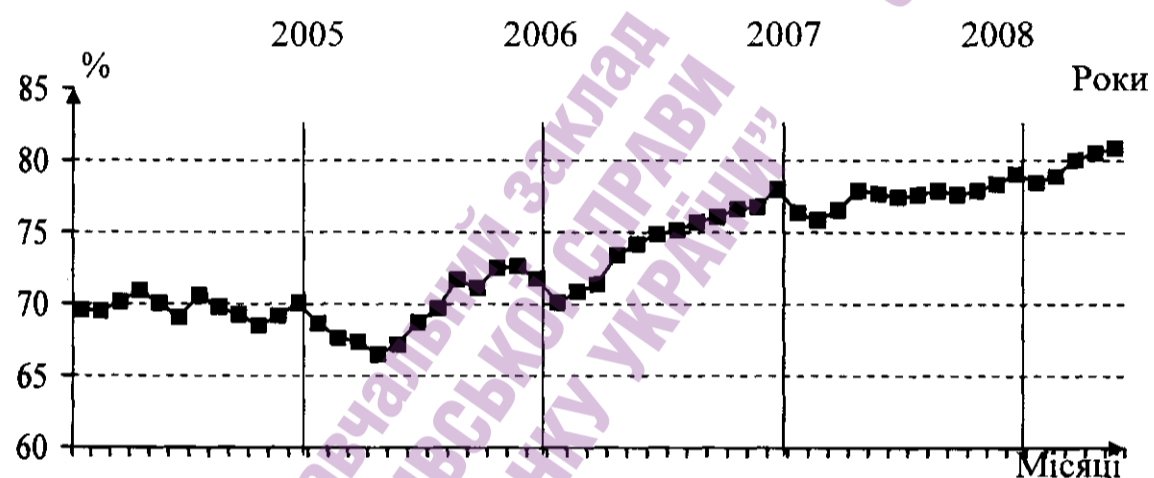

Рис. 2.6. Питома вага кредитного портфеля в загальних активах з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (в цілому по вітчизняній банківській системі)

Як видно з даних рис. 2.6, у цілому частка кредитів у структурі загальних активів вітчизняної банківської системи збільшується, хоча є й окремі проміжки часу, де значення такого показника зменшувалося. Зокрема, зменшення питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах припадає на перший та початок другого кварталу 2005 року, а також на перші місяці 2006 та 2007 років. При цьому динаміка розподілу структури питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах дає можливість повніше проаналізувати існуючі тенденції (рис. 2.7, побудовано за даними [3, 117, 129, 133]).

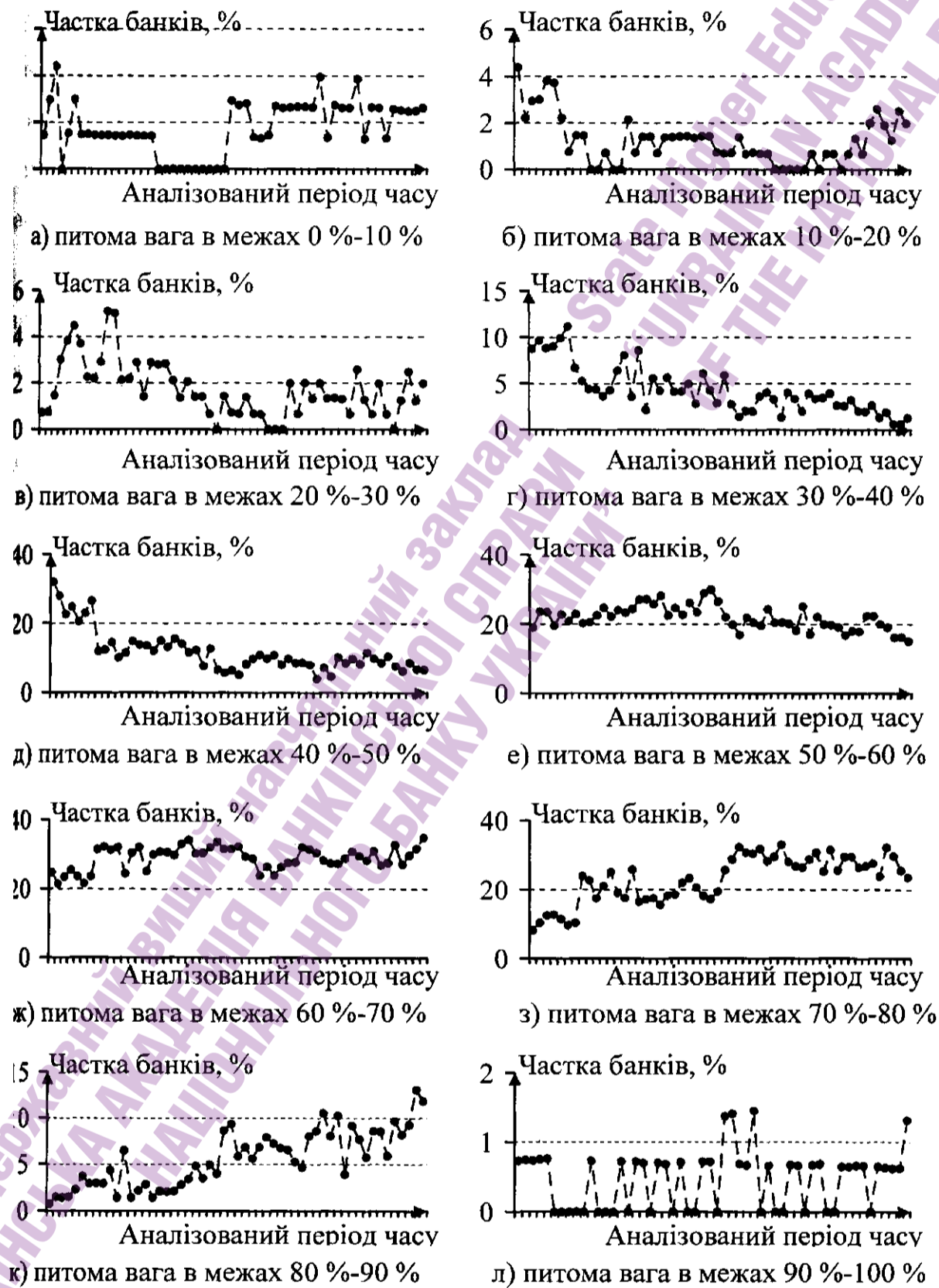

Рис. 2.7. Динаміка розподілу структури питої ваги кредитного портфеля в загальних активах з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (в цілому по вітчизняній банківській системі)

Подане на рис. 2.7, передусім, дозволяє проаналізувати динаміку питомої частки кредитного портфеля в загальних активах як частки ризикових та неризикових банків у загальній мережі. Таке узагальнення базується на тому, що в цілому відношення обсягів кредитного портфеля до загального обсягу активів визначає:

з одного боку, рівень продуктивного використання активів, з погляду ефективності розміщення ресурсів, бо саме, переважно, надання кредитів визначає основну частку отриманого доходу банком;

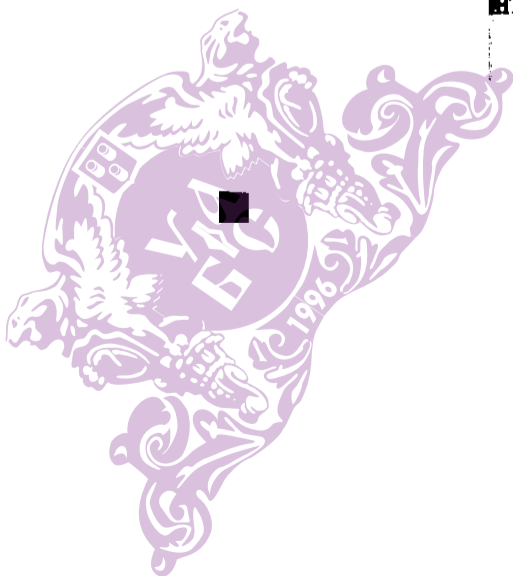
а з іншого – саме кредитні операції, як указують різні дослідники [7, 8, 84, 85] найбільш ризиковані під час здійснення кредитного процесу. Так Р. Набок та О. Набок визначають кредитний портфель як частку активів, що генерує кредитний ризик [78].

Це підтверджується й статистичними даними, відповідно до яких структура класифікації кредитних операцій, зокрема за підсумками 2007 року, мала такий вигляд: стандартні кредитні операції – 47,4 %; під контролем – 39,5 %; субстандартні – 10,7 %; сумнівні 1,6 % та безнадійні 0,9 %. При цьому, за підсумками 2006 року, негативно класифікованих кредитних операцій (субстандартних, сумнівних та безнадійних) було 17,8 % [106, 107].

Відповідно до цього різна й частка банків за поділом питомої ваги кредитного портфеля відносно обсягів загальних активів (цей аналіз було проведено на основі даних банків протягом 01.01.2004 року – 01.05.2008 року в щомісячному вимірі. В розрізі кожного місяця оброблялися дані не менш як 140 банків, що надають статистичні дані у відкритому доступі та є членами Асоціації українських банків).

Так, у розрізі значень питомої ваги кредитного портфеля в структурі загальних активів від 0 % до 10 % частка банків хоча протягом досліджуваного періоду й коливається, однак у середньому знаходиться приблизно на межі 1,2 % (див. рис. 2.7а).

Незначною, але все ж таки динамікою до зменшення (на досліджуваному інтервалі часу) є частка банків, питома вага кредитного портфеля яких у струк-

загальних активів знаходиться в межах 10 – 20 % (рис. 2.7б). Таке зменшення відбувається в напрямку від 4 % до 2,2 %.

Більшим зниженням частки банків відзначається та група банків, питома частка кредитного портфеля яких у структурі загальних активів коливається в межах 20 – 30 % (рис. 2.7в). Відповідна динаміка характеризується зменшенням частки таких банків із 5,8 % до 2,0 %.

Значно суттєве зменшення частки банків у межах таких груп, де питома частка кредитного портфеля в структурі загальних активів коливається від 30 % до 40 % (рис. 2.7г) та від 40 % до 50 % (рис. 2.7д). Відповідна динаміка таких груп банків характеризується зменшенням частки таких банків майже з 10 % до 1,5 % та з 32,1 % до 6,5 % відповідно.

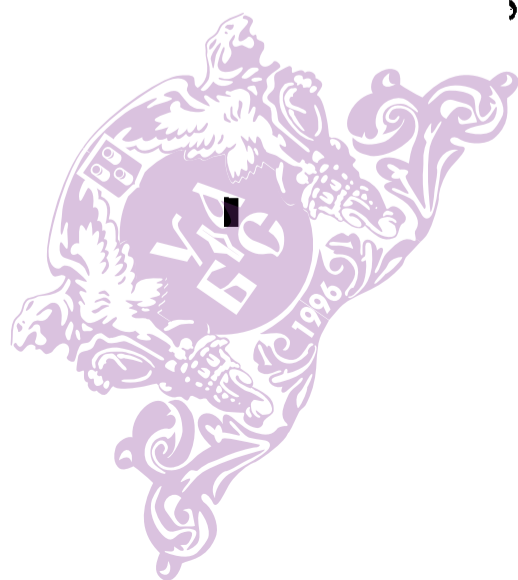
Достатньо стійкою можна вважати частку банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 50 – 60 %. Частка таких банків у середньому дорівнює приблизно 20 % (див. рис. 2.7е).

Разом із цим, частка банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 60 – 70 % (рис. 2.7ж), має тенденцію до зростання, що коливається приблизно в межах 20 – 34 %.

Значною зростаючою динамікою відрізняється частка банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 70 – 80 % (рис. 2.7з) та 80 – 90 % (рис. 2.7к). Частка таких банків на досліджуваному інтервалі часу відповідно збільшилася з 8 % до 23 % та з 1 % до 13 %.

Частка банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 90 – 100 % (рис. 2.7л), незначна і дорівнює в середньому 0,7 % від загальної кількості банків.

Тож можна відзначити, що для більшості банків питома вага їхнього кредитного портфеля у структурі загального обсягу активів коливається в межах 60 – 80 %. Частка таких банків від їхньої загальної кількості в цілому по вітчизняній банківській системі складає на кінець досліджуваного періоду приблизно 5 %. Визначаючи, що значний приріст банків зі збільшенням питомих ваг їх-

до кредитного портфеля у структурі загальних активів припадає на банки, мають питому вагу кредитного портфеля від 60 % до 90 %, можна констатувати, що на фоні прагнень підвищення рівня продуктивного використання активів вітчизняні банки стикаються з підвищеною генерацією кредитного ризику час здійснення кредитного процесу. Разом із поданим загальною динаміку зміни розподілу структури питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах зображає відповідна кореляційна матриця (додаток В). Аналіз її дає змогу визначити найбільш прийнятні напрямки в наявному формуванні розподілу структури питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах. Зокрема, можна побачити (за найбільшими значеннями коефіцієнтів кореляції), що найбільший вплив між окремими складовими зазначеного розподілу мають угруповання банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі активів коливається в межах 30 – 40 % та 40 – 90 %. Подані значення коефіцієнтів кореляції повністю означають динаміку розподілу, зазначену вище. Це ще раз підкреслює необхідність удосконалення інструментарію аналізу в загальному процесі управління кредитним ризиком.

Проте, як було відзначено на початку цього підрозділу, доцільний не лише узагальнений розгляд функціонування та розвитку банківської системи в цілому, а й урахування діяльності окремих банків. Відповідно до цього в дослідженні для такого аналізу обрано групу банків Харківського регіону (за місцем реєстрації). Таке обрання обумовлено як загальним станом економічного розвитку Харківського регіону, так і тим, що обрані банки входять до різних груп банків за їхнім поділом на першу, другу, третю та четверту групи. Це цілком співпадає із зауваженнями О. Черняка та А. Камінського стосовно розгляду та проведення статистичних досліджень у банківській системі [142]. До того ж, загальний обсяг кредитного портфеля обраної групи банків станом на 01.04.2008 року дорівнює 8,7 % від загального обсягу кредитного портфеля вітчизняної банківської системи, а обсяг активів – 7,8 %. Тож у цілому обрана група банків є репрезентативною вибіркою.

Отже, аналіз даних наведених у додатку Д, щодо коливань у змінах обсягів кредитного портфеля в розрізі окремих банків також підтверджує значимість різниці в процесі управління кредитним ризиком, бо різні банки мають неоднакові тенденції до нарощування обсягів кредитів. Така різниця проявляється як у частоті чергування коливань у змінах обсягів кредитного портфеля, так і в інтенсивності розкиду абсолютних значень таких коливань. Зокрема, до найбільшої частоти коливань у обсягах кредитного портфеля можна віднести значення за таких банками, як АКІБ «УкрСиббанк», АКБ «Меркурій», ВАТ «Мегабанк», ВАТ «Інпромбанк». Поряд із цим, найменшу щільність коливань мають такі банки: ВАТ РЕАЛ БАНК та ТОВ КБ «Земельний банк», АКБ «Золоті ворота». Найменші значення в інтервалі розкиду абсолютних значень коливань кредитного портфеля мають АКІБ «УкрСиббанк», АКБ «Факторіал-Банк», ВАТ «Мегабанк», ТОВ КБ «Земельний банк» та АКБ «Золоті ворота». Окремі статистичні дані з аналізу коливань у змінах обсягів кредитного портфеля в розрізі окремих банків подано в табл. 2.1 (власні розрахунки за даними додатку Д).

Водночас із цим, для більшості з аналізованих банків можна відзначити зростаючу частоту змін інтервалу розкиду абсолютних значень у коливаннях обсягів кредитного портфеля, що припадає на останні проміжки часу з досліджуваного періоду (див. додаток Д). Тож можна стверджувати, що всі без винятку банки відчувають вплив ризик-подій, які несуть потенційну загрозу виникнення ризику кредитному процесі. При цьому для таких банків, як АКБ «Базис», АКРБ «Реал-Банк» та АКБ «Факторіал-Банк», імовірність настання таких загроз найбільш високою є в останній інтервал розкиду абсолютних значень у коливаннях обсягів їхнього кредитного портфеля останнім часом збільшується.

Відповідно до зміни в обсягах кредитного портфеля банки формують резерви під заборгованість за кредитами, динаміку яких у розрізі окремих банків подано в додатку Е. За його даними можна відзначити, що тенденції у формуванні резервів під заборгованість за кредитами в розрізі окремих банків також різні.

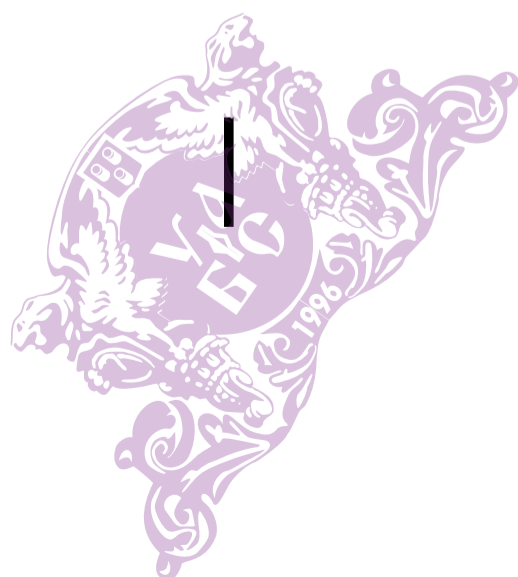
Таблиця 2.1

Ключові статистичні характеристики коливань у змінах обсягів кредитного портфеля за банками Харківського регіону

Банки	Статистичні характеристики коливань, млн. грн.			
	Серед- не	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
Б «Базис»	13,42	17,59	-26,21	66,44
Б «Грант»	3,36	7,91	-14,77	37,19
Б «Європейський»	19,39	36,12	-11,31	176,02
В КБ «Земельний банк»	7,01	21,37	-79,05	106,92
КБ «Золоті ворота»	11,59	21,65	-53,96	55,56
АТ «Інпромбанк»	10,99	14,26	-17,27	57,92
АТ «Мегабанк»	28,29	42,28	-105,75	182,92
КБ «Меркурій»	10,64	12,99	-19,42	39,99
АТ РЕАЛ БАНК	1,67	6,77	-12,75	39,88
КРБ «Регіон-банк»	2,71	3,26	-6,33	12,47
КІБ «УкрСиббанк»	569,05	609,15	-405,67	2027,17
Б «Факторіал-Банк»	12,71	36,78	-97,22	113,55

Тож для їхнього узагальнення доцільно, передусім, розглянути взаємні тенденції в змінах обсягів кредитного портфеля та відповідних резервів в окремих банках. Визначити таку зміну можливо на основі встановлення кореляційного зв'язку між відповідними фінансовими потоками, що узагальнюється в коефіцієнті кореляції [126].

Зокрема, на рис. 2.8 (власні розрахунки на підставі даних [117, 133], додав Д та Е) подано значення коефіцієнтів кореляції між динамікою обсягів наданих кредитів та динамікою обсягів резервів під заборгованість за кредитами (відкреслено найбільш значимі коефіцієнти кореляції). Як видно з даних рис. 2.8, майже для всіх банків спостерігається взаємозалежність у русі фінансових потоків для формування кредитного портфеля та відповідних резервів. Утім, з

моду таких банків, як Банк «Грант», АКБ «Європейський», ВАТ РЕАЛ БАНК, АКРБ «Регіон-банк», такої взаємності немає. Більше того, рух фінансових потоків із формування кредитного портфеля та відповідних резервів у Банку «Грант» протилежне.

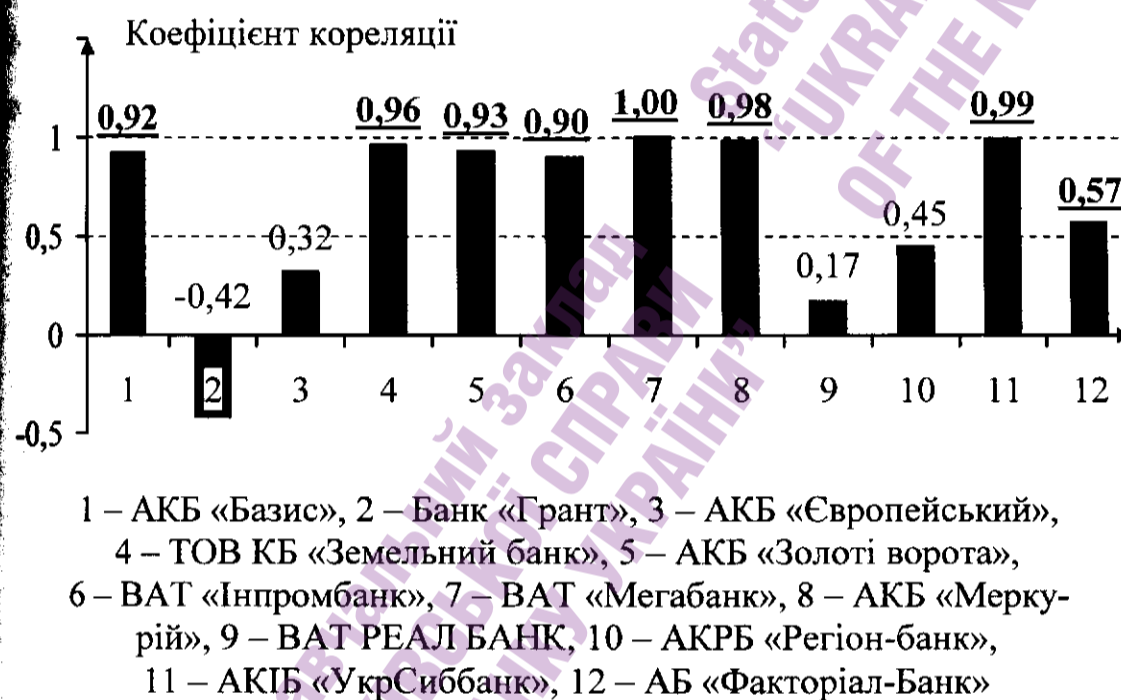

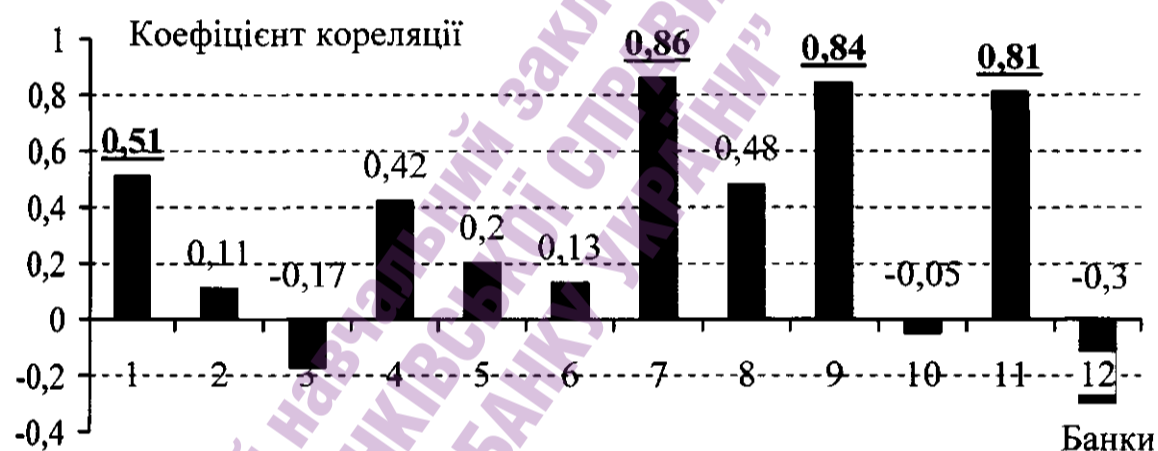
Рис. 2.8. Значення коефіцієнтів кореляції між динамікою обсягів наданих кредитів та динамікою обсягів резервів під заборгованість за кредитами

Отже, слід указати, що не всі банки мають однакові важелі впливу для забезпечення розвитку кризових явищ під час здійснення кредитного процесу. Втім, можна передбачити, що відсутність взаємного руху в досліджуваних фінансових потоках може бути підлеглою фактору часу. Тобто така взаємність може спостерігатися з деяким часовим лагом. Дати відповідь на таке запитання певною мірою може аналіз коефіцієнтів кореляції між зміною в обсягах наданих кредитів та зміною в обсягах резервів під заборгованість за кредитами, що подано на с. 2.9 (власні розрахунки на підставі даних додатків Д та Е).

Як указує аналіз даних рис. 2.9, не в усіх банках спостерігається взаємозв'язок між змінами фінансових потоків із формування кредитного портфеля та відповідних резервів. Більше того, якщо порівняти між собою дані рис. 2.8 і 2.9 для тих банків, як Банк «Грант», АКБ «Європейський» та АКРБ «Регіон-банк», зв'язок у означеній взаємності найбільша. Тож можна передбачити, що ці банки найбільш уразливі щодо впливу кредитного ризику. Так це чи ні, буде підтверджено подальшим аналізом.

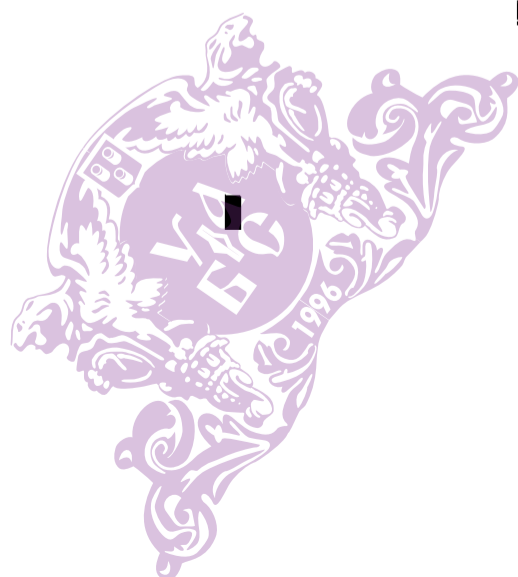

1 – АКБ «Базис», 2 – Банк «Грант», 3 – АКБ «Європейський»,
4 – ТОВ КБ «Земельний банк», 5 – АКБ «Золоті ворота»,
6 – ВАТ «Інпромбанк», 7 – ВАТ «Мегабанк», 8 – АКБ «Меркурій»,
9 – ВАТ РЕАЛ БАНК, 10 – АКРБ «Регіон-банк»,
11 – АКІБ «УкрСиббанк», 12 – АБ «Факторіал-Банк»

Рис. 2.9. Значення коефіцієнтів кореляції між зміною у обсягах наданих кредитів та зміною у обсягах резервів під заборгованість за кредитами

Проте, якщо визначити динаміку відношення кредитного портфеля до загальних активів у розрізі обраних для детального дослідження банків, то відповідно до додатку Ж можна побачити, що такі банки, як:

АКБ «Базис», Банк «Грант», ВАТ «Інпромбанк», АКБ «Меркурій», АКРБ «Регіон-банк» та АКІБ «УкрСиббанк», поступово схиляються до групи

В, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 70 – 80 %;

АКБ «Європейський» та ВАТ «Мегабанк» доцільно віднести до групи банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 60 – 70 %;

ТОВ КБ «Земельний банк», ВАТ РЕАЛ БАНК та АБ «Факторіал-Банк» належать до групи банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 50 – 60 %;

АКБ «Золоті ворота» поступово схиляється до групи банків, питома вага кредитного портфеля яких у структурі загальних активів знаходиться в межах 40 – 50 %.

Тож більшість із досліджуваних банків можна віднести до банків із підвищеною генерацією кредитного ризику під час здійснення кредитного процесу.

При цьому слід підкреслити, що кредитний портфель банків досить структурований, а відтак цей напрямок потребує більш детального розгляду.

2.2. Динаміка структурних компонент банківського кредитування та їхній вплив на якість кредитного портфеля

Загалом серед структурних компонент банківського кредитування виділяють розподіл кредитного портфеля в розрізі:

термінів кредитування, де, зокрема, визначають коротко - та довгострокові кредити;

валюти кредиту, де узагальнений розгляд кредитів для видачі їх у національній та іноземній валюті;

суб'єктів кредитування, де розрізняють кредити, надані суб'єктам господарювання та фізичним особам.

При цьому доцільність розгляду за вказаним структуруванням компонент банківського кредитування полягає:

як у спробі проведення макроекономічного аналізу під впливом збільшен-
обсягів кредитування, що, зокрема, відзначає у своєму дослідженні
Шевчук [145];

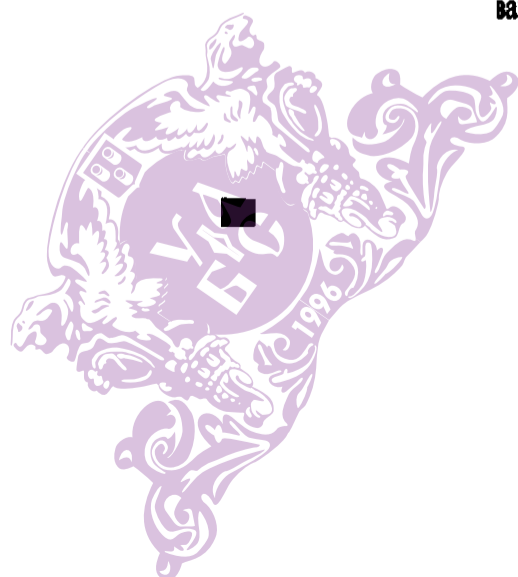
так і у визначенні напрямків вирішення проблемних питань із забезпечен-
повернення кредитів [122], побудови алгоритму диверсифікації кредитів [17],
формування попиту на кредитні ресурси [141], оцінки ефективності викорис-
ання кредитних ресурсів [28], що загалом визначає окремі напрямки з управ-
ління кредитним ризиком. Тож відповідно до наведеного й проведемо подаль-
ший аналіз.

Зокрема, на рис. 2.10 (розраховано та побудовано за даними додатків А та
подано динаміку структури наданих кредитів у розрізі суб'єктів кредитуван-

Рис. 2.10. Структура наданих кредитів у розрізі суб'єктів кредитування
з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року
(по банківській системі загалом)

З даних рис. 2.10 видно, що протягом досліджуваного періоду відбуваєть-
ся поступове зближення обсягів наданих кредитів у розрізі суб'єктів кредиту-
вання, хоча такий розрив залишається досить суттєвим і складає понад 26 відсо-

ових пунктів (власні розрахунки). Разом із цим, із даних рис. 2.10 також видно, що перше найсуттєвіше зближення таких структурних елементів кредитування як частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, та частка кредитів, наданих фізичним особам, припадає на кінець 2005-го - початок 2006 року, пов'язується з початком упровадження розширеного споживчого кредитування. Надалі розрив між питомою вагою кредитів, наданих суб'єктам господарювання, та питомою вагою кредитів, наданих фізичним особам, у загальному обсязі наданих кредитів поступово зменшується. Тож можна говорити про те, що загроза виникнення кредитного ризику поступово переходить до кредитного процесу, пов'язаного з наданням кредитів фізичним особам.

Що стосується загальних тенденцій розвитку кредитного процесу як можливого структурування наданих кредитів за терміном кредитування, то це можна простежити за даними рис. 2.11 (розраховано та побудовано за даними додатків А та З).

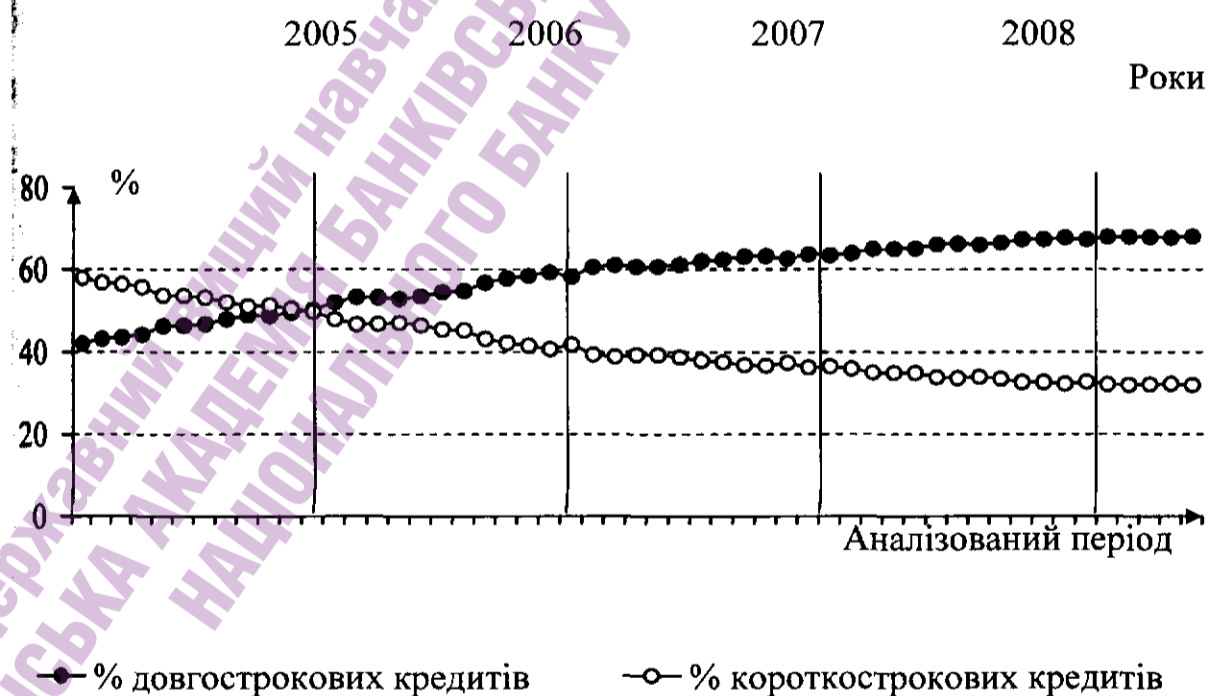

Рис. 2.11. Структура наданих кредитів у розрізі термінів кредитування з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (по банківській системі загалом)

Як видно з даних рис. 2.11, питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів поступово збільшується і з часом переважає питома вагу короткострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів. Такому таке перевищення припадає на початок 2005 року. Надалі воно тільки збільшується і на кінець досліджуваного періоду складає понад 36 відсоткових пунктів (власні розрахунки). Тож можна стверджувати, що загроза виникнення кредитного ризику поступово переходить до кредитного процесу, пов'язаного з наданням довгострокових кредитів. Підґрунтям такого визначення зокрема, є розгляд структури наданих кредитів за терміном надання кредиту в розрізі різних суб'єктів кредитування, що показано на рис. 2.12 (розраховано побудовано за даними додатків А та З).

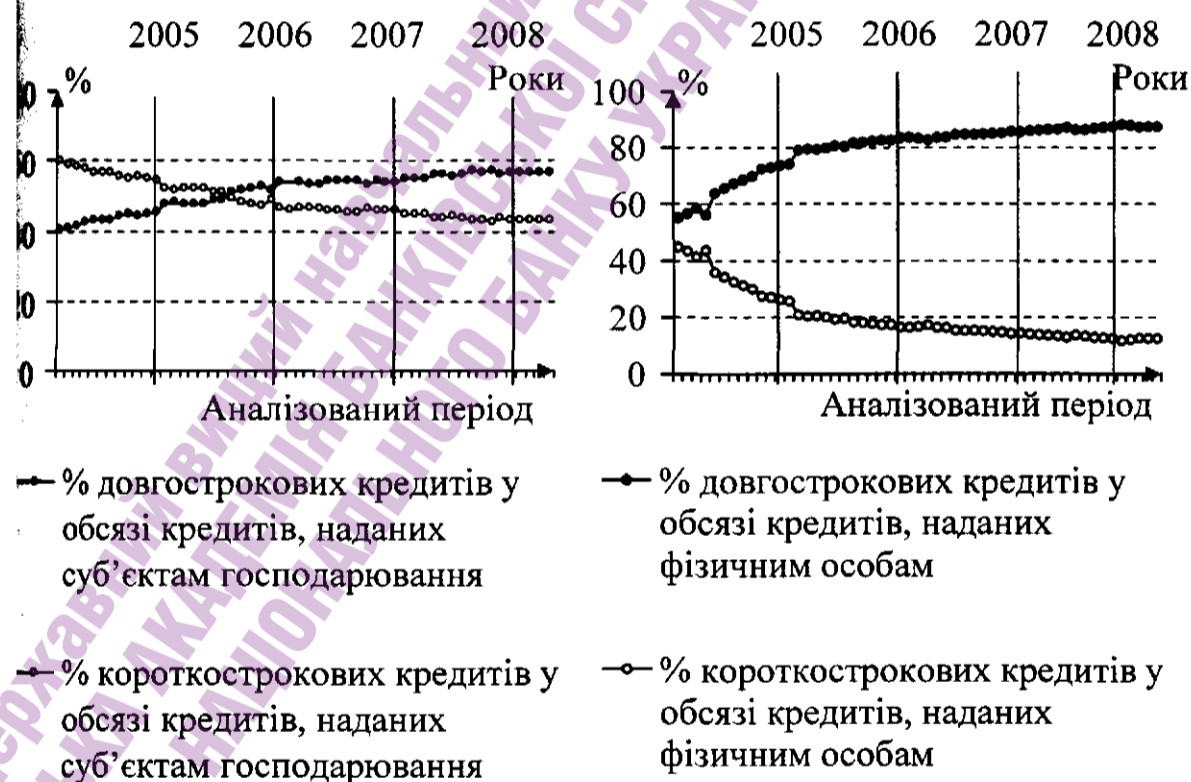

Рис. 2.12. Структура наданих кредитів за терміном надання кредиту в розрізі різних суб'єктів кредитування з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (по банківській системі загалом)

Як видно з даних рис. 2.12, довгострокові кредити превалюють як у розрізі кредитів, наданих суб'єктам господарювання, так і в розрізі кредитів, наданих фізичним особам. При цьому, якщо для суб'єктів господарювання довгострокові кредити мають поступову тенденцію до збільшення, то для фізичних осіб довгострокове кредитування домінує впродовж усього досліджуваного періоду. Крім цього, також можна відмітити, що розрив структури за терміном кредитування для суб'єктів господарювання значно менший, ніж кредитів, наданих фізичним особам. Такий розрив (перевищення обсягів довгострокового кредитування над обсягами короткострокового кредитування) на кінець досліджуваного періоду для суб'єктів господарювання складає 13,7, а для фізичних осіб відповідно 74,9 відсоткового пункта (власні розрахунки).

Поряд із відміченим слід розглянути структуру наданих кредитів різним суб'єктам кредитування в розрізі термінів надання кредиту, що відображено на рис. 2.13 (розраховано та побудовано за даними додатків А та З).

Із даних рис. 2.13 видно, що серед наданих довгострокових кредитів переважає питома вага кредитів, наданих суб'єктам господарювання. Це ж стосується і короткострокових кредитів, що цілком корелює з даними рис. 2.10, тож не можна одностайно стверджувати, що загроза виникнення кредитного ризику стосується лише кредитного процесу, пов'язаного з наданням кредитів фізичним особам.

Хоча, з погляду на відмічене, слід ураховувати, що перевищення питомої ваги кредитів, наданих суб'єктам господарювання, над питомою вагою кредитів, наданих фізичним особам, в загальному обсязі довгострокових кредитів на кінець досліджуваного періоду складає 5,42 відсоткового пункти. Водночас із перевищення питомої ваги кредитів, наданих суб'єктам господарювання, питомою вагою кредитів, наданих фізичним особам, в загальному обсязі короткострокових кредитів на кінець досліджуваного періоду складає 71 відсоткового пункти.

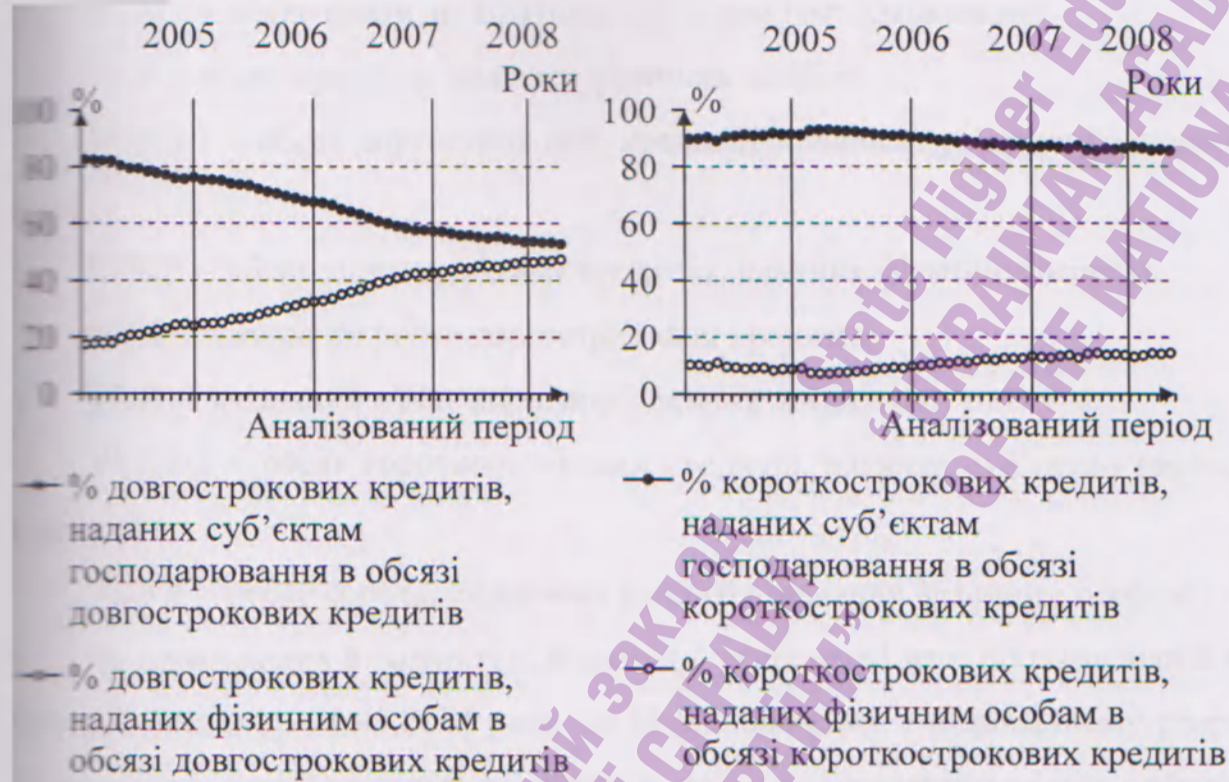

Рис. 2.13. Структура наданих кредитів різним суб'єктам кредитування в розрізі термінів надання кредиту з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (по банківській системі загалом)

Проте множинність різних перетинів при розгляді різних структурних компонент банківського кредитування ускладнює визначення більш пріоритетних з них щодо врахування виникнення та розвитку кредитного ризику. Для виконання такого питання застосуємо складніший аналіз, який засновано на використанні регресійного аналізу динаміки різних фінансових потоків банку [126]. Такі потоки доцільно обрати саме ту їхню множину, яка визначала можливість проведення попереднього статистичного аналізу, наведеного вище. Тож до цих потоків віднесено:

ВПК – обсяг проблемних кредитів. Цей показник обрано як залежну змінну, відповідно до якої й проводиться зазначений вище аналіз впливу на нього інших показників, так званих незалежних змінних. Таким чином, наступні показники узагальнюють множину можливих незалежних змінних;

VKSG – обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання;
 VKF – обсяг кредитів, наданих фізичним особам;
 VDKSG – обсяг довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарю-

вання;

VDKF – обсяг довгострокових кредитів, наданих фізичним особам;
 VDK – загальний обсяг довгострокових кредитів;
 VKK – загальний обсяг короткострокових кредитів;
 VKKSG – обсяг короткострокових кредитів, наданих суб'єктам господа-

вання;

VKKF – обсяг короткострокових кредитів, наданих фізичним особам.

Як масив даних використані відповідні усереднені дані по вітчизняній банківській системі з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року в щомісячному розрізі. Зокрема, загальна кількість відліків, які використовуються для побудови регресійних залежностей, налічує 53 одиниці. При цьому для отримання кожного усередненого відліку розраховувалися дані не менше ніж 140 банків, що наділяють свою інформацію та входять до Асоціації українських банків. Відповідні значення відліків у розрізі означених вище фінансових потоків подаються в додатку 3.

Загальна методологія дослідження проведення регресійного аналізу полягає в побудові регресійного рівняння відповідно до наступного формалізованого рівняння:

$$Z_{tt} = \sum_i b_{tt}^i X_{tt}^i, \quad (2.2)$$

Z_{tt} – залежна змінна, як таку в цьому випадку обрано обсяг проблемних кредитів. Параметр tt визначає інтервал, на якому досліджується обрана змінна;

X_t^i – незалежні змінні i на досліджуваному інтервалі tt . Сукупність неза-

них змінних обрано вище;

b_t^i – стандартизовані коефіцієнти регресії при незалежних змінних i на віджуваному інтервалі tt .

Тобто ми розглядаємо так зване лінійне регресійне рівняння зі стандартизованими коефіцієнтами регресії при незалежних змінних, де вільний показник регресії відсутній [43, 120].

При цьому, перш ніж безпосередньо перейти до розгляду лінійних рівнянь, обраних для дослідження фінансових потоків банку, зупинимося на висвітленні одного з найважливіших питань регресійного дослідження – мультиколінійності. В цілому означене змушує позбавлятися у визначенні загального регресійного рівняння серед незалежних змінних, змінних, які досить корельовані між собою. Проте, як відмічають фахівці, в галузі економетричного моделювання в емпіричних дослідженнях виникають ситуації, коли лише введення мно корельованих незалежних змінних може призвести до побудови значимої моделі [120, с. 214–216]. У такому випадку визначальна, згідно зі значимістю отриманої моделі, точність і достовірність отриманих значень щодо розбудови відповідної моделі. Інакше кажучи, достовірними й точними повинні бути значення показників обраних вище фінансових потоків. Утім, сумніватися в так даних нема підстав, бо вони отримані з офіційних джерел, що контролюються різноманітними державними органами, в тому числі й статистичними.

Отже, відповідні моделі можуть складатися з корельованих між собою незалежних змінних, але при цьому слід дотримуватися ще одного правила - кількість таких змінних повинна бути обмеженою.

Відповідно до зроблених зауважень та визначення методології побудови регресійних моделей для подальшого аналізу обрано такі групи незалежних змінних:

обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, та обсяг кредитів, наданих фізичним особам;

обсяг довго- та короткострокових кредитів;
 обсяг довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання; обсяг
 острокових кредитів, наданих фізичним особам; обсяг короткострокових
 итів, наданих суб'єктам господарювання; обсяг короткострокових кредитів,
 них фізичним особам.

Таким чином, ми спочатку визначаємо вплив незалежних змінних на об-
 проблемних кредитів у розрізі таких структурних компонент кредитування,
 уб'єкти кредитування та термін надання кредиту, а потім будуємо модель
 ізу впливу на обсяг проблемних кредитів незалежних змінних, які поєдну-
 означені вище структурні компоненти кредитування. Значимість отриманих
 лей підтверджується значенням скоригованого коефіцієнта детермінації за
 юм та показниками t – статистики за коефіцієнтами регресії [43, 120].

Отже, в результаті проведеного аналізу були отримані такі регресійні рів-
 ня (інтервал дослідження, на якому визначені рівняння не вказується, бо він
 жовий з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року):

$$VPK = 0,948 \quad VKSG + 0,43 \quad VKF, \quad (2.3)$$

$$VPK = 2,15 \quad VDK - 1,2 \quad VKK, \quad (2.4)$$

$$VPK = 1,12 \quad VDKSG + 0,993 \quad VDKF - 1,03 \quad VKKSG - 0,09 \quad VKKF, \quad (2.5)$$

Значення скоригованого коефіцієнта детермінації для рівняння (2.3) ста-
 пть 0,98, для рівняння (2.4) – 0,97, для рівняння (2.5) – 0,97. t – статистика за
 а коефіцієнтами регресії при незалежних змінних значима при p – рівні не
 шому ніж 0,023.

Для того щоб проаналізувати отримані рівняння, зробимо таке зауважен-
 як вказують дані рис. 2.3, обсяг проблемних кредитів має зростаючу дина-

у, тож позитивні значення відповідних коефіцієнтів при незалежних змінних рівняннях регресії свідчать про негативний вплив на виникнення кредитного ризику як такої незалежної змінної (або позитивний, із точки зору зростання загального обсягу проблемних кредитів). Поряд із цим, також слід ураховувати, що всі без винятку кредити в розрізі структурних компонент кредитування не несуть у собі потенційну загрозу виникнення кредитного ризику, тож від'ємні значення коефіцієнтів при незалежних змінних у рівняннях регресії можуть бути свідченням значно меншого негативного впливу такої незалежної змінної, ніж із позитивними коефіцієнтами регресії. При цьому чим більший за абсолютним значенням від'ємний коефіцієнт регресії, тим менший негативний вплив відповідної незалежної змінної. Водночас із цим від'ємний знак може слугувати свідченням такою дії взаємного впливу незалежних змінних у окремих рівняннях регресії.

Відповідно до вказаного аналізу рівнянь свідчить:

для суб'єктів кредитування найбільший негативний вплив на імовірне виникнення кредитного ризику на досліджуваному інтервалі часу справляють кредити, надані суб'єктам господарювання;

відносно термінів кредитування - найбільший негативний вплив на імовірне виникнення кредитного ризику на досліджуваному інтервалі часу справляють довгострокові кредити;

щодо поєднаного впливу структурних компонент кредитування - найбільший негативний вплив на імовірне виникнення кредитного ризику на досліджуваному інтервалі часу справляють довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання та фізичним особам.

Не менш важливе питання оцінки змін впливу окремих структурних компонент кредитування з часом. Для з'ясування цього факту визначимо зміну коефіцієнтів регресійних рівнянь за підсумками різних періодів. У табл. 2.2 (обчислено та узагальнено на підставі даних додатку 3) подано зміну коефіцієнтів у рівняннях регресії (2.3), (2.4) та (2.5) для різних часових інтервалів.

Значення скоригованого коефіцієнта детермінації для рівнянь регресії з 2004 року по 01.12.2006 року не менші, ніж 0,92. t – статистика за всіма коефіцієнтами регресії при незалежних змінних значима при p – рівні не менше ніж 0,032.

Значення скоригованого коефіцієнта детермінації для рівнянь регресії з 2004 року по 01.12.2007 року не менше, ніж 0,95. t – статистика за всіма коефіцієнтами регресії при незалежних змінних значима при p – рівні не менше ніж 0,029.

Таблиця 2.2

Коефіцієнти при незалежних змінних у регресійних рівняннях з (2.3), (2.4) та (2.5) для різних часових інтервалів

Незалежні змінні	Часові інтервали		
	З 01.01.2004 року по 01.12.2006 року	З 01.01.2004 року по 01.12.2007 року	З 01.01.2004 року по 01.05.2008 року
VKSG	0,943	0,862	0,948
VKF	0,023	0,129	0,043
VDKSG	-0,06	0,523	1,120
VDKF	2,190	1,870	0,993
VDK	1,730	1,990	2,150
VKK	-0,770	-0,990	-1,20
VKKSG	-0,360	-0,710	-1,030
VKKF	-0,850	-0,690	-0,090

Співставлення значень коефіцієнтів рівнянь регресії при незалежних змінних для різних досліджуваних інтервалів свідчить про поступове зростання

у відокремлених вище фінансових потоків на обсяг проблемних кредитів банківської системи. Разом із цим, наведені коефіцієнти рівнянь регресії при незалежних змінних співпадають із відповідними тенденціями зміни структурних компонент кредитування, які позначено на рис. 2.10, 2.11, 2.12 та 2.13.

Не менш вагомим і також складним питанням аналізу структури компонент кредитування є врахування валюти кредиту. Зокрема, як відзначає В. Шевчук, велике занепокоєння викликає підвищення в останні два роки обсягів кредитування в іноземній валюті, яке не забезпечується належним збільшенням валютних депозитів, а вимагає зовнішніх запозичень [145], а відтак і більш чіткого врахування корелятивності кредитного ризику. Той же В. Шевчук підкреслює, що кожні 10 % збільшення гривневих кредитів додають 0,6 % інфляції, а відповідно валютні – 0,8 %, також значний інфляційний вплив мають короткострокові валютні кредити для населення [145]. Таким чином, просте подання обсягів валютних кредитів у розрізі окремих валют навряд чи є доречне.

Отже, для подальшого аналізу доцільне поєднання окремих структурних компонент кредитування та визначення ресурсів для покриття відповідних кредитів. Зокрема, з урахуванням відміченого вище, на нашу думку, доцільний узгоджений розгляд динаміки обсягів кредитування та обсягів залучених ресурсів у розрізі різних валют та суб'єктів кредитування.

Тобто з метою проведення зазначеного дослідження розглянемо, насамперед, сталість руху кредитних і депозитних потоків банківської системи в розрізі валют та суб'єктів кредитування.

Для цього, передусім, будемо визначати стандартизовані коефіцієнти простого регресійного рівняння між такими потоками. Для отримання множини довірчих значень таких коефіцієнтів узагальнено динаміку руху відповідних потоків з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року у щомісячному вимірі діяльності банків у межах окремих регіонів України, де, звісно, також при розрахунках зазначені дані не менш як 140 банків, що оприлюднюють свою інформацію та вхо-

до Асоціації українських банків. Доцільність саме такого узагальнення в площині взаємного руху різних фінансових потоків пов'язана з дослідженнями в сфері так званих гіпервипадкових імовірних явищ і статистичних даних, що вказують багатфакторну економічну динаміку як множинність об'єктів дослідження [40, 157].

Отже, у формалізованому вигляді відмічене вище можна подати так:

$$W_{tt} = a_{tt} Y_{tt}, \quad (2.6)$$

W_{tt} – залежна змінна на досліджуваному інтервалі tt . Як змінну по черзі виступають обсяги наданих кредитів у розрізі національної валюти; обсяги наданих кредитів у розрізі іноземної валюти; обсяги наданих кредитів суб'єктам господарювання в розрізі національної валюти; обсяги наданих кредитів суб'єктам господарювання в розрізі іноземної валюти; обсяги наданих кредитів фізичним особам у розрізі національної валюти та обсяги наданих кредитів фізичним особам у розрізі іноземної валюти;

Y_{tt} – незалежна змінна на досліджуваному інтервалі tt . Як змінну по черзі виступають обсяги залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі національної валюти; обсяги залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі іноземної валюти; обсяги залучених коштів на депозитні рахунки суб'єктам господарювання в розрізі національної валюти; обсяги залучених коштів на депозитні рахунки суб'єктам господарювання в розрізі іноземної валюти; обсяги залучених коштів на депозитні рахунки фізичним особам у розрізі національної валюти та обсяги залучених коштів на депозитні рахунки фізичним особам у розрізі іноземної валюти;

a_{tt} – відповідні стандартизовані коефіцієнти окремих рівнянь регресії з урахуванням множини залежних та незалежних змінних.

Відповідно до поданого вище, на рис. 2.14 відображено динаміку стандар-

обчислених коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют (обчислено на підставі даних [29, 30]). Значимість обчислених коефіцієнтів підтверджується вагомим значенням коефіцієнта детермінації за Тейлом, який не нижче, ніж 0,94. t -статистика за всіма коефіцієнтами рівнянь регресії при незалежних змінних значима при p -значенні не меншому ніж 0,0004.

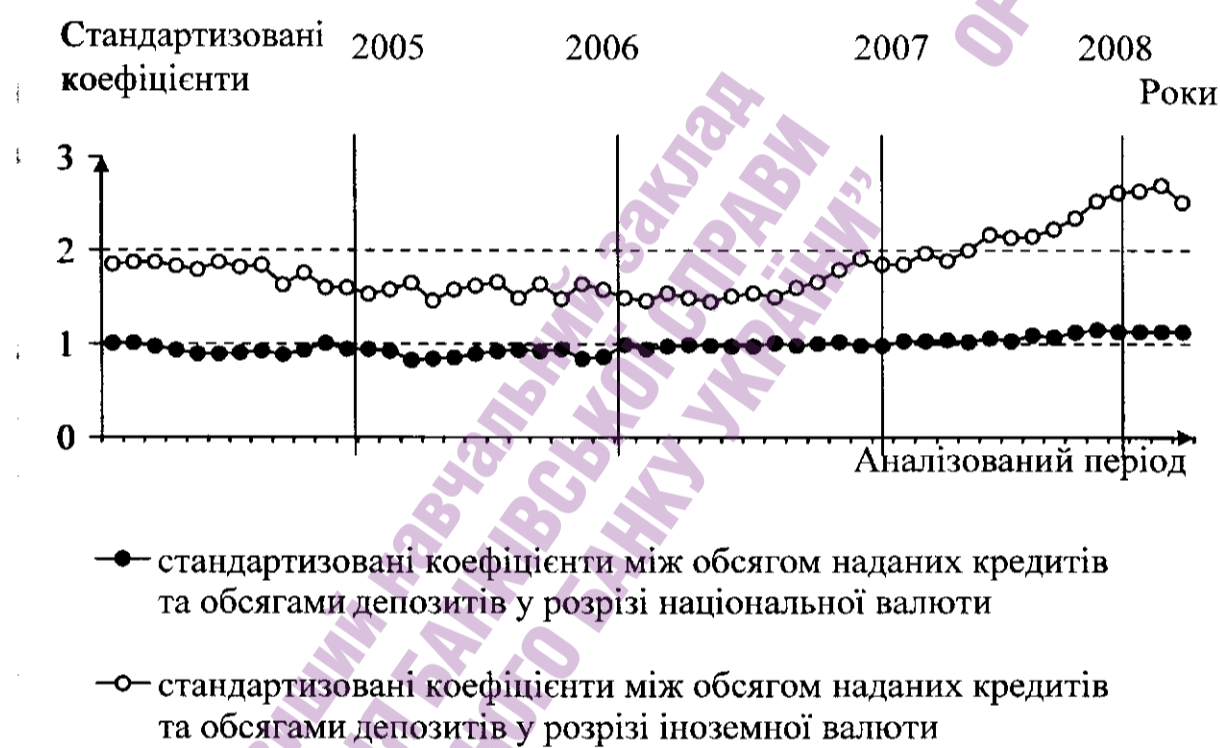

Рис. 2.14. Динаміка стандартизованих коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року в щомісячному вимірі (в цілому по банківській системі)

Аналіз даних рис. 2.14 свідчить, що з часом обсяг наданих кредитів у розрізі національної валюти майже покривається коштами, залученими на депозитні рахунки в національній валюті. Разом із цим, обсяг наданих кредитів в іноземній валюті майже вдвічі перевищує обсяг коштів, залучених на відповідні де-

зитні рахунки. Більше того, аналіз динаміки стандартизованого коефіцієнта пресійного рівняння між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі іноземної валюти свідчить про те, що протягом 2004–2006 років таке співвідношення було навіть меншим за два та мало тенденцію до зниження. На початку 2007 року поступово зростає аналізований коефіцієнт, що й змушує закласти додаткові кошти на зовнішніх ринках, а відтак створює умови для корективного впливу кредитного ризику.

Утім, не менш важливим буде застосування означеної схеми аналізу для дослідження сталості руху кредитних та депозитних потоків банківської системи в розрізі різних валют із погляду окремих суб'єктів кредитування: суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

На рис. 2.15 (обчислено на підставі даних [29, 56]) подано динаміку стандартизованих коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року в щомісячному вимірі для суб'єктів господарювання.

З даних рис. 2.15 видно, що обсяг наданих кредитів значно вищий, ніж обсяг залучених на депозитні рахунки суб'єктів господарювання коштів. При цьому значно превалює в позначеній динаміці на рис. 2.15 перевищення обсягів надання кредитів відносно обсягу залучених коштів на депозитні рахунки суб'єктів господарювання в розрізі іноземної валюти.

Отже, саме діяльність суб'єктів господарювання може бути визначена як один із найвпливовіших чинників виникнення та розвитку кредитного ризику. Тим, дані рис. 2.15 також слід порівняти з даними рис. 2.16 (обчислено на підставі даних [29, 56]), де подано динаміку стандартизованих коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року в щомісячному вимірі для фізичних осіб.

Отже, з даних рис. 2.16 можна зробити висновок, що саме за рахунок коштів фізичних осіб відбувається часткове кредитування суб'єктів господарювання.

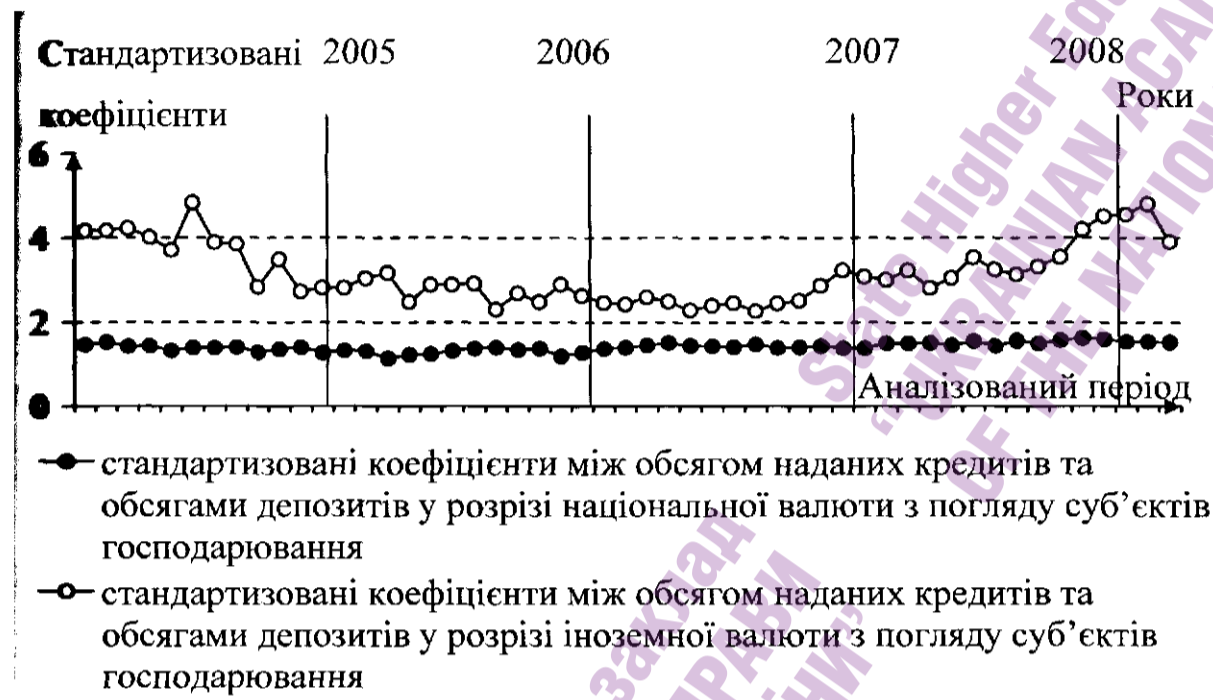
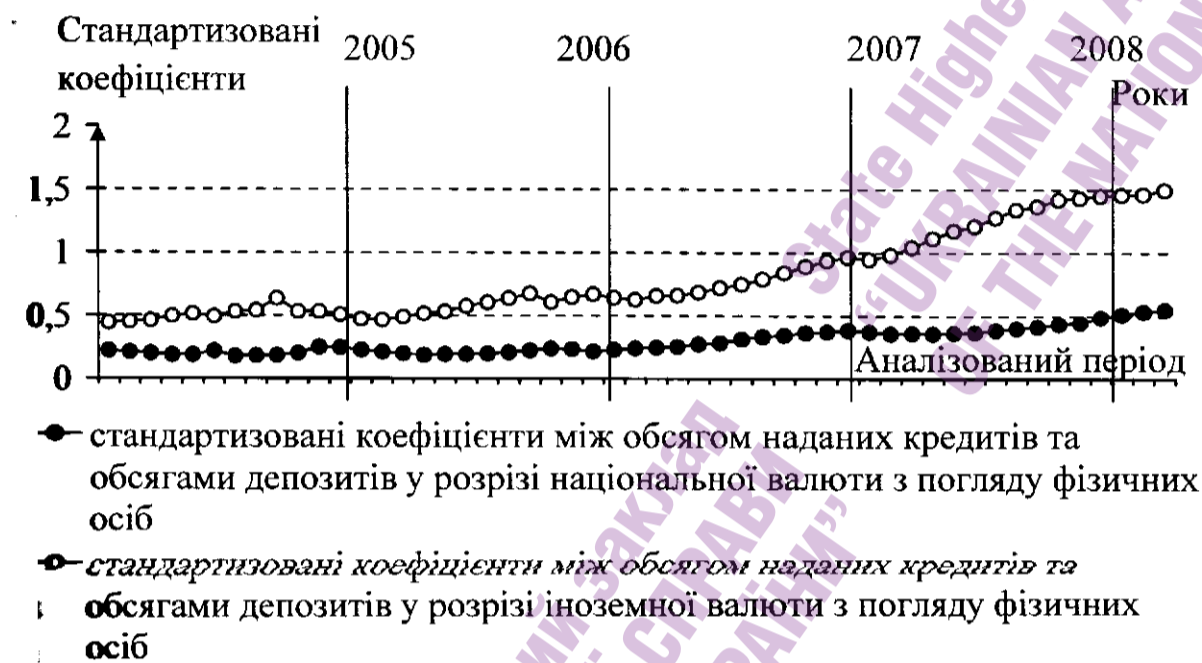

Рис. 2.15. Динаміка стандартизованих коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року в щомісячному вимірі з погляду суб'єктів господарювання (в цілому по банківській системі)

До того ж, надмірне збільшення обсягів наданих кредитів відносно залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі іноземної валюти - лише часткова причина посилення ймовірності виникнення та впливу кредитного ризику в банківській діяльності. Такий висновок ґрунтується на порівнянні динаміки стандартизованих коефіцієнтів між обсягом наданих кредитів та залучених коштів у розрізі окремих суб'єктів такого процесу. Як видно з даних рис. 2.15 та 2.16, та динаміка значно вища саме для суб'єктів господарювання, а не для фізичних осіб. Так, із початку 2007 року по кінець досліджуваного періоду для суб'єктів господарювання значення стандартизованих коефіцієнтів підвищилося на один пункт, а для фізичних осіб – на півпункта. Однак до цього треба додати й обсяги наданих кредитів (див. додаток 3). Тож зауваження щодо надмірного впливу на

Результат кредитного ризику фізичних осіб залишається відкритим.

Рис. 2.16. Динаміка стандартизованих коефіцієнтів між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки в розрізі окремих валют з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року у щомісячному вимірі, з погляду фізичних осіб (в цілому по банківській системі)

Певною мірою знайти порозуміння на зроблене вище зауваження допомагало проведення регресійного аналізу відповідно до формули 2.2. Як залежну змінну доцільно обрати як загальний обсяг проблемних кредитів (VPK), так і питому вагу проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля (SPK). При аналізуючи отримані регресійні рівняння, треба тільки звернути увагу на те, що ці два показники взаємно обернені. Тобто загальний обсяг проблемних кредитів має динаміку до зростання, а питома вага проблемних кредитів навпаки поступово знижується (див. рис. 2.3).

Як незалежні змінні є змінні, що визначають динаміку стандартизованих коефіцієнтів відповідно до рис. 2.14, 2.15 та 2.16:

KDNW – динаміка стандартизованих коефіцієнтів між обсягом наданих

кредитів та обсягами депозитів у розрізі національної валюти, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів у національній валюті обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки в національній валюті;

KDIW – стандартизовані коефіцієнти між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі іноземної валюти, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів в іноземній валюті обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки в іноземній валюті;

KDNWSG – стандартизовані коефіцієнти між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі національної валюти для суб'єктів господарювання, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів у національній валюті суб'єктам господарювання обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки суб'єктів господарювання в національній валюті;

KDIWSG – стандартизовані коефіцієнти між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі іноземної валюти для суб'єктів господарювання, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів в іноземній валюті суб'єктам господарювання обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки суб'єктів господарювання в іноземній валюті;

KDNWF – стандартизовані коефіцієнти між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі національної валюти для фізичних осіб, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів у національній валюті фізичним особам обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки фізичних осіб у національній валюті;

KDIWF – стандартизовані коефіцієнти між обсягом наданих кредитів та обсягами депозитів у розрізі іноземної валюти для фізичних осіб, що вказує на наявну тенденцію покриття наданих кредитів в іноземній валюті фізичним особам обсягами коштів, залученими на депозитні рахунки фізичних осіб в іноземній валюті.

Відповідні регресійні залежності між указаними змінними з 01.01.2004 року по 01.03.2008 року, розраховані на підставі даних рис. 2.3, 2.14, 2.15 та

мають такий вигляд (застосовано той же підхід до побудови таких рівнянь, попередньому дослідженні за формулами (2.3), (2.4) та (2.5), хоча в цьому прояв мультиколінійності менший):

$$VPK = 0,56 \text{ KDNW} + 0,353 \text{ KDIW}, \quad (2.7)$$

$$VPK = 0,679 \text{ KDNWSG} - 0,03 \text{ KDIWSG}, \quad (2.8)$$

$$VPK = 0,253 \text{ KDNWF} + 0,74 \text{ KDIWF}, \quad (2.9)$$

$$SPK = -0,77 \text{ KDNW} + 0,041 \text{ KDIW}, \quad (2.10)$$

$$SPK = -0,74 \text{ KDNWSG} + 0,323 \text{ KDIWSG}, \quad (2.11)$$

$$SPK = -0,28 \text{ KDNWF} - 0,63 \text{ KDIWF}. \quad (2.12)$$

Деякий підсумок поданих рівнянь може бути узагальнений у такому формізованому визначенні між залежною та незалежними змінними:

$$PK = -0,9 \text{ KDNWSG} + 0,343 \text{ KDIWSG} - 0,31 \text{ KDNWF} - 0,64 \text{ KDIWF} \quad (2.13)$$

Достовірність отриманих рівнянь за формулами (2.7) – (2.13) підтверджується значенням скоригованого коефіцієнта детермінації, який не менший ніж 0,74, та t – статистиками за коефіцієнтами регресії при незалежних змінних, що значимими при p – рівні не меншому ніж 0,003.

Зрозуміти подані рівняння за формулами (2.7) – (2.13) допомагають також ці дані. Так, коефіцієнт відношення наданих кредитів у національній валюті до обсягу наданих кредитів в іноземній валюті на кінець 2004 року складав 1,37;

2005 року – 1,31; 2006 року – 1,02; 2007 року – 1,00; першого кварталу 2008 року – 1,02. Відповідне відношення, для суб'єктів господарювання на кінець 2004 року дорівнювало 1,53; 2005 року – 1,59; 2006 року – 1,34; 2007 року – 1,41; першого кварталу 2008 року – 1,38. Для фізичних осіб означене співвідношення на кінець 2004 року складало 0,81; 2005 року – 0,69; 2006 року – 0,56; 2007 року – 0,56; першого кварталу 2008 року – 0,60 (власні розрахунки на основі даних [18, 19, 20, 21, 22]). Отже, отримані рівняння можна вважати цілком адекватними процесам, що відбуваються.

При цьому наведене в цьому підрозділі дає змогу визначити загальний підхід до проведення аналізу впливу різних структурних компонент банківсько-кредитування з урахуванням тенденцій обсягів проблемних кредитів та їхньої ролі в структурі кредитного портфеля, що є узагальненням впливу кредитного ризику в банках. Сутність такого підходу – визначення окремих структурних компонент банківського кредитування, їх взаємного поєднання, розгляд часових статичних даних із визначення тенденцій у їхній зміні та врахування результатів регресійного аналізу, відмінність якого в поєднанні крос-секційної регресії та регресії часових рядів на основі стандартизованих коефіцієнтів рівняння простої регресії як засобу попереднього аналізу даних, а також ранжування впливу незалежних змінних від обраної залежної змінної і врахування знака при стандартизованих коефіцієнтах у підсумкових регресійних рівняннях. Такий підхід дає змогу не лише визначити різні рівні впливу структурних компонент банківського кредитування на розвиток кредитного ризику, а й узагальнити дію цих компонент, що є основою для впровадження більш зважених методів та підходів з управління кредитним ризиком.

Також необхідно враховувати, що обранню того чи іншого підходу з управління кредитним ризиком передують розгляд різних критеріїв та показників з ефективності здійснення кредитного процесу, зокрема, проведення кредитних операцій, що визначає напрямок подальшого дослідження.

2.3. Вплив показників, що характеризують ступінь захищеності банку на рівень кредитного ризику

У підрозділі 1.3 було відмічено, що одним із напрямків оцінки виникнення кредитного ризику є розрахунок різноманітних показників банківської діяльності, де слід виділити так звані коефіцієнти стандартів. Зважаючи на це, НБУ постійно відслідковує динаміку дотримання банками економічних нормативів [17], серед яких і ті, що безпосередньо стосуються кредитного ризику (додаток К). Якщо проаналізувати наведені в додатку К значення нормативних показників, то можна констатувати, що загалом вітчизняні банки дотримуються встановлених показників. Втім, наприклад, наявна тенденція до зменшення адекватності капіталу є результатом випереджаючого зростання активів, зважених за ризиком, відносно збільшення капіталу банків. Зокрема, як указують статистичні дані за 2007 рік, активи, зважені за ризиком, зросли на 79,8 %. При цьому основну частку таких активів становлять активи зі 100 % ризиком – 74,4 % [107].

Поряд із цим, як свідчать дані табл. 2.3 (обчислено за даними додатку К), всі статистичні характеристики динаміки аналізованих нормативів мають однаковий ступінь виміру, хоча в цілому такі характеристики і не досить значні. Найбільшу варіацію серед досліджуваних характеристик мають норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, великих кредитних ризиків, максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, та максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру. Тож можна припустити, що для більшості банків залишається актуальним питання, пов'язане з певним балансуванням між дотриманням установлених нормативів та вкладанням коштів у ризикові активи метою отримання прийняттого результату, що, безумовно, вимагає всебічного аналізу для можливості попередження виникнення кредитного ризику та його попередження в подальшому.

Таблиця 2.3

**Статистичні характеристики динаміки окремих нормативів
банківської діяльності**

Норматив	Статистичні характеристики					
	Мінімум	Максимум	Середнє	Стандартне відхилення	Коефіцієнт варіації	Розкид поділений на середнє
Відсоток основних засобів до загальної суми капіталу	8,84	12,16	9,94	0,86	0,09	0,33
Максимальний розмір кредиту на одного контрагента	21,45	23,08	22,56	0,33	0,01	0,07
Максимальний розмір кредитних ризиків	151,33	545,88	212,77	57,11	0,27	1,85
Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	1,42	2,66	2,03	0,25	0,12	0,61
Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам	5,58	11,05	7,67	1,77	0,23	0,71
Відсоток залучення в цінні папери окремо за банківською установою	0,05	3,3	1,44	1,08	0,75	2,25

Тож у цьому плані досить вагоме, насамперед, питання збалансованості обсягів наданих кредитів до відповідної ресурсної бази банку. Сутність такого питання полягає як у визначенні загального співвідношення між обсягами наданих кредитів та залучених коштів на депозитні рахунки банку (що було частково розглянуто в підрозділі 2.2 у розрізі різних валют), так і у визначенні співставлення означеного залучення з урахуванням часового фактора.

Згідно з першим зауваженням (рис. 2.17, побудовано на основі даних до-
 3 та Л), можна стверджувати, що обсяг кредитів значно перевищує обсяг
 ів, залучених на депозитні рахунки банків (це ж видно і з даних рис. 2.14,
 та 2.16).

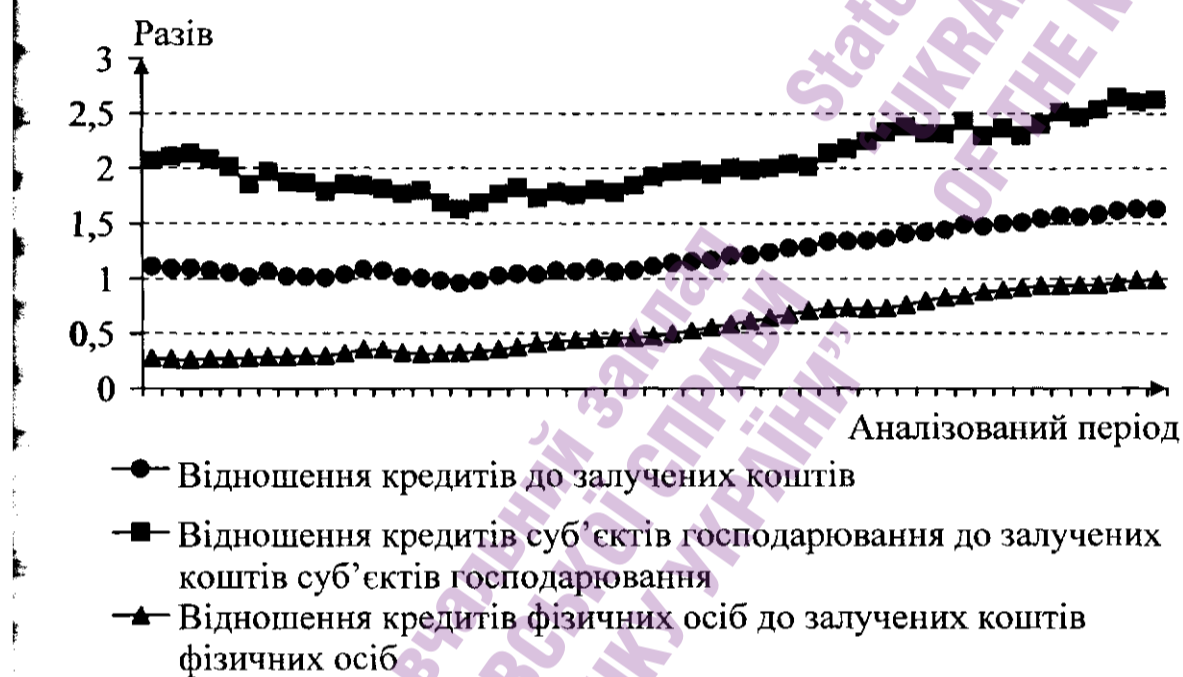

Рис. 2.17. Загальні тенденції співвідношення між обсягами наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (в цілому по банківській системі)

При цьому, як видно з даних рис. 2.17, найбільший вплив у такому пере-
 нні має співвідношення кредитів суб'єктів господарювання до залучених
 тів на депозитні рахунки суб'єктів господарювання. Звісно, що в цьому ви-
 ку обсяг наданих кредитів покривається за рахунок інших зобов'язань, тож
 на говорити, що кошти клієнтів, які складають обсяг депозитів, певною мі-
 о захищені. Однак у цьому випадку постає інше проблемне питання,
 в'язане з корелятивними властивостями розширення впливу кредитного ри-
 ну, бо для задоволення потреб позичальників необхідне використання в про-

кредитування інших джерел формування ресурсної бази банку, що входять до структури його зобов'язань.

Що стосується збалансування обсягів наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки з урахуванням фактора часу, то слід враховувати такі депозити, більш стабільними, з точки зору прогнозування рівня залишків та визначення термінів повернення коштів, є строкові депозити, які, у свою чергу, можуть бути використані в довгостроковому кредитуванні, що, з одного боку, може приносити певні доходи, а з іншого, бути одним з основних джерел формування потенційно ймовірного виникнення кредитного ризику. Вклади до запитання можуть бути зняті в будь-який момент зняті, а відтак підвищується ризик виникнення кореляційних ризиків. Тож питання збалансованості ресурсної бази постійно знаходиться в центрі уваги, про що вказують і відповідні дослідження [36, 116].

Як свідчать дані рис. 2.18 (побудовано на основі даних додатків З та Л), співвідношення довгострокових кредитів та строкових коштів, залучених на депозитні рахунки, також не цілком збалансоване.

Знов-таки значно впливає на означене розбалансування співвідношення обсягами наданих довгострокових кредитів та строкових коштів, залучених на депозитні рахунки, для суб'єктів господарювання, що цілком відповідає тенденціям, відзначеним на рис. 2.10, 2.11, 2.12 та 2.13.

Утім, для детальнішого визначення ймовірності виникнення кредитного ризику та можливості його попередження розглянемо окремі показники конкретних банків. При цьому звернемо увагу, що частина таких показників діяльності банків уже була розглянута раніше. Зокрема, це стосується коливань кредитного портфеля банків (додаток Д), динаміки обсягу резервів під заборгованість за кредитами (додаток Е), частки кредитів у структурі активів банку (додаток Ж). Далі продовжимо цей аналіз і розглянемо ще декілька показників.

Так, у додатку М подано різні показники, що визначають основу подальшого аналізу діяльності банків щодо ступеня їх захищеності та можливості виникнення кредитного ризику.

Рис. 2.18. Загальні тенденції співвідношення між обсягами наданих довгострокових кредитів та строкових коштів залучених на депозитні рахунки, з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року (в цілому по банківській системі)

Зокрема, на рис. М.1 та М.2 додатку М відображено співвідношення обсягів наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки досліджуваних банків. Як указують відповідні дані, для низки досліджуваних банків таке співвідношення або його тенденції перевищують одиницю. Найбільше співвідношення між обсягом наданих кредитів та коштами, залученими на депозитні рахунки, серед досліджуваних банків мають АКІБ «УкрСиббанк», АКРБ «Регіонбанк» та ВАТ РЕАЛІ БАНК. Співвідношення аналізованого показника менше одиницю на всьому досліджуваному інтервалі часу мають: АБ «Факторіалбанк» та АКБ «Меркурій». В інших банках значення аналізованого показника змінюється в межах одиниці. Разом із цим, за значенням середнього п'ять із шестнадцяти досліджуваних банків мають відповідне співвідношення більше за одиницю (табл. 2.4, розраховано на основі даних додатку М). Ще чотири банки мають середні значення такого співвідношення, близькі до одиниці. Тобто для

йснення кредитного процесу, як було відзначено вище, більшість банків використовують різні джерела поповнення ресурсної бази. Також можна ствердувати, що вклади клієнтів використовуються досить ефективно.

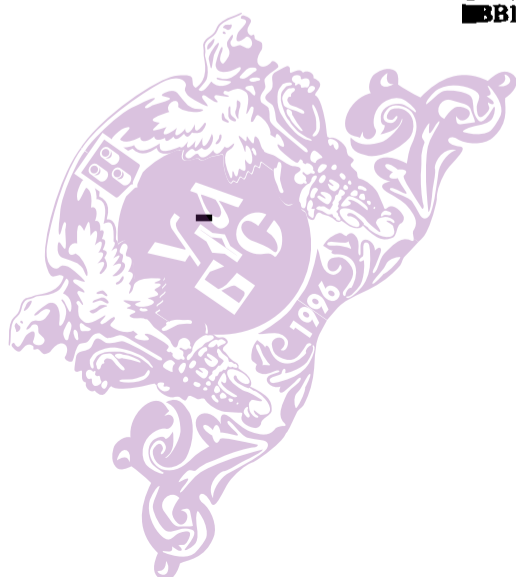
Таблиця 2.4

Крім статистичні характеристики співвідношення наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки, для досліджуваних банків

Банки	Статистичні характеристики коливань, млн. грн.			
	Середнє	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
ББ «Базис»	0,85	0,11	0,71	1,04
ББ «Грант»	1,08	0,08	0,91	1,19
ББ «Європейський»	0,92	0,15	0,59	1,21
ББ КБ «Земельний банк»	0,96	0,30	0,50	1,97
ББ «Золоті ворота»	0,96	0,09	0,76	1,15
ББ «Інпромбанк»	1,08	0,09	0,94	1,29
ББ «Мегабанк»	0,86	0,13	0,7	1,09
ББ «Меркурій»	0,91	0,03	0,87	0,98
ББ РЕАЛ БАНК	1,45	0,37	1,14	2,7
ББ «Регіон-банк»	1,23	0,10	1,05	1,41
ББ «УкрСиббанк»	1,74	0,70	0,98	2,7
ББ «Факторіал-Банк»	0,73	0,08	0,65	0,93

Для визначення ступеня захищеності та ймовірного виникнення кредитного ризику також важливий розгляд співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки, і співвідношення обсягу капіталу та наданих кредитів.

Перше з означених співвідношень свідчить про те, як банк може захистити від ризику власним коштом залучені на депозитні рахунки ресурси, тобто витрати клієнтів, що важливо при врахуванні корелятивних властивостей кредитного ризику. З даних додатку М (рис. М3 та М.4) видно, що динаміка такого співвідношення для різних банків неоднакова. Проте для більшості з досліджу-

банків динаміка співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки, знижується. Тобто можна припустити, що з часом захищеність капіталу банків зменшується. При цьому слід відмітити, що не для всіх банків однакова тенденція до зменшення аналізованого співвідношення. Все ж для більшості банків ця тенденція має певні коливання, тобто є періоди збільшення означеного співвідношення та його зниження. До таких банків слід віднести: АКБ «Базис», АКБ «Європейський», ТОВ КБ «Земельний банк», ТОВ «Мегабанк», ВАТ РЕАЛ БАНК. Тож можна відзначити, що в цілому банки контролюють такий процес під контролем. Поряд із цим, для банків АКБ «Меркур», ВАТ «Інпромбанк» та АКРБ «Регіон-банк» наявна тенденція до зменшення співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки. Для АКБ «УкрСиббанку» характерне збільшення аналізованого співвідношення на певних інтервалах дослідження. Разом із цим, враховуючи те, що співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки, ознака корелятивності в розвитку кредитного ризику, доцільно його порівняти з співвідношенням обсягу капіталу та наданих кредитів.

Тобто співвідношення обсягу капіталу та наданих кредитів дає можливість для аналізу захищеності наданих позичок власним коштом банку. Інакше кажучи, можливість покриття кредитного ризику власними силами. Як видно з рисунків додатку М (рис. М5 та М6), динаміка співвідношення обсягу капіталу та наданих кредитів у цілому для більшості банків має тенденцію до зниження. Це, можна стверджувати, що здатність до покриття кредитного ризику власними коштами зменшується, а відтак загроза розвитку кредитного ризику збільшується. Це в підсумку й обумовлює необхідність розробки додаткових підходів до управління кредитним ризиком. При цьому більш ретельний аналіз динаміки співвідношення обсягу капіталу та наданих кредитів указує на присутність сезонної складової в такій динаміці. Зокрема, це можна чітко побачити на прикладі такого співвідношення для ВАТ «Мегабанк» та АКІБ «УкрСиббанк». Також чітко присутність сезонної складової в динаміці співвідношення обсягу

у та наданих кредитів прослідковується за даними банків АКБ «Мерку-
 та АКРБ «Реґіон-банк». Також слід відмітити, що лише за даними ВАТ
 БАНКу аналізоване співвідношення більше, ніж 50 %, для інших банків
 льна межа такого співвідношення коливається в інтервалі 10 %–30 %.
 Порівняльне визначення динаміки співвідношення обсягу капіталу та ко-
 залучених на депозитні рахунки, і співвідношення обсягу капіталу та на-
 кредитів за допомогою кореляційного аналізу відображено на рис. 2.19
 слено на підставі даних додатку М).

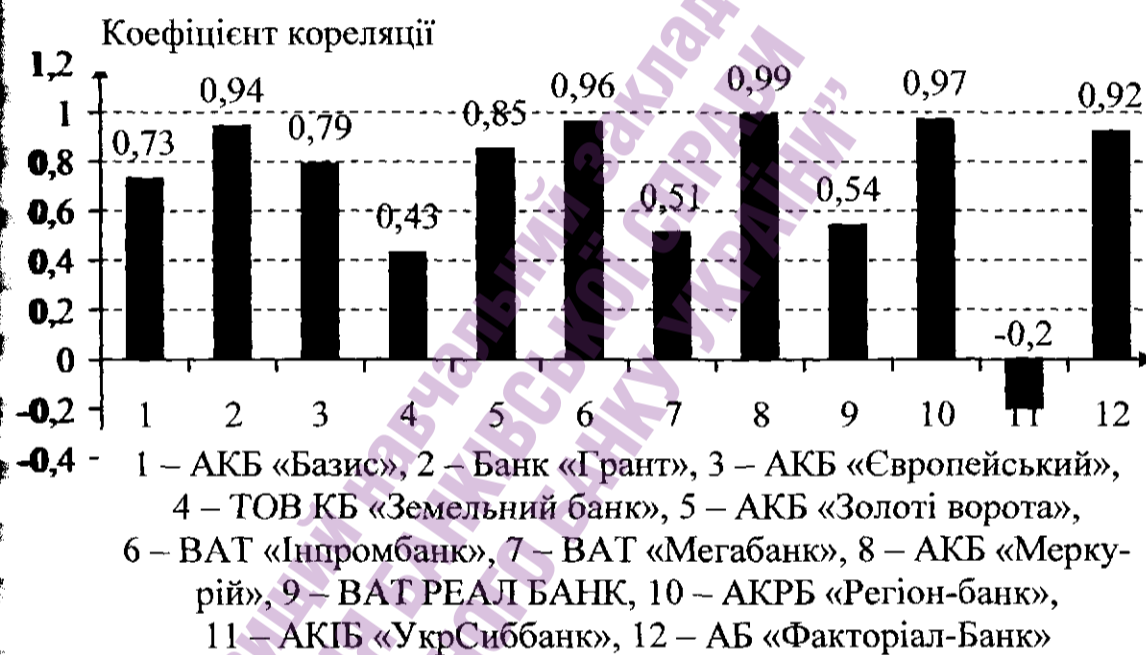

Рис. 2.19. Значення коефіцієнтів кореляції між динамікою співвідно-
 шення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки, і ди-
 намікою співвідношення обсягу капіталу та наданих кредитів

Як видно з даних рис. 2.19, майже всі з досліджуваних банків мають від-
 не позитивне значення кореляції, що свідчить про однакову динаміку ана-
 аних співвідношень. При цьому майже всі банки, за винятком ВАТ «Мега-
 у» та АБ «Факторіал-Банку», мають взаємні тенденції до зниження в аналі-
 них співвідношеннях. Тобто можна припустити, що для більшості банків
 щена ймовірність настання ризику під час здійснення кредитного процесу.

Крім того, настання та виникнення такого ризику матиме всі ознаки кореляційності – поширення на всі сфери кредитного процесу та інші види банківської діяльності. Динаміку аналізованих співвідношень для АКІБ «УкрСиббанку» можна вважати більш прийнятною, бо вона має від'ємне значення. Втім, найбільш прийнятна є динаміка співвідношень для ВАТ «Мегабанк» та АБ «Факторіал-Банку», бо спостерігається зростання досліджуваних показників із урахуванням сезонності у відповідних динаміках аналізованих співвідношень. Крім того, з іншого боку, це може бути і свідченням згортання відповідних напрямків банківської діяльності.

Не менш важливим показником визначення захищеності від кредитного ризику є співвідношення між резервами під надані кредити та обсягом таких кредитів. У додатку М (рис. М.7 та М.8) подано динаміку зазначеного співвідношення для низки досліджуваних банків. Аналіз даних додатку М свідчить про те, що динаміка аналізованого співвідношення для одних банків зростаюча (що означає підвищений ступінь захищеності внаслідок розвитку впливу кредитного ризику на діяльність банку), для інших - така, що знижується (тобто ступінь захищеності зменшується). Зокрема, до таких банків, де динаміка відзначеного співвідношення, зростаюча, слід віднести АКБ «Базис», ВАТ «Мегабанк», АБ «Золоті ворота». До банків, де прослідковується зниження аналізованого співвідношення, відносяться Банк «Грант», ВАТ РЕАЛ БАНК, АКБ «Меркуріус», АКІБ «УкрСиббанк», АБ «Факторіал-Банк».

Проте визначити, чи достатні резерви не лише для покриття можливих кредитних ризиків, й для запобігання розвитку впливу такого ризику на діяльність банку в цілому доцільно є визначити різницю між чистою кредитною процентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити й обсягом таких кредитів. У додатку М (рис. М.9 та М.10) подано динаміку чистої кредитної процентної маржі для низки досліджуваних банків. Аналіз даних додатку з цього приводу свідчить, що наведена на рис. М.9 та М.10 динаміка має сезонну складову.

Тож саме це відбивається і на динаміці різниці між чистою кредитною

ентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити й
том таких кредитів. Значення відповідної динаміки різниць для конкретних
ів наведено на рис. 2.20 (обчислено та побудовано на основі даних додатку

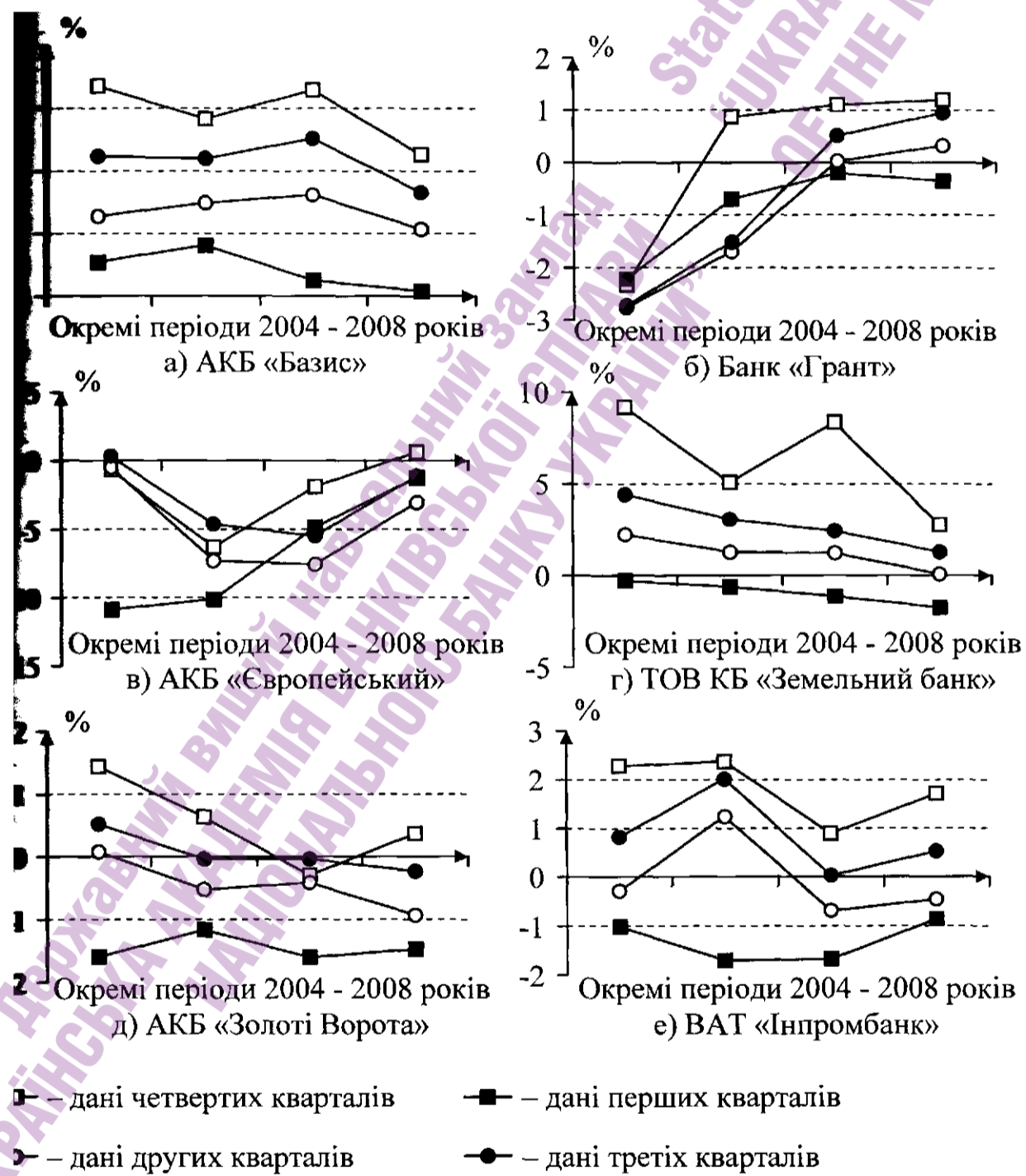

Рис. 2.20. Різниця між чистою кредитною процентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити та обсягом таких кредитів з 01.07.2004 року по 01.05.2008 року

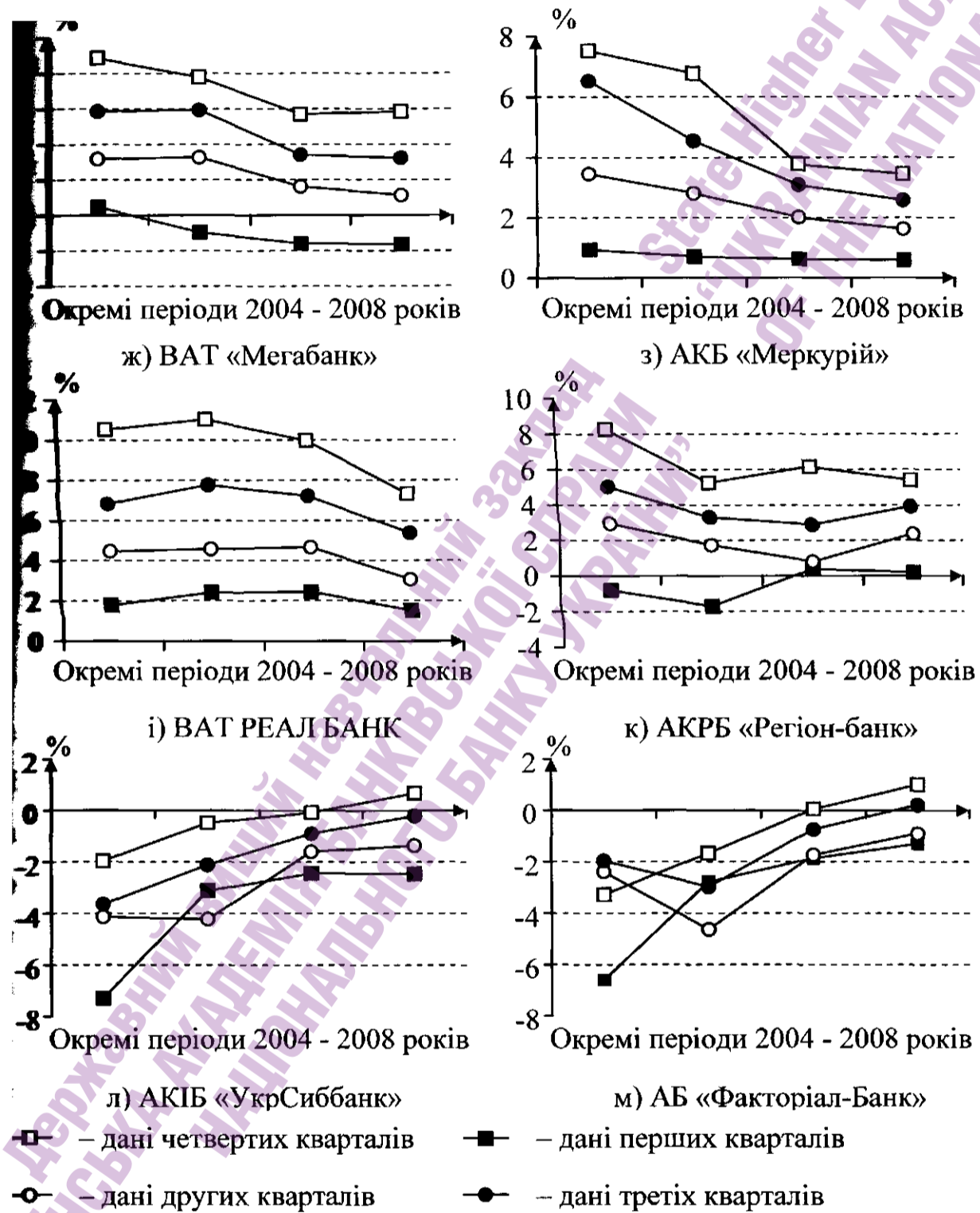

Рис. 2.20. Різниця між чистою кредитною процентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити та обсягом таких кредитів з 01.07.2004 року по 01.05.2008 року

Насамперед, аналіз даних рис. 2.20, як і було вказано вище, свідчить про наявність сезонної складової. В цілому ж дані вказаної різниці від кварталу до кварталу підвищуються.

Тож найменші є досліджувані різниці в першому кварталі. До того ж, саме різниці для більшості досліджуваних банків від'ємні, що свідчить про труднощі в протидії ризикам на початку нового фінансового року.

Поруч із цим, можна вказати банки, для яких досліджувані різниці на певному інтервалі часу суто позитивні. Це АКБ «Базис», АКБ «Меркурій», АТ «РЕАЛ БАНК».

Такі банки, як АКБ «Європейський», АКІБ «УкрСиббанк» та АБ «Факторіал-Банк», мають на досліджуваному інтервалі часу переважно від'ємні значення аналізованих різниць. Утім, динаміка різниць в АКІБ «УкрСиббанку» та АБ «Факторіал-Банку» в цілому зростаюча, чого не можна сказати про динаміку різниць АКБ «Європейський».

Що стосується припущення, зробленого в підрозділі 2.1 з приводу найбільшої вразливості внаслідок впливу кредитного ризику таких банків, як АКБ «Європейський» та АКРБ «Регіон-банк», то воно знаходить своє підтвердження в даних рис. 2.20. Зокрема, АКБ «Європейський» майже на всьому досліджуваному інтервалі має від'ємні значення різниці між чистою кредитною процентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити та обсягом наданих кредитів. Для АКРБ «Регіон-банку» характерна динаміка до зниження різниці між чистою кредитною процентною маржею та співвідношенням між резервами під надані кредити й обсягом таких кредитів.

Проте наведені дані ще раз підкреслюють корелятивну складову кредитного ризику, що згідно з означеними вище різницями свідчить про необхідність вивчення динаміки процентних доходів та витрат. Тобто досить суттєвим питанням постає зважене регулювання ціни за отримані ресурси та надані банком кредити, що, зокрема, підкреслює важливість адаптивного корегування ціни кредитних ресурсів для підвищення ефективності управління кредитним ризиком.

Висновки з другого розділу

Аналіз основних тенденцій зміни обсягів кредитування для ведення активних операцій банків дав змогу дослідити різні питання виникнення та розвитку кредитного ризику в діяльності банків. Зокрема, встановлено, що динаміка колювань кредитного портфеля банків має хвильову компоненту, яка визначає наявність змінної складової у виникненні та розвитку кредитного ризику.

Відмічено, що динаміка обсягу проблемних кредитів зростаюча, а динаміка питомої ваги таких кредитів у структурі кредитного портфеля зменшується. Однак, разом із цим показано, що динаміка обсягів резервів за наданими кредитами та їхня питома вага в загальних резервах банків зростаюча. Тож сформульовано тезу, відповідно до якої управління кредитним ризиком переноситься в площину недоотримання доходу при зростаючій питомій вазі потенційних забороз для означеного ризику. Зокрема, й значна частка кредитів у структурі активів банків свідчить про підвищення рівня кредитного ризику.

На основі розгляду структурних компонент банківського кредитування розвитку кризових явищ у кредитному процесі визначено методичний підхід до проведення такого аналізу. Сутність розглянутого підходу полягає в проведенні загального крос-секційного регресійного аналізу та аналізу регресії часових рядів на основі стандартизованих коефіцієнтів рівнянь простої регресії як засобу попереднього аналізу даних, а також ранжування впливу незалежних змінних від обраної залежної змінної на основі врахування знака при стандартизованих коефіцієнтах у підсумкових регресійних рівняннях. На підставі такого підходу досліджено вплив на розвиток кредитного ризику різних структурних компонент банківського кредитування, що дозволяє визначити загальні положення стратегії банку відносно протидії з боку впливу кредитного ризику та попередження його виникнення.

Аналіз показників, що характеризують ступінь захищеності та можливості виникнення кредитного ризику, дозволив виділити проблемні питання з погляду

ВИСНОВКИ

Управління кредитним ризиком банку залишається одним із пріоритетних напрямків банківського менеджменту. Це пов'язано з тим, що розвиток економічних відносин загалом та сталість функціонування банківського сегмента фінансового ринку зокрема не можливі без протидії негативним наслідкам проявів невизначеності, що уособлюються в кредитному ризику.

У зв'язку з цим у дисертації вирішено важливу наукову задачу подальшого поглиблення теоретичного узагальнення і науково-методичного обґрунтування та розробки нових підходів, спрямованих на вдосконалення процесу управління кредитним ризиком банку.

Основні теоретичні та практичні результати:

1. Ведення своєї діяльності в умовах постійно змінного зовнішнього середовища та недостатнього розвитку вітчизняного фінансового ринку зумовлює банки балансувати на грані припустимого співвідношення між прибутковістю та ризиком. Враховуючи те, що ключову складову прибутковості банків складають кредитні операції, важливого значення набуває ефективність системи управління кредитним ризиком, що в підсумку і визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Ретроспективне узагальнення основних положень з розгляду категорії «ризик» дозволило розкрити його сутність та змістовність не лише в економічній сфері діяльності загалом, а й банківської діяльності. Зокрема встановлено, що сутність ризику відображає невизначеність, пов'язану з проявом конкурентної боротьби (при цьому одним з специфічних гравців у такій боротьбі може бути і зовнішнє середовище). У підсумку це дозволяє стверджувати, що ризик має суб'єктивно-об'єктивну природу, де проявом наслідків дії ризику та ефективності супротиву суб'єкта господарювання таким діям може бути результат діяльності суб'єкта господарювання.

Аналіз різних підходів до визначення змісту та сутності категорії «ризик»

ття «банківські ризики», їх узагальнення дали змогу сформулювати ав-
розуміння дефініції «банківські ризики»: банківські ризики відобража-
значеність, пов'язану з конкурентною боротьбою як між банками, так і
ними учасниками ринку, що позначаються на сталості руху фінансових
та зміні обсягів фінансових ресурсів банку. Таке визначення сприяє вра-
о недоліків, які існують у визначеннях поняття «банківські ризики», а

адмірне узагальнення позитивної дії ризику;

відсутність узагальнення фінансового аспекту та характеру прояву банків-
ризиків, що, як доведено, позначається на сталості руху фінансових пото-
ку та зміні обсягу його ресурсів.

Це ж визначає і ступінь новизни поданого уточнення поняття «банківські
».

2. Визначення сутності та змісту кредитного ризику банківської діяльності
лили навести уточнення поняття «кредитний ризик», а саме: «кредитний
» – це ймовірнісні негативні зміни в стані функціонування банку внаслідок
нення небажаних і, можливо, непередбачених подій під час здійснення
тного процесу, пов'язаних з конкурентною боротьбою, які структуруються
одії прямої або опосередкованої дії стосовно впливу на стан розвитку банку,
визначає наявну множинність різновидів кредитних ризиків. Новизна такого
нення полягає:

по-перше, у розгляді наявного взаємозв'язку між виникненням кредитного
ку та розвитком кредитного процесу в часі;

по-друге, виділенні того факту, що виникнення небажаних і, можливо, не-
редбачених подій під час здійснення кредитного процесу пов'язані з проявом
курентної боротьби;

по-третє, у поєднанні завдяки прямій або опосередкованій дії ризикофор-
лючих подій щодо виникнення кредитних ризиків у єдиному загальному ви-
аченні наявної множинності різновидів таких ризиків.

Обґрунтовано підхід до побудови класифікаційної структури різновидів банківського ризику, що визначається багаторівневим структуруванням такого ризику, де, зокрема, виділено:

рівень класифікації ризику за джерелом його виникнення;

рівень розподілу кредитного ризику на фінансову та управлінську складові;

рівень ризику, з погляду факторів множинності його дії (індивідуальний кредитний ризик, портфельний кредитний ризик або ризики в розрізі окремої групи позичальників).

Запропоноване структурування кредитного ризику дозволяє не лише відобразити множинність різновидів таких ризиків, а й визначити напрямки їхньої взаємозалежності та корелятивності, підкреслюючи цим рівні протидії виникненню таких ризиків.

Узагальнення методичних основ управління кредитним ризиком дозволило обґрунтувати значимість та важливість функції аналізу в цьому процесі. Розробка такої функції запропоновано здійснювати в напрямку розробки моделі динаміки зміни ключових параметрів діяльності банку за їхнім відхиленням та моделі корегування ціни кредитних ресурсів.

3. На підставі аналізу стану функціонування мережі вітчизняних банків у сфері кредитування визначено окремі проблемні питання виникнення та розвитку кредитного ризику в їхній діяльності. Зокрема встановлено, що динаміка обсягу проблемних кредитів зростаюча, а динаміка питомої ваги таких кредитів у структурі кредитного портфеля зменшується. Також визначено, що динаміка обсягів резервів за наданими кредитами та їхня питома вага в загальних резервах банків зростаюча. Тож це підтверджує, що кредитний ризик взаємопов'язаний із кредитним процесом у цілому. Загалом же доведено, що вітчизняні банки на фоні прагнень підвищення рівня продуктивного використання активів стикаються з підвищеною генерацією кредитного ризику під час здійснення кредитного процесу.

4. Дослідження структурних компонент банківського кредитування дає змогу констатувати, що загроза зростання кредитного ризику поступово переходить до кредитного процесу, пов'язаного з наданням позичок фізичним особам. При цьому також визначено, що ця загроза поступово переходить до кредитного процесу, пов'язаного з наданням довгострокових позичок.

На основі розгляду структурних компонент банківського кредитування визначено методичний підхід до проведення аналізу розвитку кризових явищ у кредитному процесі. Сутність такого підходу полягає у визначенні окремих структурних компонент банківського кредитування, їх взаємного поєднання, розгляді описових статичних даних щодо визначення тенденцій у їхній зміні та врахуванні результатів регресійного аналізу. Відмінність запропонованого підходу - поєднання крос-секційної регресії та регресії часових рядів на основі стандартизованих коефіцієнтів рівнянь простої регресії як засобу попереднього аналізу даних, а також ранжування впливу незалежних змінних від обраної залежної змінної і врахування знака при стандартизованих коефіцієнтах у підсумкових регресійних рівняннях. Запропонований підхід дозволяє визначити не лише різні рівні впливу структурних компонент банківського кредитування на розвиток кредитного ризику, а й узагальнити дію таких компонент, що є основою для впровадження більш зважених методів та підходів з управління кредитним ризиком.

Узагальнення стану функціонування вітчизняних банків у сфері кредитування також досліджено відповідно до розгляду показників, що характеризують ступінь захищеності й можливості збільшення кредитного ризику. Зокрема встановлено, що з часом захисна функція капіталу банків зменшується, бо динаміка співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки знижується. Також визначено, що й здатність до покриття кредитного ризику власними коштами зменшується, а відтак загроза розвитку кредитного ризику збільшується. У підсумку як найбільш уразливі щодо впливу кредитного ризику серед банків Харківського регіону виділено АКБ «Європейській» та

КРБ «Регіон-банк».

5. З метою розкриття напрямків удосконалення управління кредитним ризиком узагальнено основні складові інструментарію аналізу в процесі управління кредитним ризиком, до яких віднесено:

узагальнення методичного підходу до оцінки виникнення кредитного ризику;

обґрунтування методичних рекомендацій щодо визначення вартості кредитних ресурсів.

Доведено доречність проведення ситуаційного аналізу в управлінні кредитним ризиком банку як основи адаптаційного управління означеним ризиком.

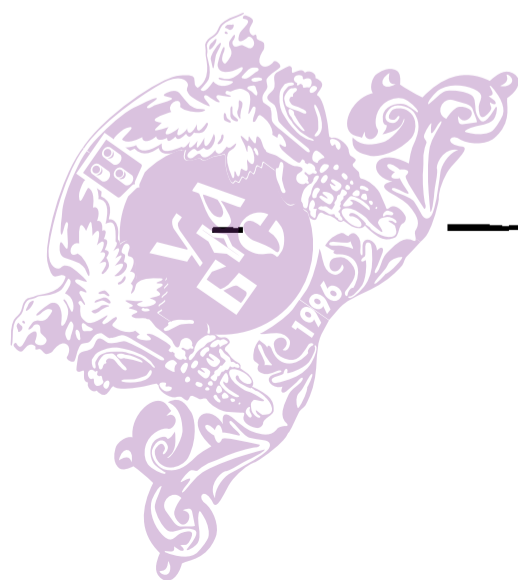
6. В основі сталого руху фінансових потоків банку, а відтак і ефективного управління кредитним ризиком знаходяться моделі діяльності банку, економічних процесів, що складають змістовну складову досліджуваного процесу. Виходячи з цього, для вдосконалення заходів із попередження кредитного ризику обґрунтовано модель аналізу такого ризику. Розкриття цієї моделі полягає в урахуванні динаміки між темпами зміни обсягів наданих кредитів та залучених ресурсів за допомогою методів аналітичної геометрії. Ця модель сприяла визначенню загальної схеми аналізу попередження виникнення та розвитку кредитного ризику в банку, що знайшло відображення у відповідному методичному підході. Загалом, запропонована модель та методичний підхід дозволяють побудувати різні процедури аналізу щодо визначення стану розвитку банку через зростання кредитного ризику, адекватність яких підтверджено прикладанням зі статистичних даних окремих вітчизняних банків.

Обґрунтовано методичні рекомендації щодо управління кредитним ризиком. Сутність їх зводиться до розкриття засад узагальнення ціни кредитних ресурсів як основи управління кредитним ризиком на базі побудови графоаналітичної моделі оцінки зазначених процесів на основі теорії еластичності, методів статистичного аналізу побудови прогнозу змін в обсягах наданих кредитів та триманих процентних доходів за допомогою апроксимуючих рівнянь. При

ьому відмінність запропонованих рекомендацій від класичних підходів до ви-
ішення поставленого питання полягає у визначенні не прямого додатку до ціни
а кредитні ресурси, пов'язаного з величиною кредитного ризику, а, перш за
се, моменту та факту доцільності корегування такої ціни.

Розроблені підходи та рекомендації, спрямовані на вдосконалення інстру-
ментарію аналізу в процесі управління кредитним ризиком, можуть бути вико-
истані в практичній діяльності різних банків з урахуванням специфіки їхнього
функціонування.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

а поняття «банківські ризики», їх узагальнення дали змогу сформулювати авторське розуміння дефініції «банківські ризики»: банківські ризики відображають невизначеність, пов'язану з конкурентною боротьбою як між банками, так і з іншими учасниками ринку, що позначаються на сталості руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку. Таке визначення сприяє врахуванню недоліків, які існують у визначеннях поняття «банківські ризики», а саме:

надмірне узагальнення позитивної дії ризику;

відсутність узагальнення фінансового аспекту та характеру прояву банківських ризиків, що, як доведено, позначається на сталості руху фінансових потоків банку та зміні обсягу його ресурсів.

Це ж визначає і ступінь новизни поданого уточнення поняття «банківські ризики».

2. Визначення сутності та змісту кредитного ризику банківської діяльності дозволили навести уточнення поняття «кредитний ризик», а саме: «кредитний ризик» – це ймовірнісні негативні зміни в стані функціонування банку внаслідок виникнення небажаних і, можливо, непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу, пов'язаних з конкурентною боротьбою, які структуруються на події прямої або опосередкованої дії стосовно впливу на стан розвитку банку, що визначає наявну множинність різновидів кредитних ризиків. Новизна такого уточнення полягає:

по-перше, у розгляді наявного взаємозв'язку між виникненням кредитного ризику та розвитком кредитного процесу в часі;

по-друге, виділенні того факту, що виникнення небажаних і, можливо, непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу пов'язані з проявом конкурентної боротьби;

по-третє, у поєднанні завдяки прямій або опосередкованій дії ризикоформуючих подій щодо виникнення кредитних ризиків у єдиному загальному визначенні наявної множинності різновидів таких ризиків.

Додаток А

Статистичні дані за окремими аналізованими показниками різних елементів
 фінансових потоків банків та їх узагальнений розподіл
 (укладено за даними [18, 19, 20, 21, 22, 52])

Дата	Обсяги кредитно- го порт- феля, млн. грн.	Проблемні кредити, млн. грн.	Резерви за активними операція- ми банків, млн. грн.	Резерви на відшкодування можливих утрат за креди- тними операці- ями, млн. грн.	Загальні активи, млн. грн.
01.01.04	73 445	2499	5355	4631	105 559
01.02.04	72 183	2562	5418	4663	103 788
01.03.04	75 462	2626	5515	4751	107 610
01.04.04	78 429	2628	5601	4803	110 563
01.05.04	80 556	2630	5753	4991	114 984
01.06.04	83 122	2650	5902	5124	120 358
01.07.04	88 573	2634	6072	5270	125 437
01.08.04	89 714	2654	6269	5430	128 522
01.09.04	91 636	2681	6362	5488	132 269
01.10.04	97 032	2707	6578	5693	141 575
01.11.04	97 481	2868	6882	5954	140 901
01.12.04	98 312	2951	7211	6245	140 332
01.01.05	97 197	3145	7250	6367	141 497
01.02.05	94 943	3276	7388	6478	140 329
01.03.05	98 875	3400	7516	6572	146 709
01.04.05	105 497	3343	7609	6723	158 641
01.05.05	107 312	3280	7690	6797	159 704
01.06.05	112 358	3287	7814	6889	163 405
01.07.05	120 420	3337	8033	7156	172 789
01.08.05	124 599	3341	8127	7220	173 746
01.09.05	130 470	3324	8394	7478	183 405
01.10.05	139 912	3306	8677	7682	192 907
01.11.05	145 738	3434	8868	7905	200 592
01.12.05	152 447	3541	9153	8143	212 420
01.01.06	156 385	3379	9370	8328	223 024
01.02.06	156 728	3661	9582	8494	221 189
01.03.06	165 033	3709	9662	8657	231 273

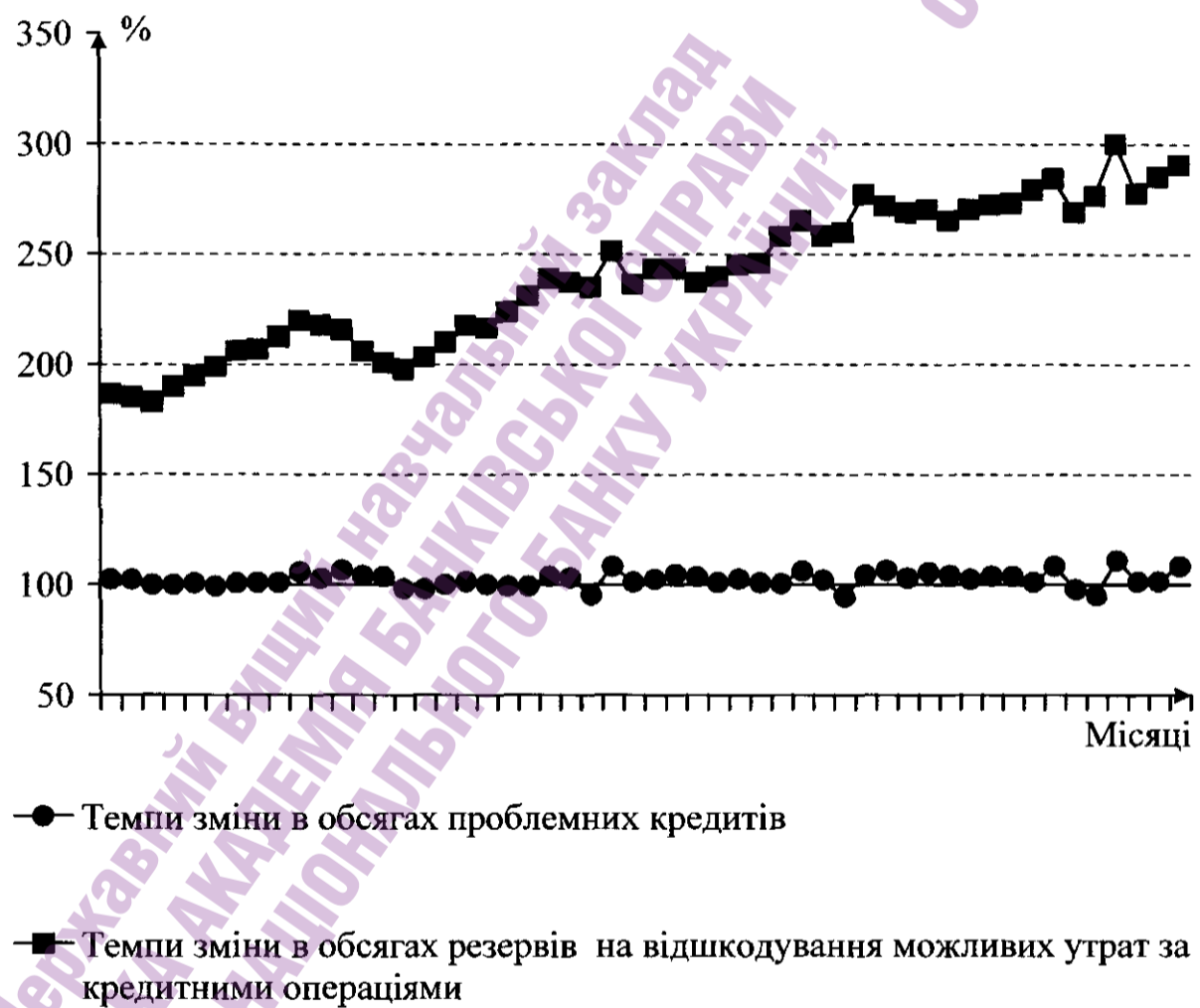
Продовж. додатку А

Дата	Обсяги кредитного портфеля, млн. грн.	Проблемні кредити, млн. грн.	Резерви за активними операціями банків, млн. грн.	Резерви на відшкодування можливих утрат за кредитними операціями, млн. грн.	Загальні активи, млн. грн.
01.04.06	174 236	3798	10069	9033	237 294
01.05.06	180 504	3979	10276	9241	243 272
01.06.06	187 056	4125	10552	9435	249 950
01.07.06	199 060	4169	10990	9901	264 954
01.08.06	204 871	4280	11312	10221	270 702
01.09.06	215 469	4325	11670	10537	283 291
01.10.06	229 355	4346	12222	11161	299 352
01.11.06	237 895	4613	12608	11532	309 908
01.12.06	255 781	4711	13001	11920	327 955
01.01.07	269 688	4456	13289	12246	353 086
01.02.07	267 173	4656	13505	12357	352 299
01.03.07	283 276	4960	13849	12658	370 076
01.04.07	305 795	5108	14586	13343	392 619
01.05.07	316 577	5398	15165	13815	407 635
01.06.07	326 175	5630	15755	14323	421 315
01.07.07	353 901	5765	16592	15233	456 207
01.08.07	370 252	5993	17182	15719	475 496
01.09.07	383 753	6225	17957	16386	494 484
01.10.07	410 350	6304	18988	17407	526 976
01.11.07	421 208	6830	19590	17934	537 741
01.12.07	452 774	6682	20105	18387	572 867
01.01.08	485 507	6357	20188	18477	619 004
01.02.08	491 953	7064	20873	19086	623 637
01.03.08	508 349	7161	21516	19635	635 245
01.04.08	537 345	7261	22395	20429	667 351
01.05.08	550 194	7863	23157	21109	680 431

Додаток Б

Темпи зміни в обсягах проблемних кредитів та резервів
а відшкодування можливих утрат за кредитними операціями з 01.01.2004 року
по 01.05.2008 року по вітчизняній банківській системі в цілому
(укладено за даними [52])

Додаток В

Кореляційна матриця між окремими складовими розподілу структури питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах по вітчизняній банківській системі в цілому (обчислено за даними рис. 2.7)

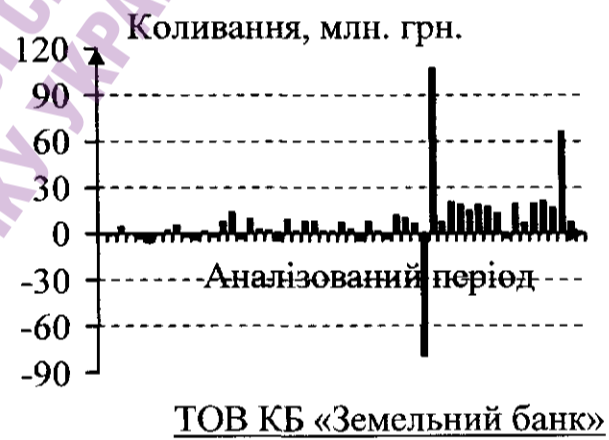
	0 -10 %	10 %-20 %	20 %-30 %	30 %-40 %	40 %-50 %	50 %-60 %	60 %-70 %	70 %-80 %	80 %-90 %	90 %-100 %
0 %-10 %	1,00	-0,12	-0,12	-0,13	-0,09	<u>-0,58</u>	-0,26	<u>0,33</u>	<u>0,36</u>	0,07
10 %-20 %	-0,12	1,00	0,03	<u>0,52</u>	<u>0,63</u>	0,02	<u>-0,32</u>	<u>-0,65</u>	-0,25	0,08
20 %-30 %	-0,12	0,03	1,00	<u>0,29</u>	<u>0,33</u>	0,08	-0,15	<u>-0,37</u>	<u>-0,37</u>	-0,18
30 %-40 %	-0,13	<u>0,52</u>	<u>0,29</u>	1,00	<u>0,74</u>	<u>0,32</u>	<u>-0,40</u>	<u>-0,79</u>	<u>-0,70</u>	-0,24
40 %-50 %	-0,09	<u>0,63</u>	<u>0,33</u>	<u>0,74</u>	1,00	0,07	<u>-0,57</u>	<u>-0,77</u>	<u>-0,67</u>	-0,05
50 %-60 %	<u>-0,58</u>	0,02	0,08	<u>0,32</u>	0,07	1,00	0,08	<u>-0,47</u>	<u>-0,48</u>	-0,24
50 %-70 %	-0,26	<u>-0,32</u>	-0,15	<u>-0,40</u>	<u>-0,57</u>	0,08	1,00	0,14	0,19	-0,10
70 %-80 %	<u>0,33</u>	<u>-0,65</u>	<u>-0,37</u>	<u>-0,79</u>	<u>-0,77</u>	<u>-0,47</u>	0,14	1,00	<u>0,61</u>	0,14
30 %-90 %	<u>0,36</u>	-0,25	<u>-0,37</u>	<u>-0,70</u>	<u>-0,67</u>	<u>-0,48</u>	0,19	<u>0,61</u>	1,00	0,24
90 %-100 %	0,07	0,08	-0,18	-0,24	-0,05	-0,24	-0,10	0,14	0,24	1,00

* – підкреслено найбільш значимі зв'язки

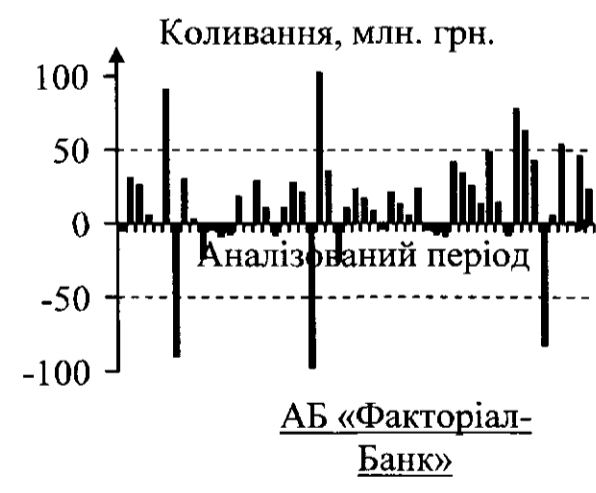
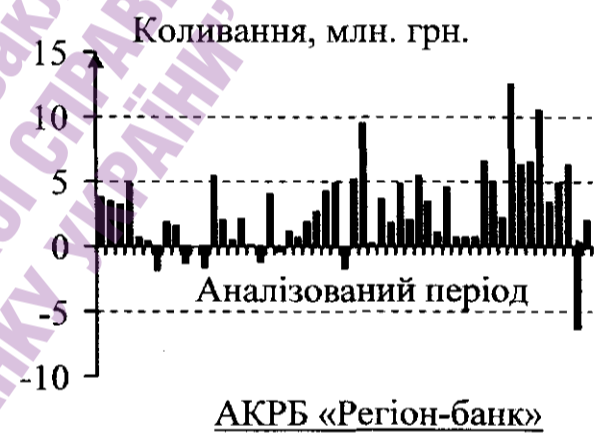

Додаток Д

Коливання (абсолютні зміни до попереднього періоду) в змінах обсягів кредитного портфеля в розрізі окремих банків з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року в щомісячному вимірі (обчислено та побудовано за даними [117, 133])

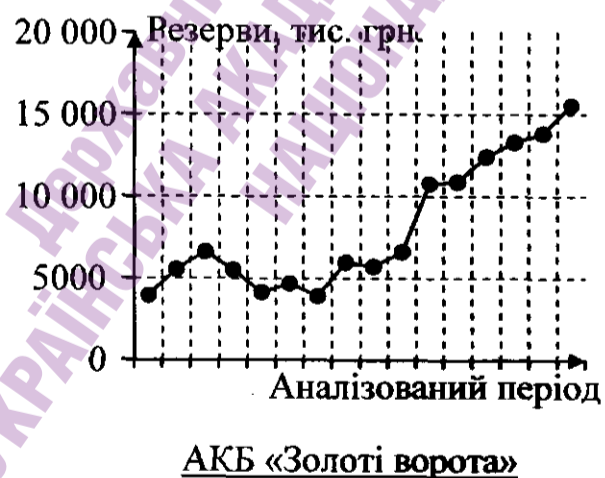
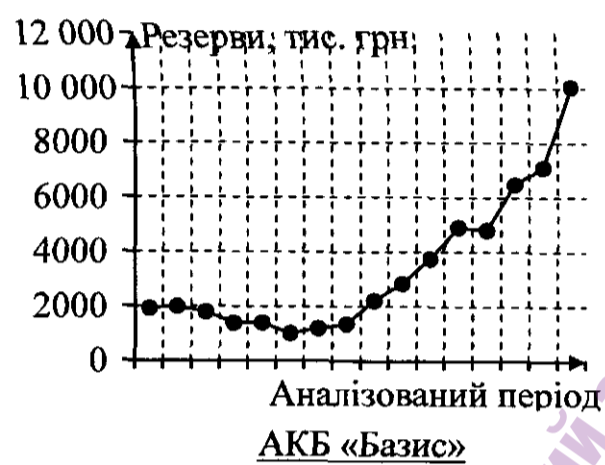
Продовження додатку Д

Додаток Е

Динаміка обсягів резервів під заборгованість за кредитами в розрізі окремих банків з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року у щоквартальному вимірі

(обчислено та побудовано за даними [117])

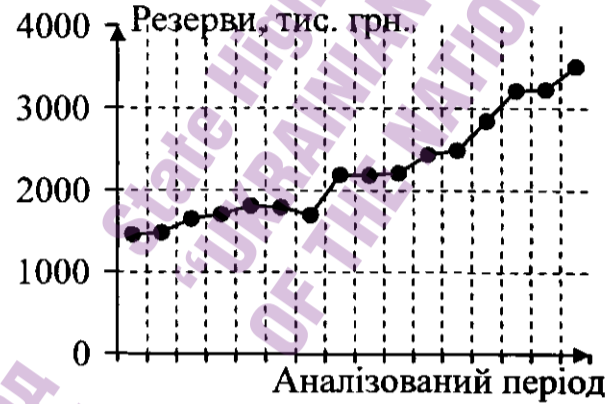

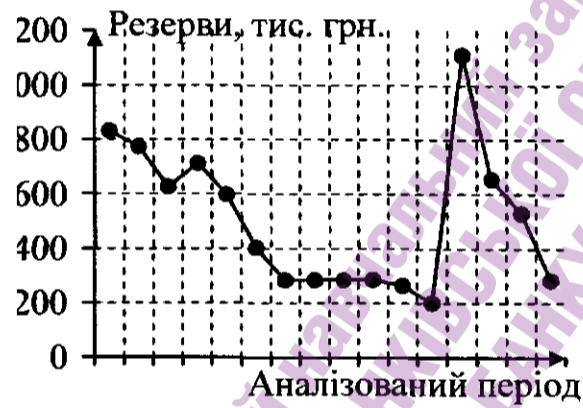
Продовж. додатку Е

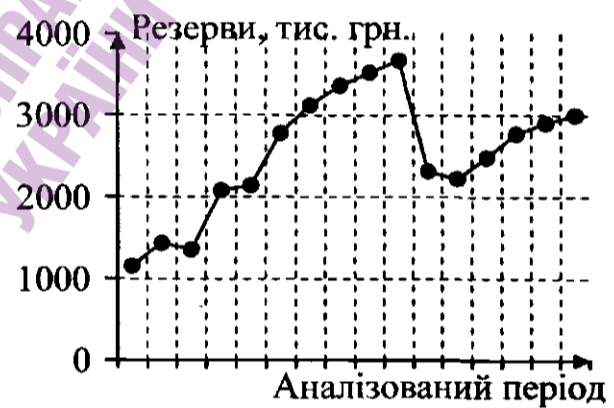
ВAT «Мегабанк»

АКБ «Меркурій»

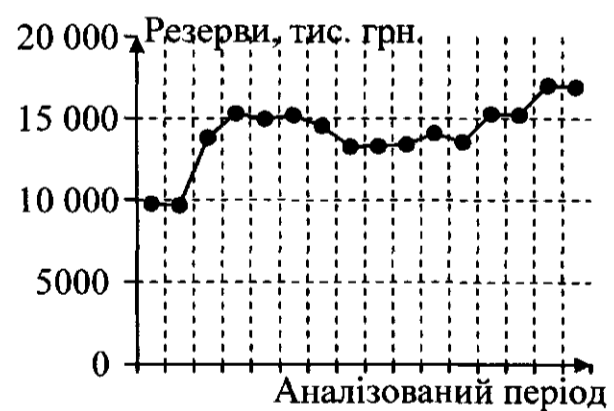
ВAT РЕАЛ БАНК

АКРБ «Регіон-банк»

АКІБ «УкрСиббанк»

АБ «Факторіал-Банк»

Higher Educational Institution
 NATIONAL ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Державний заклад
 «УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ БАНКІВ»

Додаток Ж

Динаміка питомої ваги кредитного портфеля в загальних активах з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року в розрізі окремих банків у щоквартальному вимірі (обчислено та побудовано за даними [117, 129, 133])

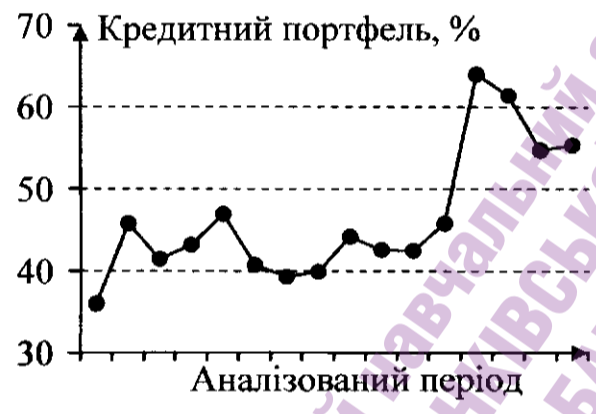
Продовж. додатку Ж

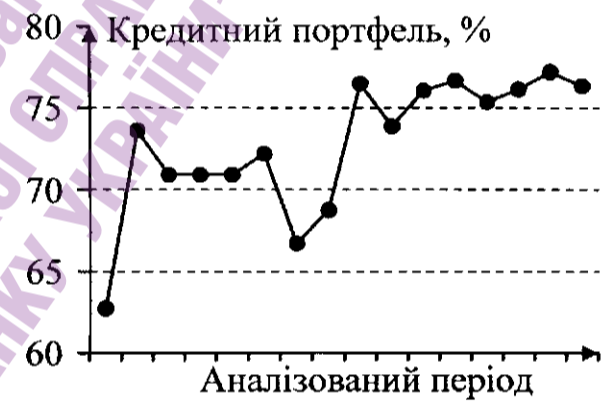
ВAT «Мегабанк»

АКБ «Меркурій»

ВAT РЕАЛ БАНК

АКРБ «Регіон-банк»

АКІБ «УкрСиббанк»

АБ «Факторіал-Банк»

Додаток 3

Статистичні дані окремих структурних компонент банківського кредитування

(укладено за даними [52, 117, 133])

Дата	Обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, млн. грн.	Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, млн. грн.	Короткострокові кредити, млн. грн.	Короткострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Короткострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.
1.01.04	57 973	8879	23 220	4896	28 116	38 736	34 753	3983
1.02.04	57 039	8845	23 434	5006	28 440	37 444	33 605	3839
1.03.04	59 337	9118	24 500	5337	29 837	38 618	34 837	3781
1.04.04	60 732	9897	25 674	5568	31 242	39 387	35 058	4329
1.05.04	62 069	10251	26 922	6552	33 474	38 846	35 147	3699
1.06.04	63 510	10789	27 382	7086	34 468	39 831	36 128	3703
1.07.04	68 251	11469	29 583	7717	37 300	42 420	38 668	3752
1.08.04	67 464	12070	29 857	8270	38 127	41 407	37 607	3800
1.09.04	68 917	12665	31 069	8849	39 918	41 664	37 848	3816
1.10.04	72 649	13244	32 290	9595	41 885	44 008	40 359	3649
1.11.04	72 444	14223	32 561	10 383	42 944	43 723	39 883	3840
1.12.04	75 405	15037	34 321	11 086	45 407	45 035	41 084	3951
1.01.05	72 875	14599	34 693	10 838	45 531	41 943	38 182	3761
1.02.05	71 887	14258	34 637	11 284	45 921	40 224	37 250	2974
1.03.05	74 198	14678	35 568	11 684	47 252	41 624	38 630	2994
1.04.05	78 832	15668	37 503	12 450	49 953	44 547	41 329	3218
1.05.05	78 815	16644	37 755	13 304	51 059	44 400	41 060	3340
1.06.05	81 832	17766	39 959	14 327	54 286	45 312	41 873	3439
1.07.05	87 981	19585	43 148	15 742	58 890	48 676	44 833	3843
1.08.05	89 800	21522	45 606	17 581	63 187	48 135	44 194	3941
1.09.05	93 234	23804	48 136	19 507	67 643	49 395	45 098	4297
1.10.05	98 755	26142	51 525	21 506	73 031	51 866	47 230	4636
1.11.05	101028	28146	53 321	23 248	76 569	52 605	47 707	4898

Дата	Обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, млн. грн.	Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані млн. грн.	Короткострокові кредити, надані млн. грн.	Короткострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Короткострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.
01.12.05	108449	30 395	55 737	25 116	80 853	57 991	52 712	5279
01.01.06	109020	33 156	58 528	27 699	86 227	55 949	50 492	5457
01.02.06	108777	33 772	58 814	28 223	87 037	55 512	49 963	5549
01.03.06	113030	35 540	60 642	29 597	90 239	58 331	52 388	5943
01.04.06	118121	38 570	63 179	31 881	95 060	61 631	54 942	6689
01.05.06	120311	41 537	64 412	34 750	99 162	62 686	55 899	6787
01.06.06	124340	45 098	67 414	37 769	105183	64 255	56 926	7329
01.07.06	130531	48 645	70 777	41 195	111972	67 204	59 754	7450
01.08.06	133602	52 943	72 985	44 863	117848	68 697	60 617	8080
01.09.06	138020	57 540	75 131	48 708	123839	71 721	62 889	8832
01.10.06	147335	61 808	78 590	52 454	131044	78 099	68 745	9354
01.11.06	149827	66 529	81 386	56 563	137949	78 407	68 441	9966
01.12.06	159817	71 769	85 917	61 170	147087	84 499	73 900	10 599
01.01.07	167661	77 755	90 576	66 648	157224	88 192	77 085	11 107
01.02.07	165806	79 077	91 578	67 627	159205	85 678	74 228	11 450
01.03.07	173340	82 687	95 474	71 055	166529	89 498	77 866	11 632
01.04.07	184596	88 414	101747	76 212	177959	95 051	82 849	12 202
01.05.07	188574	94 339	105677	81 525	187202	95 711	82 897	12 814
01.06.07	194482	99 827	109125	86 331	195456	98 853	85 357	13 496
01.07.07	210495	106302	116760	92 602	209362	107435	93 735	13 700
	216651	114600	121767	98 857	220624	110627	94 884	15 743
	223997	121434	127872	105143	233015	112416	96 125	16 291

Продовж. додатку 3

Дата	Обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, млн. грн.	Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Довгострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.	Довгострокові кредити, млн. грн.	Короткострокові кредити, млн. грн.	Короткострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	Короткострокові кредити, надані фізичним особам, млн. грн.
01.10.07	241809	127969	137859	111356	249215	120563	103950	16 613
01.11.07	248868	135509	142445	118091	260536	123841	106423	17 418
01.12.07	262174	143647	147846	125551	273397	132424	114328	18 096
01.01.08	276185	153633	156355	135608	291963	137855	119830	18 025
01.02.08	282262	157807	160707	138694	299401	140668	121555	19 113
01.03.08	292491	166922	166404	145830	312234	147179	126087	21 092
01.04.08	308785	175688	174938	153613	328551	155922	133847	22 075
01.05.08	315125	183747	179142	160691	339833	159039	135983	23 056

Додаток К

Динаміка дотримання банками України окремих економічних нормативів
з 01.01.2004 року по 01.05.2008 року в щомісячному вимірі
(побудовано за даними [51])

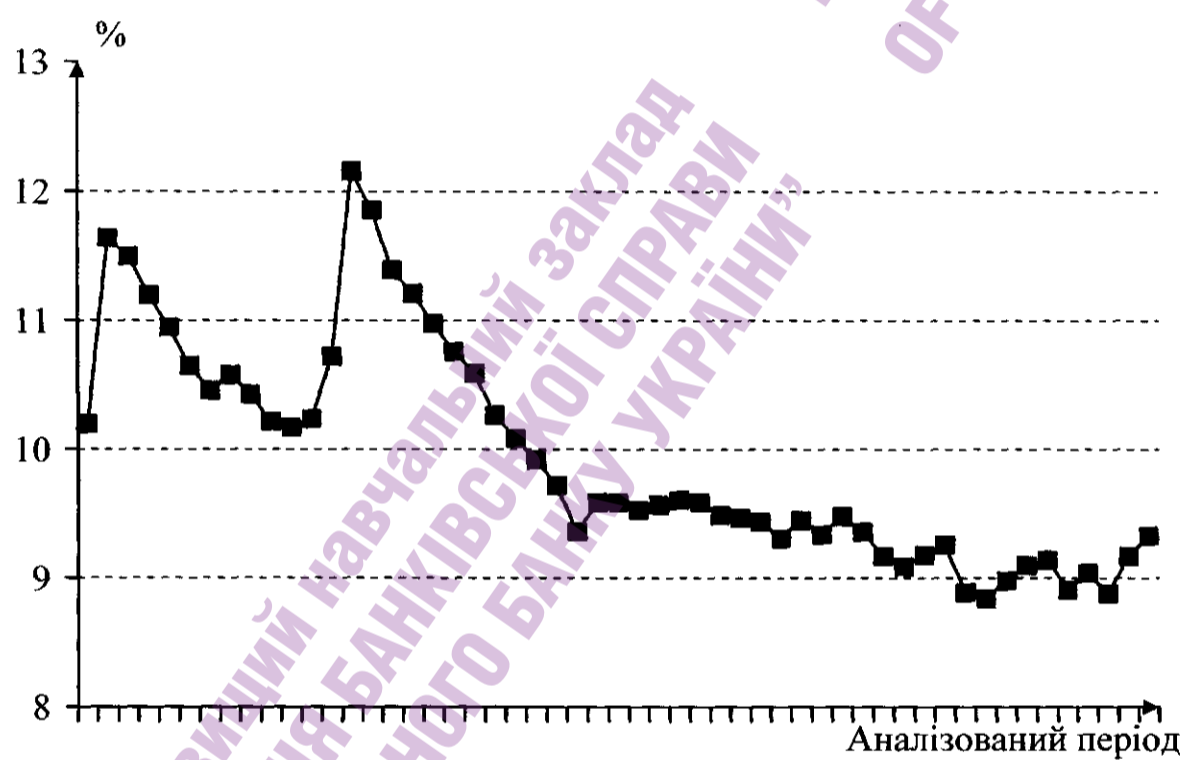

Рис. К.1. Норматив адекватності основного капіталу

Продовж. додатку К

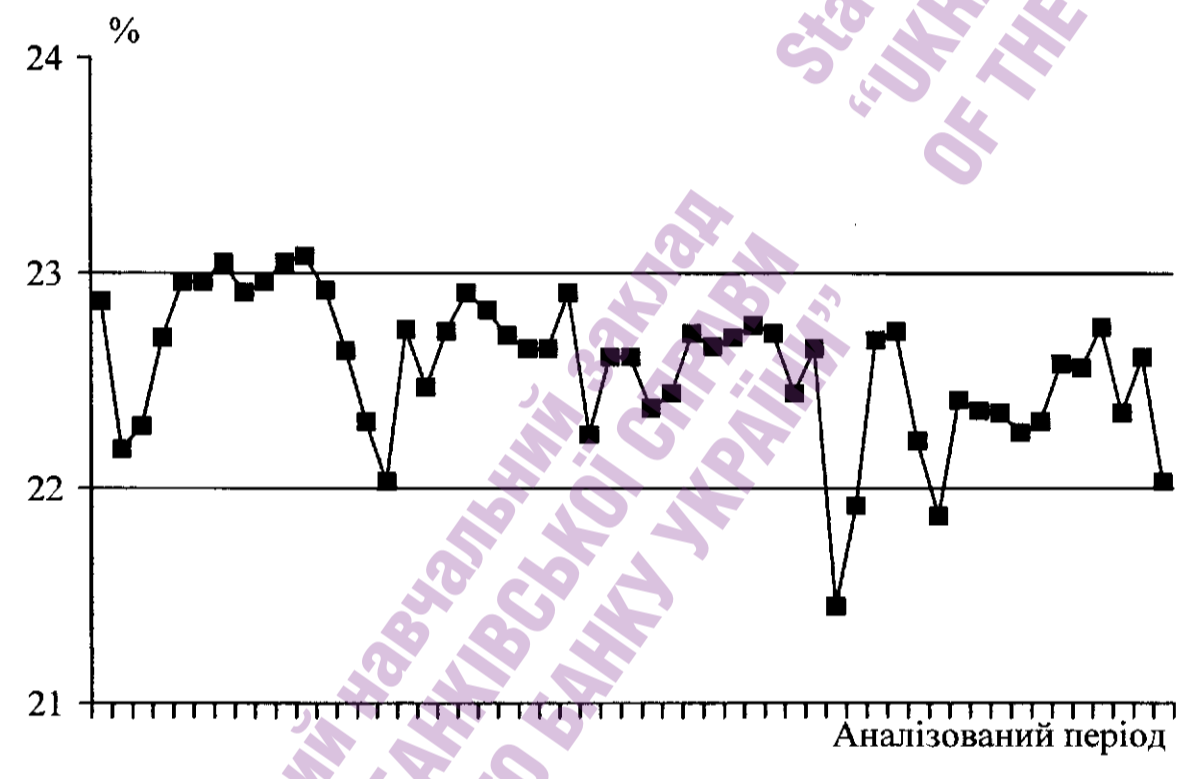

Рис. К.2. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента

Продовж. додатку К

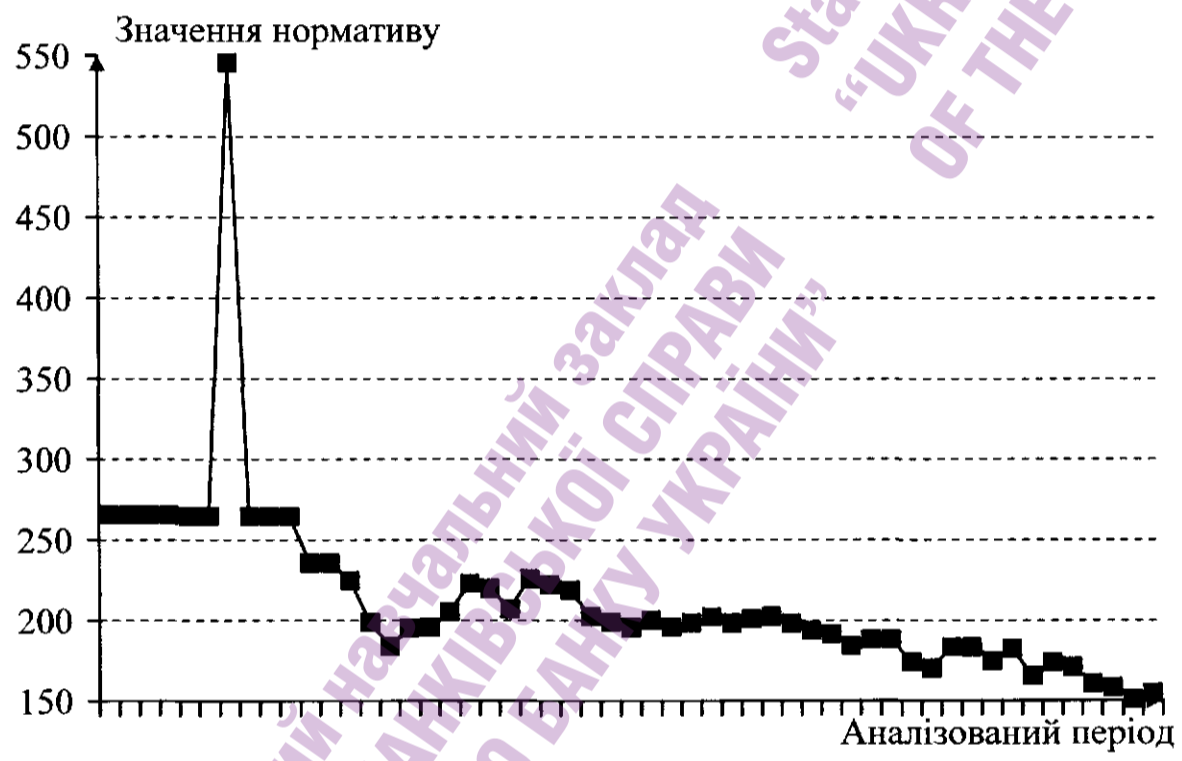

Рис. К.3. Норматив великих кредитних ризиків

Продовж. додатку К

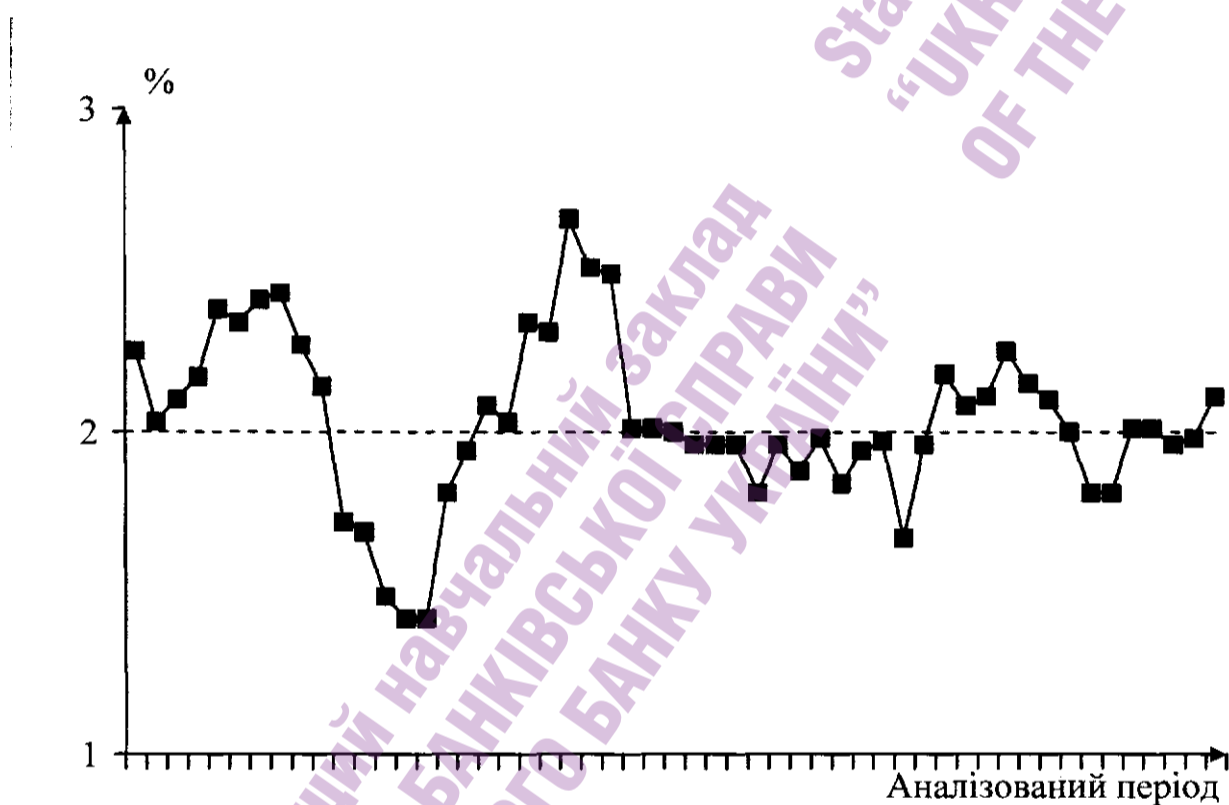
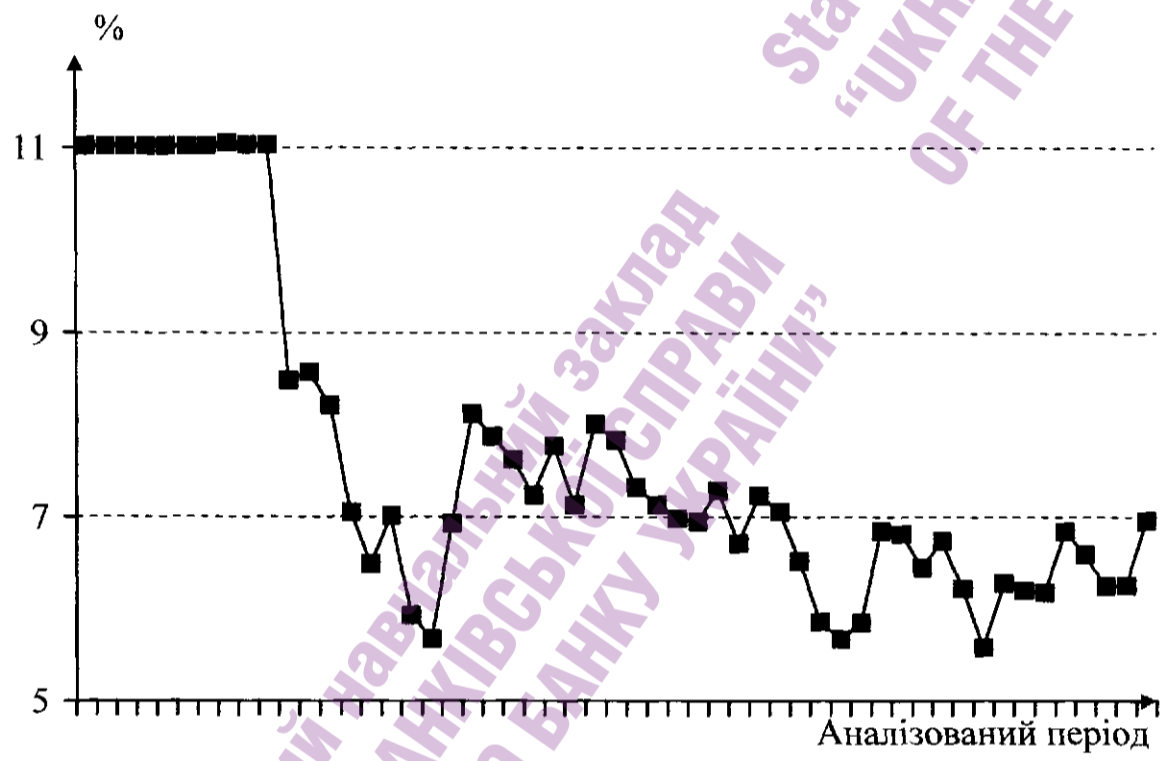

Рис. К.4. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру

Продовж. додатку К

Продовж. додатку К

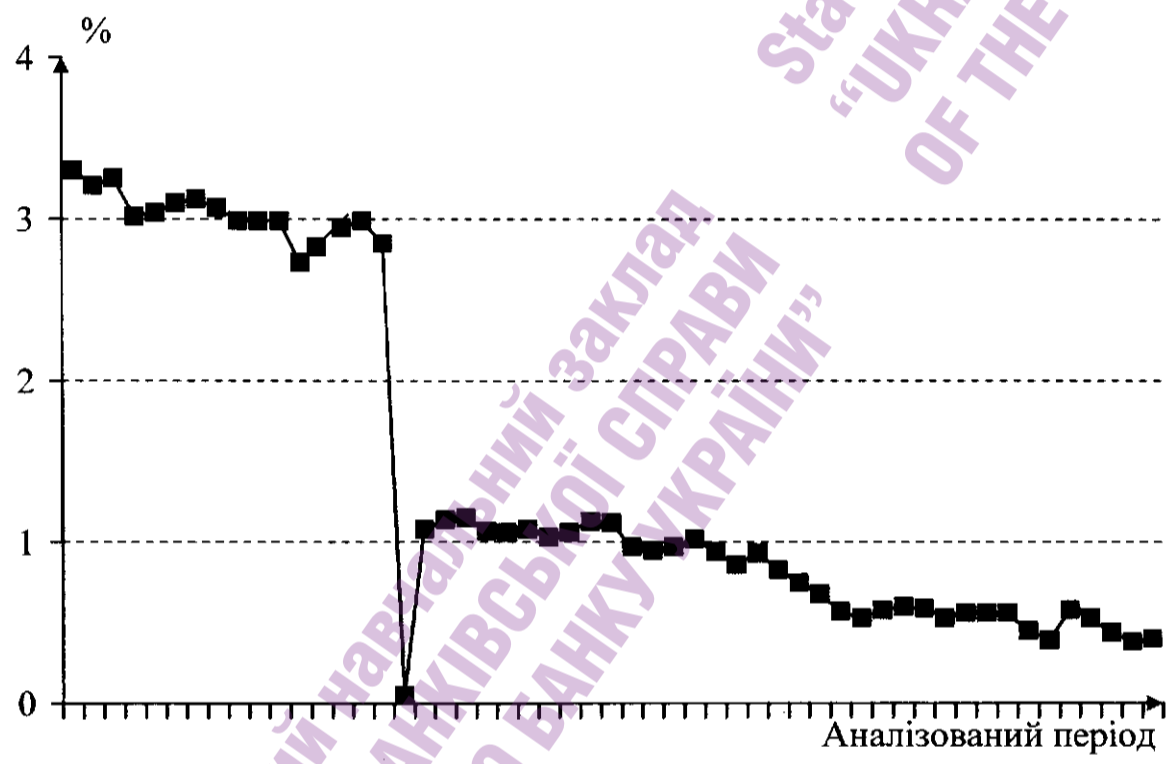

Рис. К.6. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою

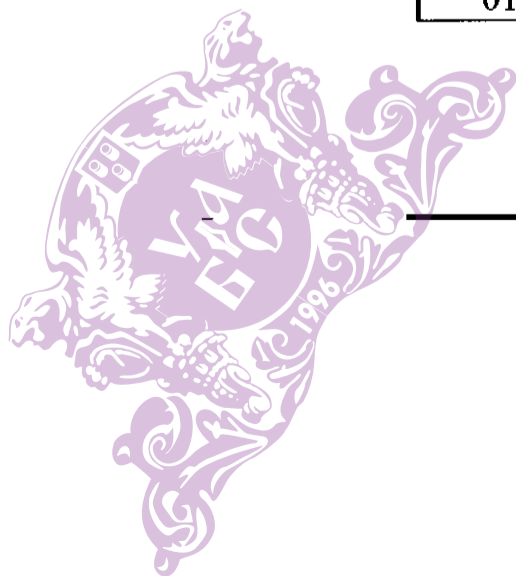

Додаток Л

Статистичні дані фінансових потоків для формування ресурсної бази кредитування (укладено за даними [46, 47, 118, 130, 131])

Дата	Кошти суб'єктів господарювання, млн. грн.	Строкові кошти суб'єктів господарювання, млн. грн.	Кошти фізичних осіб, млн. грн.	Строкові кошти фізичних осіб, млн. грн.
01.01.04	27 987	10 391	32 113	24 861
01.02.04	27 101	10 247	33 285	26 079
01.03.04	27 803	10 401	34 601	27 066
01.04.04	29 078	10 951	36 711	28 702
01.05.04	30 791	11 525	37 888	29 314
01.06.04	34 309	13 143	38 767	30 146
01.07.04	34 645	11 403	40 201	31 165
01.08.04	35 962	13 899	41 866	32 403
01.09.04	36 899	14 122	43 025	33 375
01.10.04	40 539	14 757	44 338	34 226
01.11.04	39 101	15 324	44 575	34 634
01.12.04	40 824	14 754	42 369	33 325
01.01.05	40 128	15 377	41 207	33 204
01.02.05	40 723	15 425	43 753	35 240
01.03.05	41 283	15 147	47 109	37 790
01.04.05	46 686	16 630	49 561	39 617
01.05.05	48 500	18 463	51 362	40 068
01.06.05	48 362	18 446	52 816	41 056
01.07.05	49 727	19 204	55 055	41 980
01.08.05	49 130	20 130	57 349	43 445
01.09.05	53 887	22 922	59 022	45 060
01.10.05	55 363	23 612	61 079	46 624
01.11.05	57 389	25 133	63 911	49 717
01.12.05	60 058	25 240	66 825	52 092
01.01.06	61 214	26 807	72 542	55 257
01.02.06	58 977	25 610	73 332	57 222
01.03.06	58 813	25 127	75 168	58 345
01.04.06	59 925	25 561	76 891	59 158
01.05.06	60 629	28 556	79 460	60 902
01.06.06	63 986	28 867	80 910	62 585

Продовж. додатку Л

Дата	Кошти суб'єктів господарювання, млн. грн.	Строкові кошти суб'єктів господарювання, млн. грн.	Кошти фізичних осіб, млн. грн.	Строкові кошти фізичних осіб, млн. грн.
01.07.06	65 156	29 192	83 514	63 799
01.08.06	67 412	30 870	86 554	65 543
01.09.06	68 801	31 775	89 003	67 712
01.10.06	72 191	33 583	91 624	69 912
01.11.06	74 461	34 466	94 272	72 869
01.12.06	74 835	35 112	98 781	76 420
01.01.07	76 898	37 675	106 078	81 850
01.02.07	73 601	34 006	108 388	85 167
01.03.07	74 298	33 969	112 666	88 195
01.04.07	77 526	36 825	116 276	90 705
01.05.07	81 297	37 911	118 086	91 820
01.06.07	83 894	37 651	120 018	93 549
01.07.07	86 431	40 673	125 733	96 583
01.08.07	94 342	41 393	130 352	100 396
01.09.07	94 545	43 455	135 609	104 679
01.10.07	105 121	46 192	140 119	108 211
01.11.07	103 564	46 395	144 875	112 736
01.12.07	104 221	47 578	153 273	119 112
01.01.08	111 995	54 189	163 482	125 625
01.02.08	111 278	54 042	167 277	129 918
01.03.08	110 492	55 678	173 697	134 649
01.04.08	118 565	56 449	178 695	138 193
01.05.08	119 989	60 800	185 641	141 954

Додаток М

оказники, що визначають ступінь захищеності та можливості виникнення кредитного ризику в окремих банках за підсумком їхньої діяльності з 01.07.2004 року по 01.05.2008 року в щоквартальному вимірі (обчислено за даними [129, 130, 131, 132, 134])

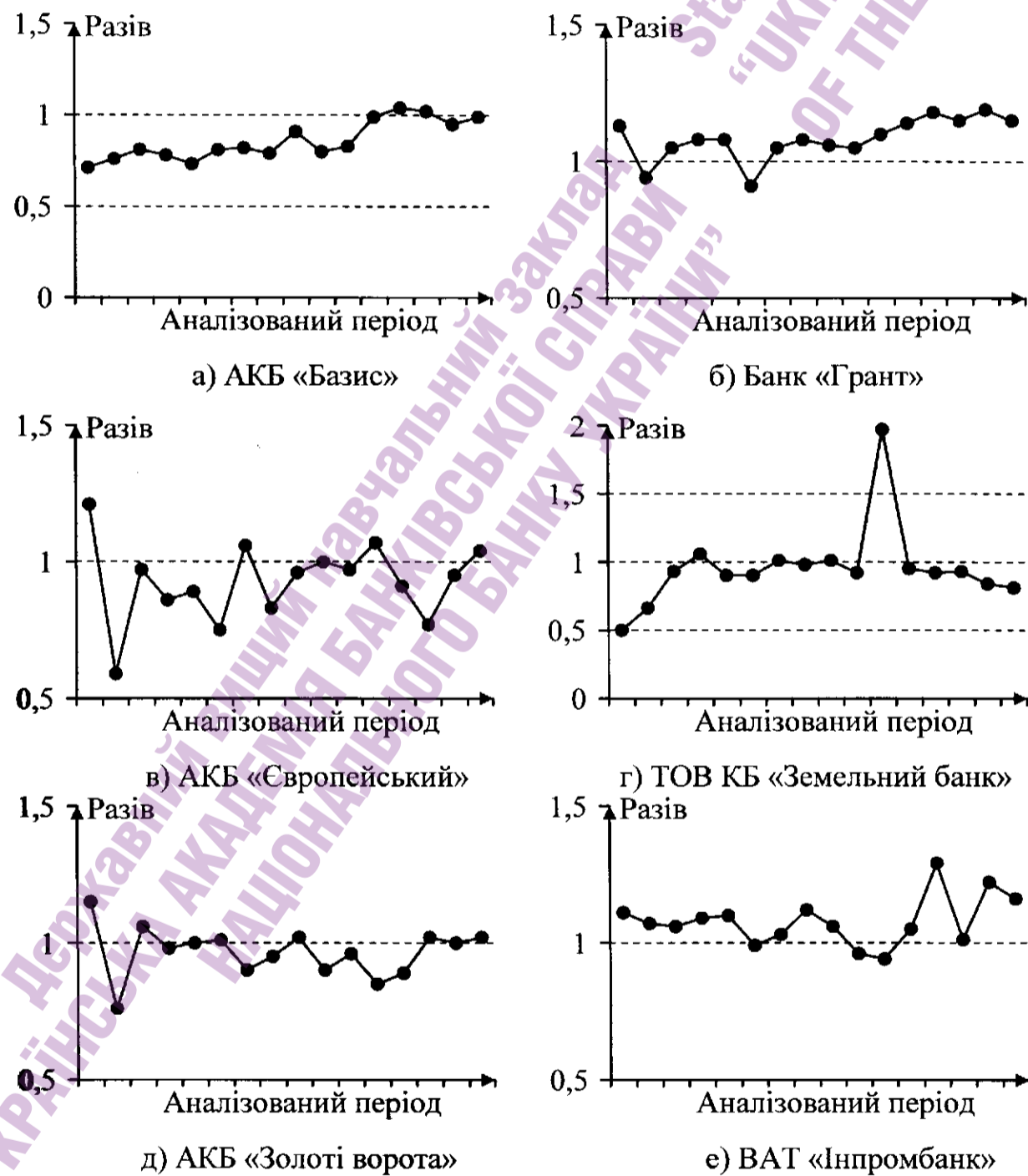

Рис. М.1. Співвідношення обсягу наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки

Продовж. додатку М

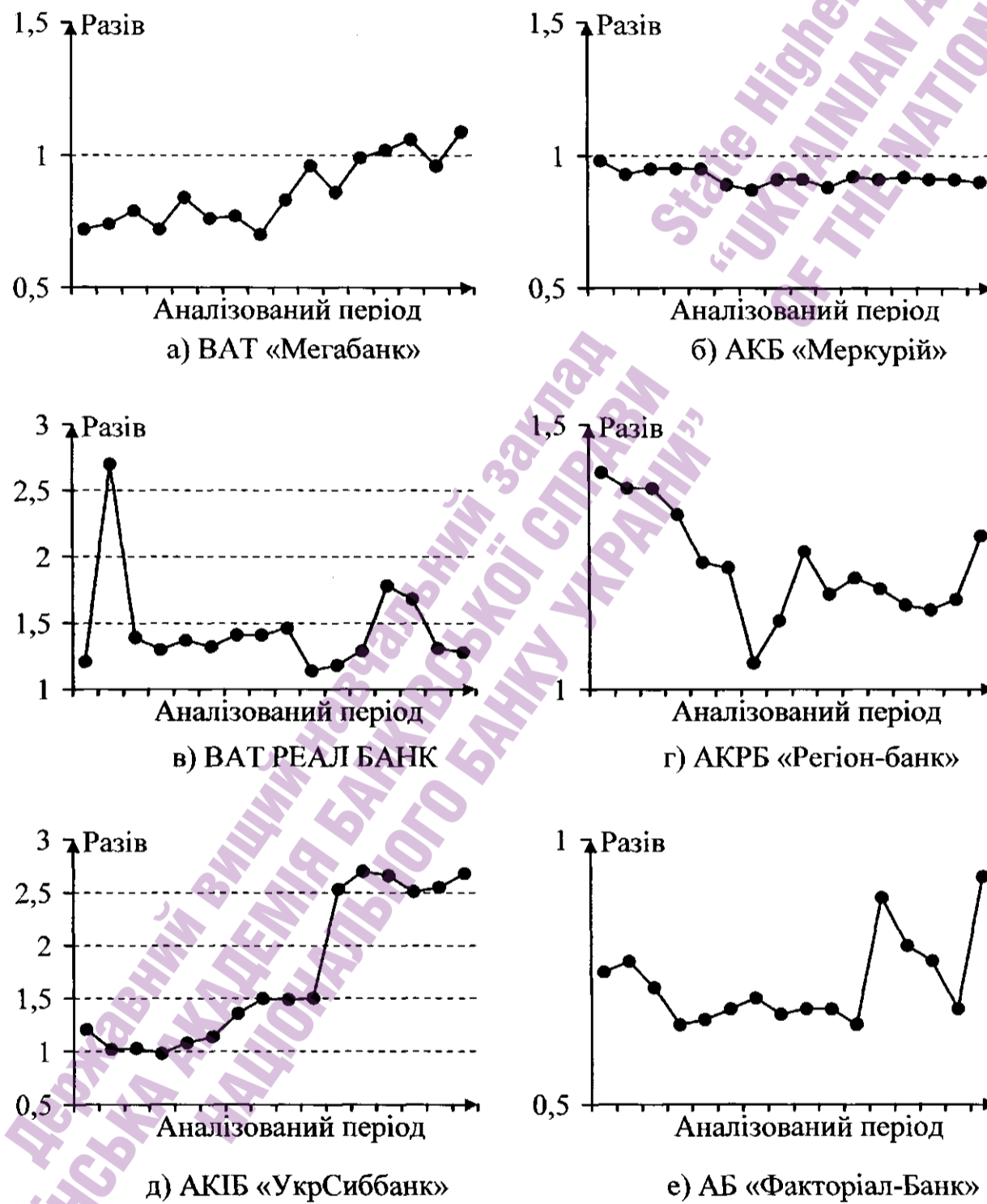
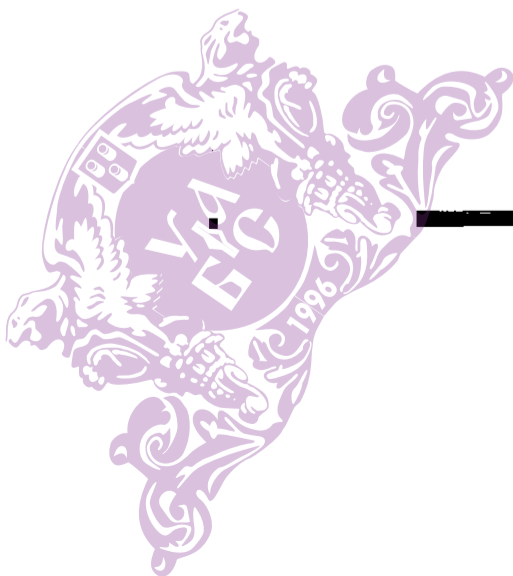

Рис. М.2. Співвідношення обсягу наданих кредитів та коштів, залучених на депозитні рахунки

Продовж. додатку М

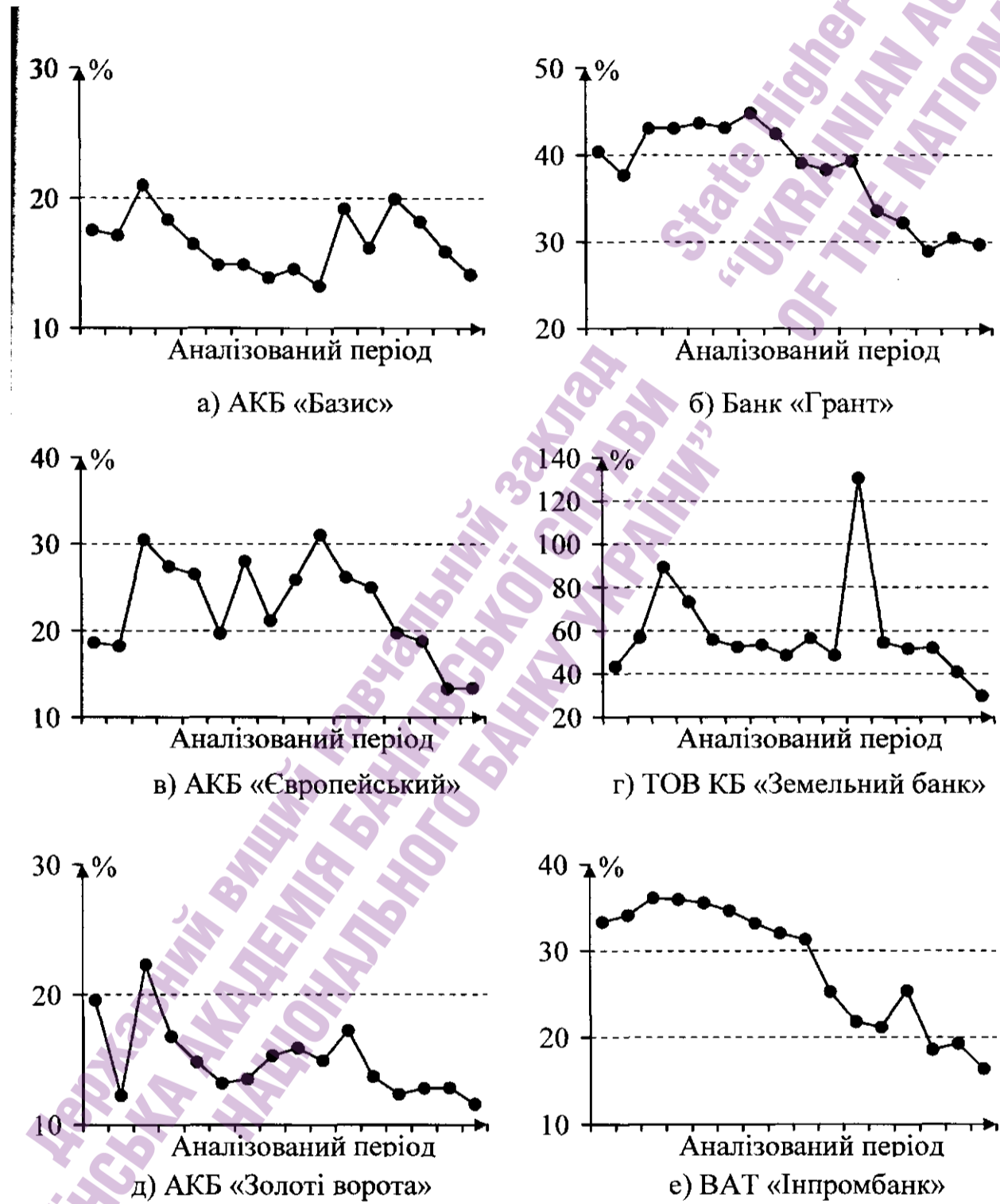
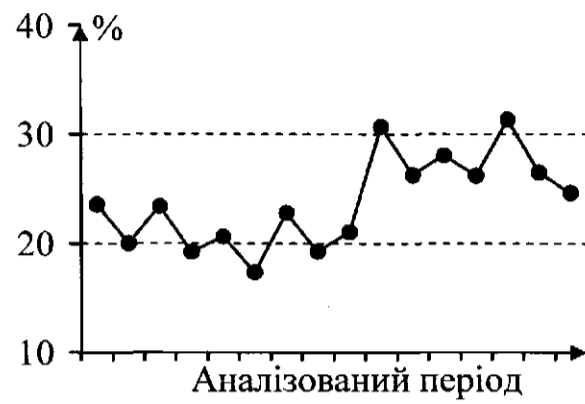

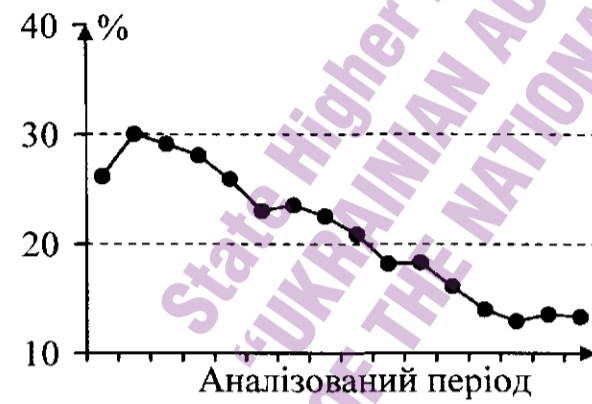
Рис. М.3. Співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки

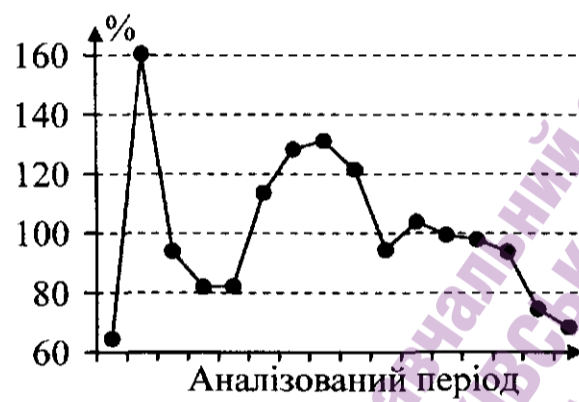
Продовж. додатку М

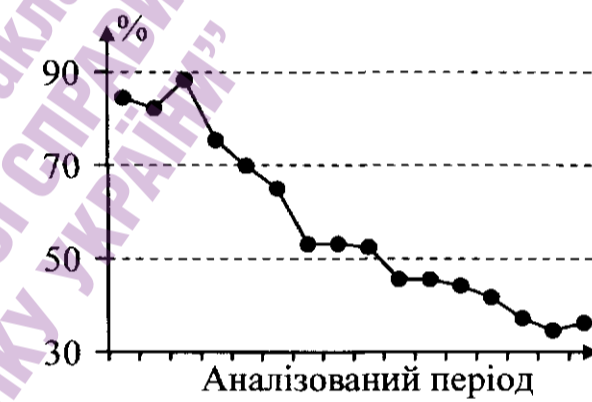
а) VAT «Мегабанк»

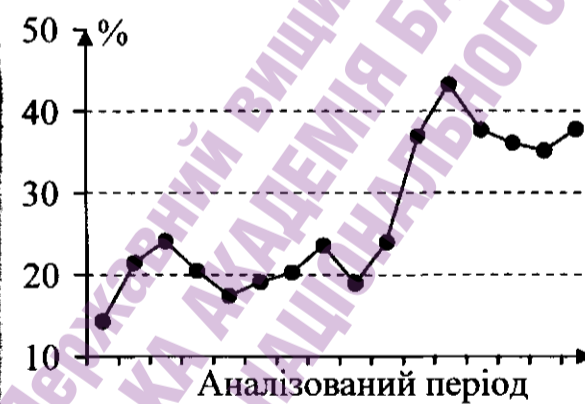
б) АКБ «Меркурій»

в) VAT РЕАЛ БАНК

г) АКРБ «Регіон-банк»

д) АКІБ «УкрСиббанк»

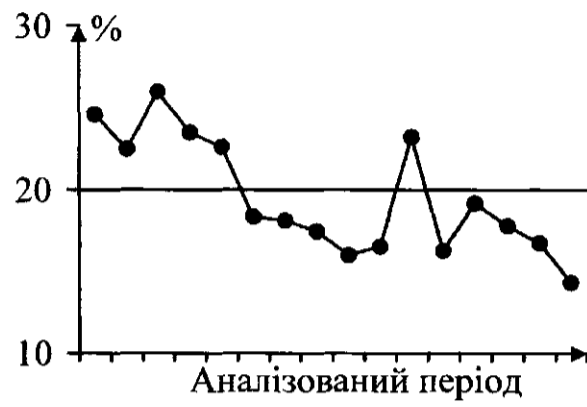

е) АБ «Факторіал-Банк»

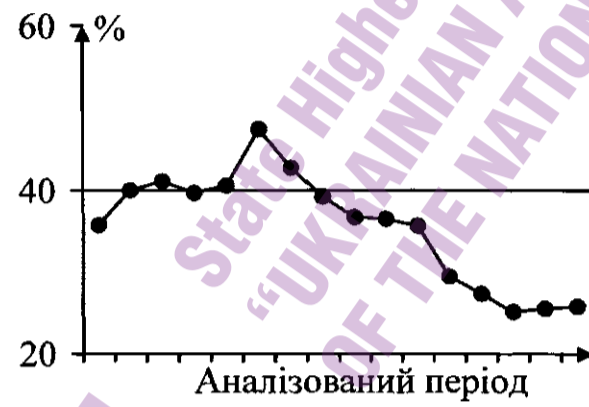
Рис. М.4. Співвідношення обсягу капіталу та коштів, залучених на депозитні рахунки

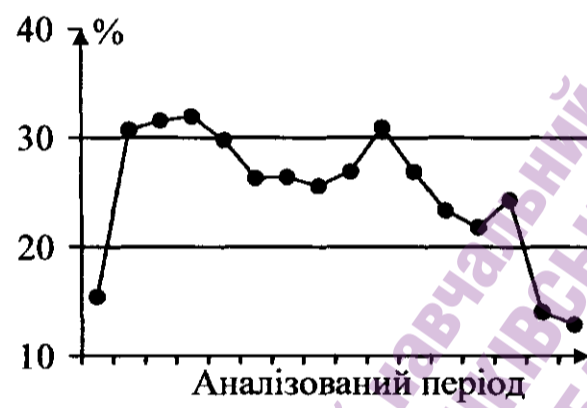
Продовж. додатку М

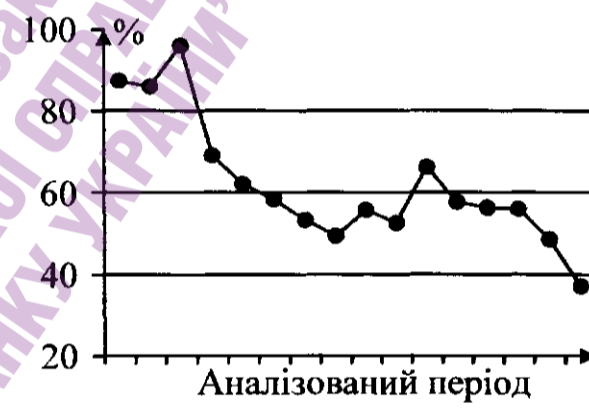
а) АКБ «Базис»

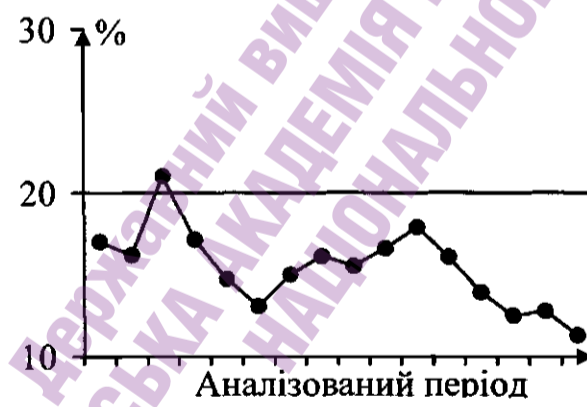
б) Банк «Грант»

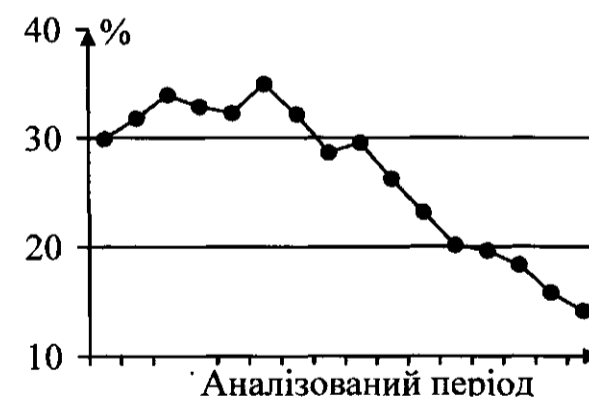
в) АКБ «Європейський»

г) ТОВ КБ «Земельний банк»

д) АКБ «Золоті ворота»

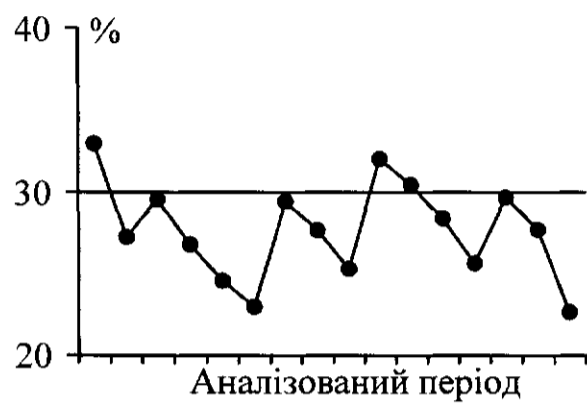

е) ВАТ «Інпромбанк»

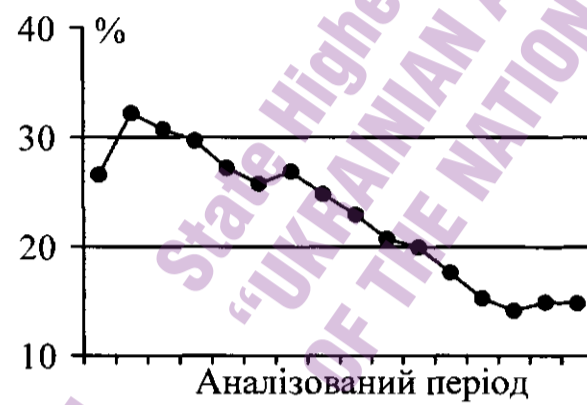
Рис. М.5. Співвідношення обсягу капіталу та обсягів наданих кредитів

Продовж. додатку М

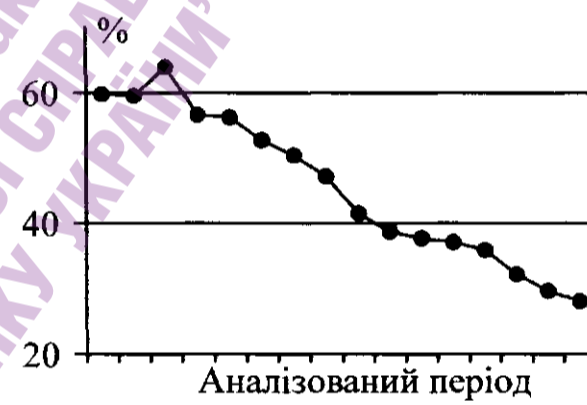
а) VAT «Мегабанк»

б) АКБ «Меркурій»

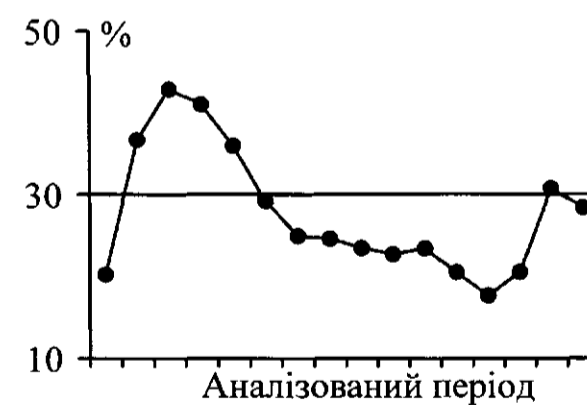
в) VAT РЕАЛ БАНК

г) АКРБ «Регион-банк»

д) АКІБ «УкрСиббанк»

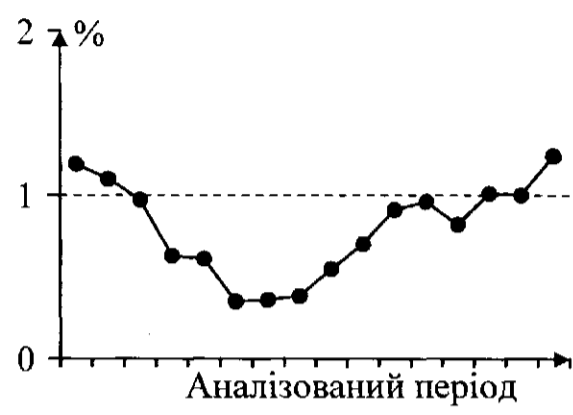
е) АБ «Факторіал-Банк»

Рис. М.6. Співвідношення обсягу капіталу та обсягів наданих кредитів

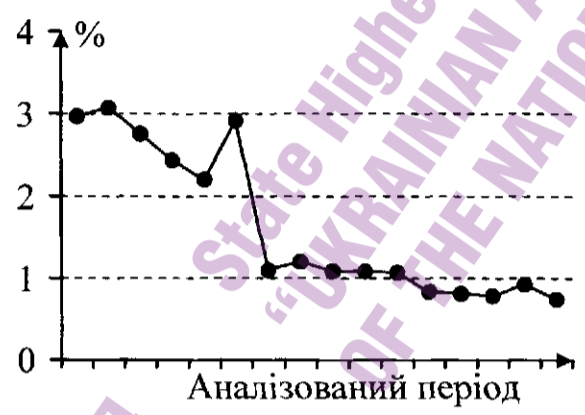

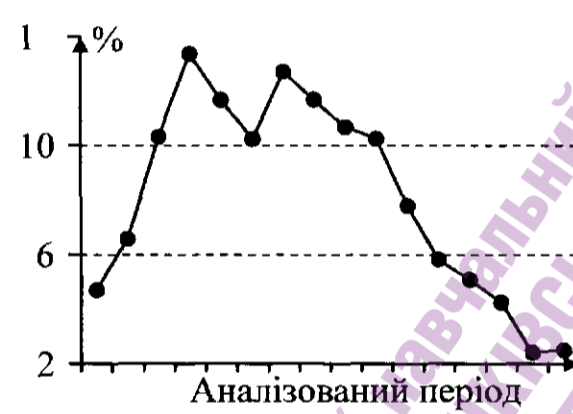
Продовж. додатку М

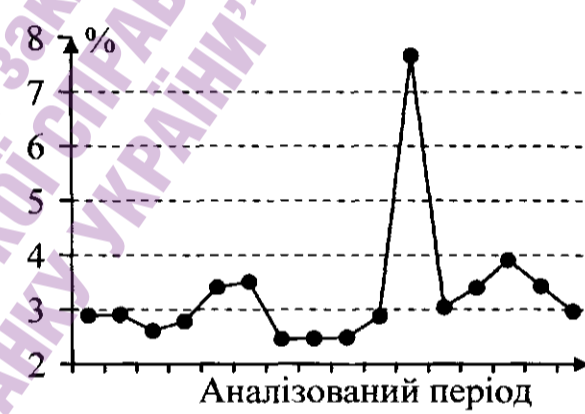
а) АКБ «Базис»

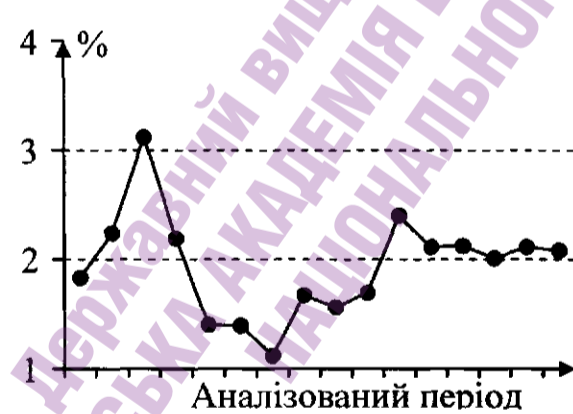
б) Банк «Грант»

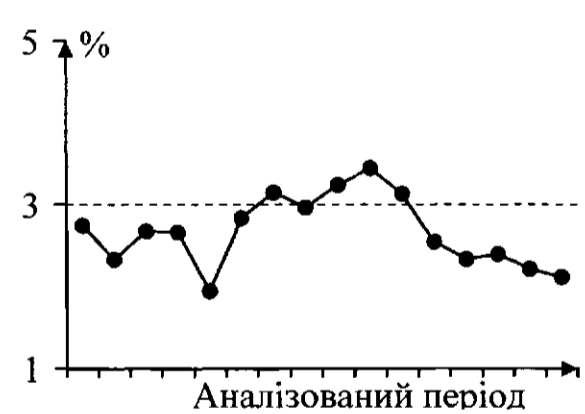
в) АКБ «Європейський»

г) ТОВ КБ «Земельний»

д) АКБ «Золоті ворота»

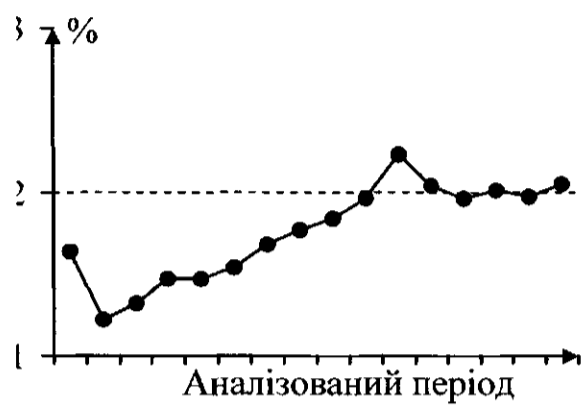

е) ВАТ «Інпромбанк»

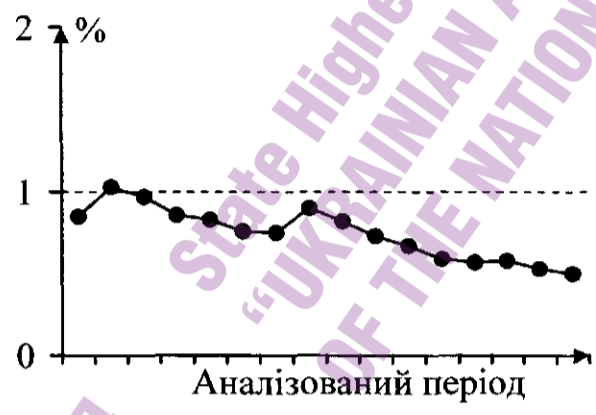
Рис. М.7. Співвідношення резервів під кредити та обсягів наданих кредитів

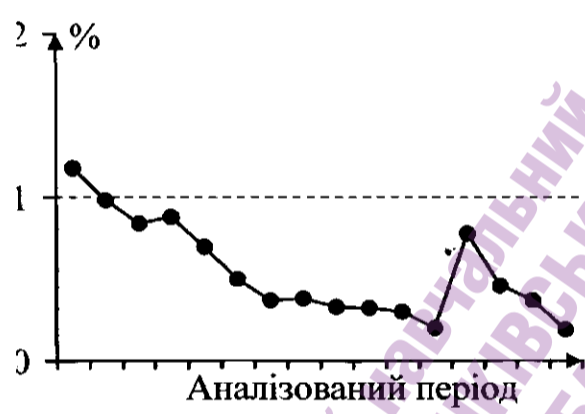
Продовж. додатку М

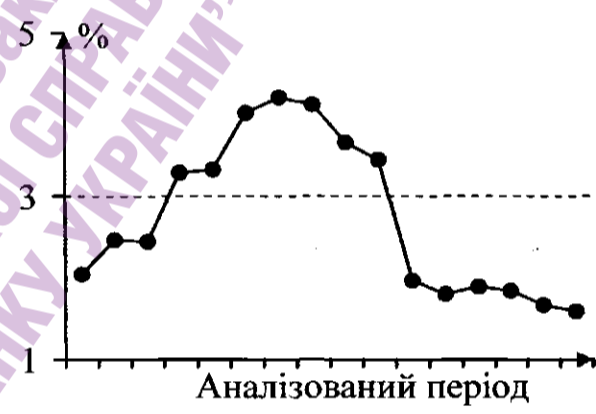
а) VAT «Мегабанк»

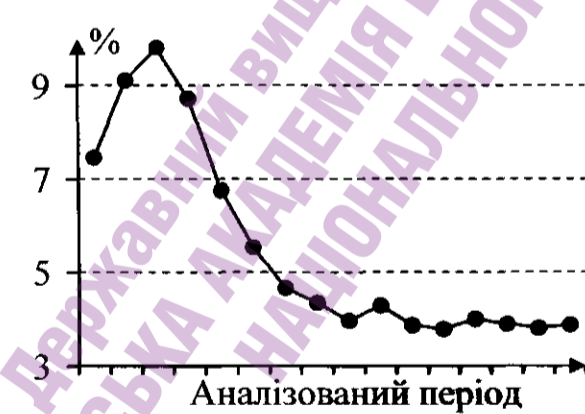
б) АКБ «Меркурій»

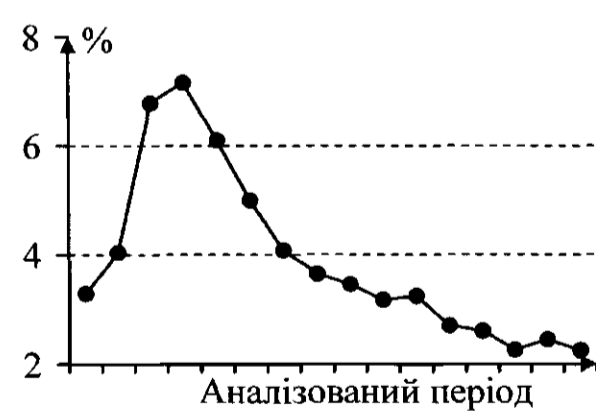
в) VAT РЕАЛІ БАНК

г) АКРБ «Регіон-банк»

д) АКІБ «УкрСиббаню»

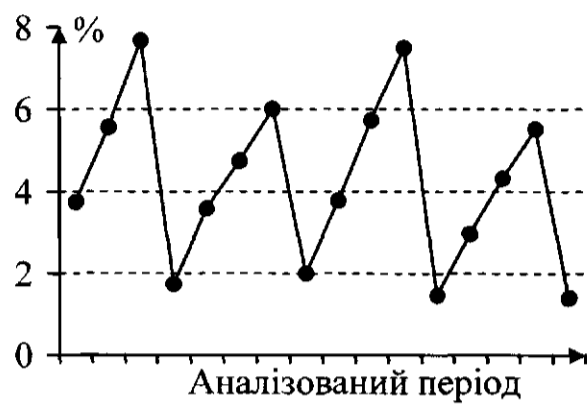

е) АБ «Факторіал-Банк»

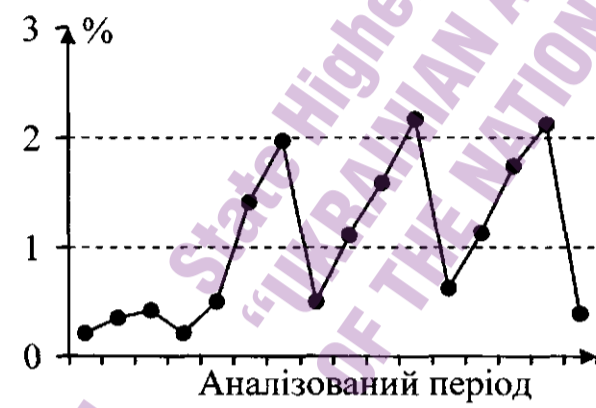
Рис. М.8. Співвідношення резервів під кредити та обсягів наданих кредитів

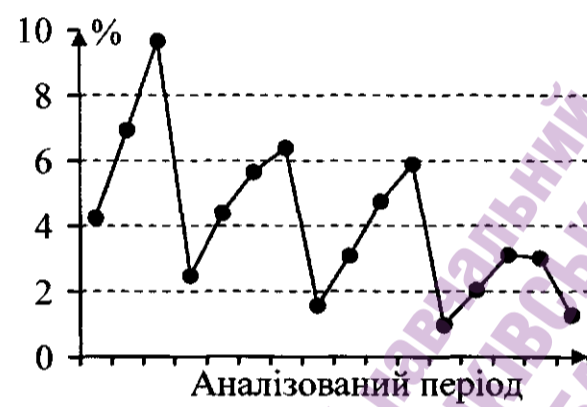
Продовж. додатку М

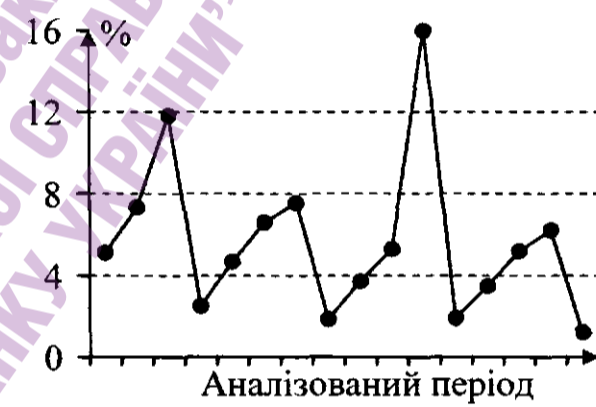
а) АКБ «Базис»

б) Банк «Грант»

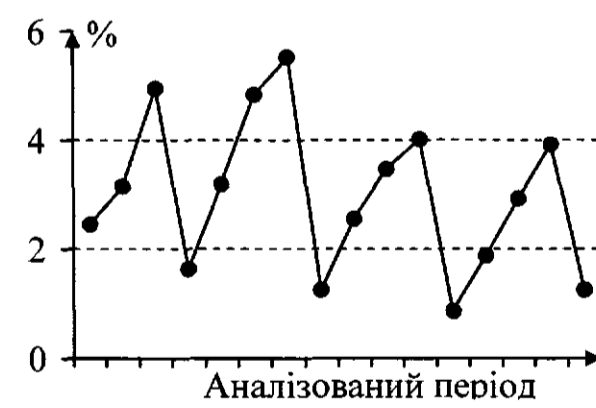
в) АКБ «Європейський»

г) ТОВ КБ «Земельний банк»

д) АКБ «Золоті ворота»

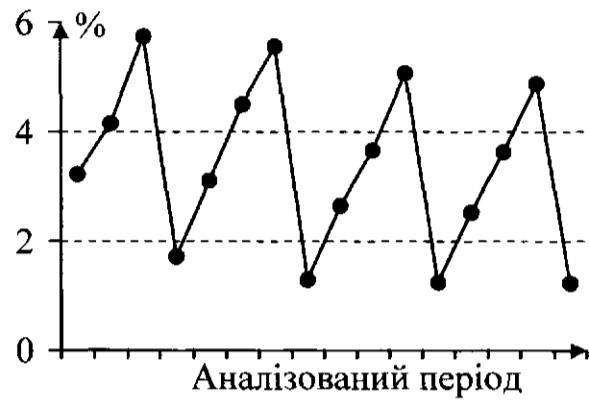

е) ВАТ «Інпромбанк»

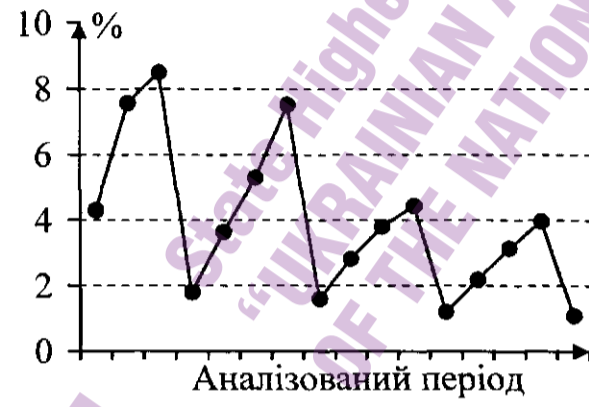
Рис. М.9. Чиста кредитна процентна маржа

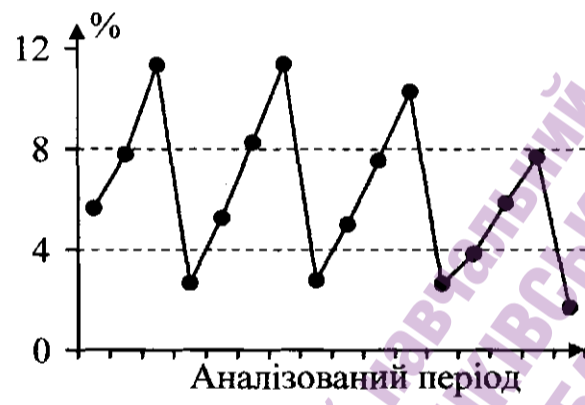
Продовж. додатку М

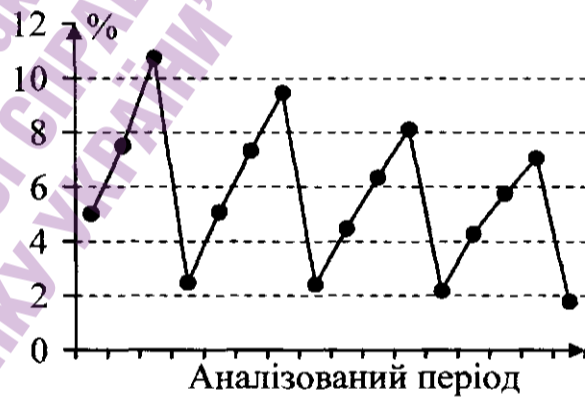
а) VAT «Мегабанк»

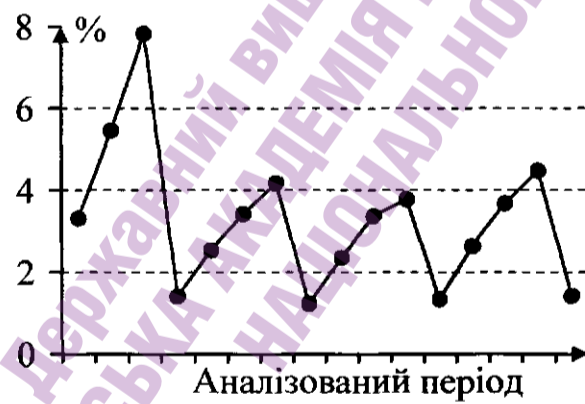
б) АКБ «Меркурій»

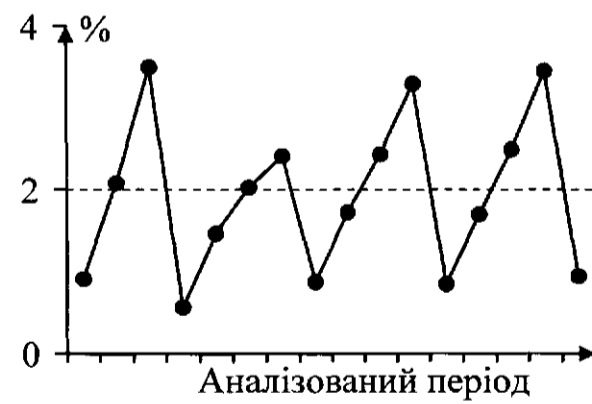
в) VAT РЕАЛ БАНК

г) АКРБ «Регіон-банк»

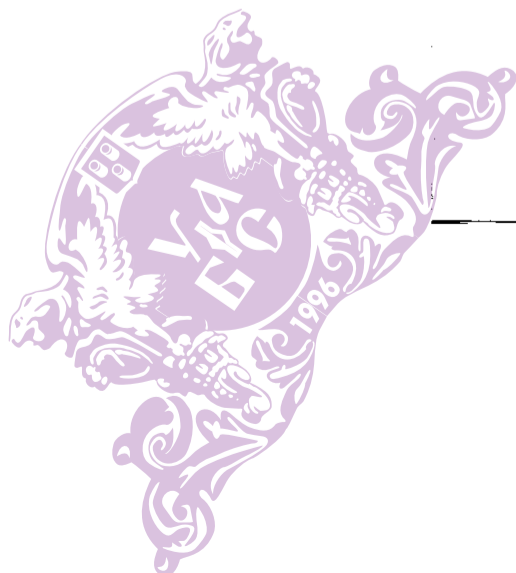

д) АКІБ «УкрСиббанк»

е) АБ «Факторіал-Банк»

Рис. М.10. Чиста кредитна процентна маржа

Додаток Н

Обсяги наданих кредитів та залучених ресурсів в розрізі окремих банків

(укладено за даними [118, 133])

Таблиця Н.1

Обсяг наданих кредитів, млн. грн.

Дата	Банки					
	АКБ «Базис»	Банк «Грант»	АКБ «Євро- пейський»	ТОВ КБ «Земель- ний банк»	АКБ «Золоті ворота»	ВАТ «Інпром- банк»
01.01.04	111,5100	119,8193	46,4542	52,8514	139,2937	170,8216
01.02.04	113,2828	123,1607	51,6723	52,5252	140,3244	178,0467
01.03.04	121,0327	124,7112	49,2671	51,6791	160,1666	184,8760
01.04.04	120,9651	128,8529	58,5540	55,7201	215,6655	183,3564
01.05.04	155,7430	127,4314	70,5139	55,6925	161,7092	187,7345
01.06.04	159,0073	128,9087	68,5312	52,9087	190,2383	208,2775
01.07.04	160,5358	138,0013	163,0563	46,9834	214,4533	220,8453
01.08.04	165,3148	141,7026	163,1382	46,2486	190,4863	221,5628
01.09.04	177,7660	138,6709	161,6067	47,8425	202,5784	224,5528
01.10.04	180,1437	127,7423	161,6095	52,9414	246,8823	259,3579
01.11.04	199,5927	133,3645	175,4060	50,9916	229,2479	264,3651
01.12.04	197,6003	142,5812	164,0987	47,0919	240,6900	265,3970
01.01.05	184,1952	137,3091	158,6799	48,5020	211,9441	248,1239
01.02.05	188,8490	138,7188	157,1602	46,9600	222,0746	253,0610
01.03.05	202,4876	141,1831	158,2006	54,5167	233,5161	246,1552
01.04.05	219,1303	142,5812	157,9760	67,9615	251,6770	259,6251
01.05.05	217,2499	141,1831	173,4247	65,0113	251,5190	253,9116
01.06.05	229,4663	146,2710	169,9405	73,8457	264,7989	264,7254
01.07.05	230,0614	142,2345	170,2776	76,2093	295,2846	268,3250
01.08.05	255,3116	137,9795	202,1801	77,8011	314,9722	270,9928
01.09.05	287,5013	140,4145	195,6288	73,5710	323,8978	260,2324
01.10.05	293,3182	125,6445	190,2065	82,1929	336,6079	250,7241
01.11.05	306,9400	132,7200	190,3000	83,4700	335,3800	260,1500
01.12.05	328,7789	135,8760	199,6965	91,2407	364,4048	259,2421
01.01.06	336,7599	139,4714	222,0611	98,4896	346,4743	276,4693
01.02.06	341,1213	138,1483	217,4863	99,8568	381,8373	294,9233
01.03.06	356,4998	145,6779	214,5996	100,7908	367,1402	305,0330
01.04.06	359,7888	152,5959	230,1558	107,5211	358,5795	314,6661
01.05.06	367,2457	156,4195	224,3452	109,9132	359,1335	322,1469
01.06.06	384,7023	160,2228	237,1297	105,5946	365,9565	321,0450

Продовж. додатку Н

продовж. табл. Н.1

Обсяг наданих кредитів, млн. грн.

Дата	Банки					
	АКБ «Базис»	Банк «Грант»	АКБ «Євро- пейський»	ТОВ КБ «Земель- ний банк»	АКБ «Золоті ворота»	ВАТ «Інпром- банк»
01.07.06	404,8586	163,1610	262,1235	112,9588	365,4934	309,1740
01.08.06	410,3951	163,9218	258,4693	114,2587	366,8566	320,1535
01.09.06	403,7263	162,8319	269,6041	110,7717	389,6407	318,8806
01.10.06	402,6754	171,3607	297,5388	122,1942	390,9316	352,9807
01.11.06	412,9200	176,2300	307,6400	131,5800	406,5700	361,5600
01.12.06	408,3300	186,2400	327,5400	137,6100	454,8400	394,2800
01.01.07	411,5524	183,7582	357,2782	58,5574	449,3166	406,9346
01.02.07	436,3185	180,2720	360,7602	165,4799	492,0875	423,4797
01.03.07	450,8900	185,9600	380,7612	172,3400	504,5400	452,9100
01.04.07	508,2000	223,1500	413,7100	192,6700	516,2300	476,6800
01.05.07	535,1000	221,8000	404,2000	211,2900	512,2000	496,8900
01.06.07	561,9900	228,9400	418,5800	225,6400	551,6100	501,1245
01.07.07	583,3200	239,5300	450,7800	243,8200	585,7100	497,0500
01.08.07	607,8400	262,1500	479,4100	260,5000	611,1400	516,7200
01.09.07	629,8800	259,8200	506,9300	272,8700	604,5500	528,0500
01.10.07	641,9900	261,7900	541,1700	270,0700	660,1100	541,6500
01.11.07	654,5000	276,9700	672,6700	288,8200	658,8500	561,0300
01.12.07	693,4700	283,7800	774,8100	295,1500	647,7700	585,3100
01.01.08	706,6027	301,6315	950,8292	314,2795	654,8194	643,2301
01.02.08	686,8700	298,5612	948,4500	335,1800	682,6400	670,0900
01.03.08	753,3100	300,8600	962,7300	351,5200	713,0500	709,3600
01.04.08	809,1800	299,5000	1053,1200	417,3100	745,3800	736,9800
01.05.08	782,9700	298,4200	1063,6400	424,0700	747,9700	750,7400
01.06.08	822,8800	297,9100	1074,5800	424,5700	753,4800	753,4800

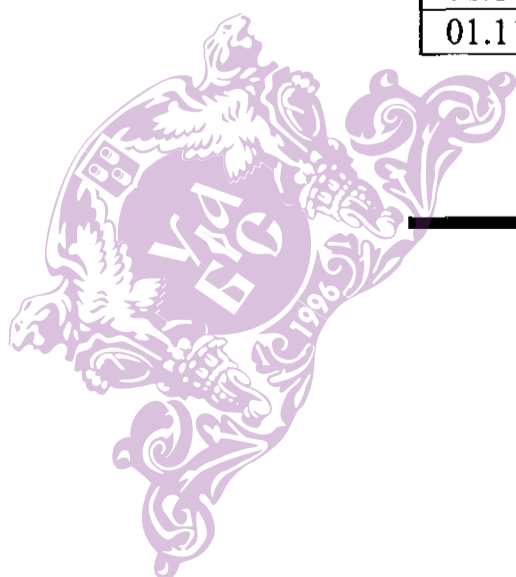

Продовж. додатку Н

продовж. табл. Н.1

Обсяг наданих кредитів, млн. грн.

Дата	Банки					
	ВАТ «Мегабанк»	АКБ «Меркурій»	ВАТ РЕАЛ БАНК	АКРБ «Регіон-банк»	АКІБ «УкрСиб-банк»	АБ «Факторіал-Банк»
01.01.04	251,1207	145,7239	71,6041	40,4549	2549,2501	149,6760
01.02.04	258,5416	163,3431	70,2808	44,2447	2492,6060	145,1738
01.03.04	351,0970	168,6428	71,3322	47,6982	2720,1787	175,9313
01.04.04	366,0150	170,2902	71,4414	50,9244	2974,6471	201,5880
01.05.04	260,2628	176,1287	74,2798	55,7016	3103,4334	206,9035
01.06.04	260,6900	177,1165	73,2151	56,3291	3010,2850	206,0493
01.07.04	271,8722	171,3203	70,3945	56,6701	3644,2647	296,7507
01.08.04	295,0883	172,8359	78,1316	54,8643	3366,8187	207,1554
01.09.04	305,9096	163,3471	80,2116	56,7252	3784,7780	236,6973
01.10.04	328,4287	143,9256	78,8526	58,2639	3673,1966	238,8504
01.11.04	340,8476	174,4221	81,2689	57,0190	3500,7094	215,6376
01.12.04	345,2118	176,5226	77,0300	57,0080	3747,6287	212,0509
01.01.05	336,6313	170,5891	74,3289	55,4392	3417,6346	203,6389
01.02.05	332,9902	167,8021	75,0780	60,8570	3465,3746	196,7833
01.03.05	353,6370	181,6133	78,8810	62,8086	3458,3917	214,7216
01.04.05	366,9633	199,3626	81,1933	63,2574	3731,9424	213,9805
01.05.05	377,3284	206,6971	84,1146	65,3515	3960,4035	242,5227
01.06.05	391,6594	216,0624	86,9394	65,4411	4216,4680	252,8998
01.07.05	415,8042	218,0758	85,7853	64,3033	4706,0301	245,4003
01.08.05	438,1973	221,7256	84,1870	68,3414	4969,4132	255,9720
01.09.05	455,3628	234,7078	71,4372	67,9825	5341,2019	283,3723
01.10.05	452,4845	235,9295	81,2035	69,1171	6007,7455	304,1665
01.11.05	466,5300	240,4800	70,2100	69,7400	6534,9700	206,9400
01.12.05	486,8623	235,9386	79,9546	71,5707	6944,5286	320,4941
01.01.06	493,0604	226,8250	77,1784	74,1996	7513,6952	356,2262
01.02.06	492,8920	228,1737	74,4167	78,4207	7543,4457	330,7511
01.03.06	496,4423	236,3233	75,6787	83,3049	7776,8755	340,8765
01.04.06	507,5465	242,6774	75,6544	81,6580	8477,7620	364,0081
01.05.06	540,8214	248,1728	83,0762	86,8396	8790,1296	380,6106
01.06.06	552,0524	254,1338	84,1990	96,2456	8923,1712	388,4213
01.07.06	554,8261	267,1921	85,2451	96,4091	10427,0623	385,0470
01.08.06	588,7250	275,3706	86,5496	99,9895	10604,2773	405,7596
01.09.06	634,8794	279,5571	86,5178	101,7445	11204,5098	418,4902
01.10.06	679,3699	302,8706	88,6868	106,5442	12772,7885	422,9132
01.11.06	710,8000	323,9900	83,2100	108,5400	13993,1500	445,8600

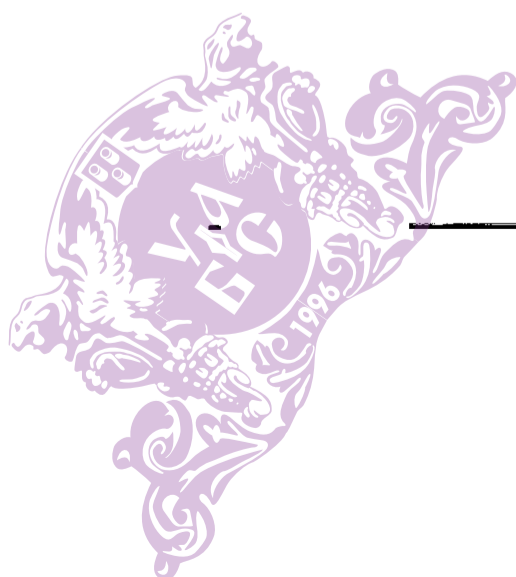

Продовж. додатку Н

продовж. табл. Н.1

Обсяг наданих кредитів, млн. грн.

Дата	Банки					
	ВАТ «Мега- банк»	АКБ «Мерку- рій»	ВАТ РЕАЛ БАНК	АКРБ «Регіон- банк»	АКІБ «УкрСиб- банк»	АБ «Факто- ріал- Банк»
01.12.06	735,5400	345,8000	87,8300	113,9500	15835,9400	441,7600
01.01.07	728,1740	364,3106	87,8882	117,3521	17536,1596	434,7331
01.02.07	743,6714	372,2245	97,1220	118,3707	17656,0465	426,6148
01.03.07	797,7500	381,6900	98,6700	122,9400	18210,9800	467,5400
01.04.07	941,2800	420,4600	100,7400	123,5700	19497,2500	501,6100
01.05.07	924,2400	427,8300	101,7100	124,1900	20271,4700	527,0500
01.06.07	990,7100	461,2800	102,2500	124,8800	20974,0100	540,0900
01.07.07	1056,1300	499,1700	142,1300	131,4100	22079,6400	588,6500
01.08.07	1072,2500	512,0700	140,6700	136,2500	22626,1200	602,3300
01.09.07	1150,8400	540,8400	140,9400	138,4200	23456,9200	594,5600
01.10.07	1229,9100	557,2600	142,0500	150,8900	25484,0900	672,3400
01.11.07	1266,4700	571,0300	141,5300	157,1600	26911,5600	734,8000
01.12.07	1308,0900	589,8700	142,1600	163,6200	28031,2100	777,5200
01.01.08	1314,3729	609,9016	141,4117	174,0990	29664,9620	695,1137
01.02.08	1359,7300	639,4600	145,6400	177,5100	29919,9800	700,1282
01.03.08	1392,7800	679,4500	147,1000	182,3800	30929,6800	753,6500
01.04.08	1575,7000	698,6400	150,1900	188,6300	32747,8000	754,2600
01.05.08	1695,6500	716,9400	155,6800	182,3000	33114,5500	799,9400
01.06.08	1750,4600	709,4100	160,0900	184,2800	32708,8800	823,0800

Обсяг залучених ресурсів, млн. грн.

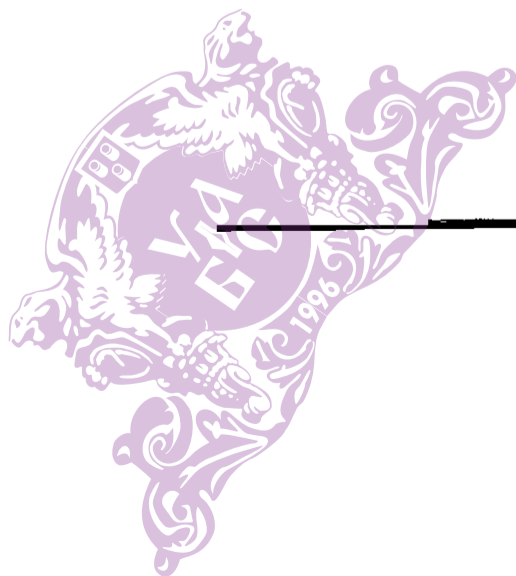
Дата	Банки					
	АКБ «Базис»	Банк «Грант»	АКБ «Європейський»	ТОВ КБ «Земельний банк»	АКБ «Золоті ворота»	ВАТ «Інпромбанк»
01.01.04	174,9155	105,8434	32,3824	48,5251	126,244	171,2858
01.02.04	180,028	111,0021	33,6524	44,6384	130,2762	173,1396
01.03.04	187,4127	112,579	34,7645	41,2682	163,1138	179,9182
01.04.04	192,8846	111,5052	35,7779	47,7303	238,8937	186,6572
01.05.04	220,9361	114,026	44,9795	48,1184	161,2712	188,0294
01.06.04	223,4195	120,4758	40,949	56,8217	183,2233	223,7573
01.07.04	224,7735	122,1638	135,0663	94,8832	186,3694	198,1414
01.08.04	230,7302	128,6373	132,7045	45,8349	164,037	206,0211
01.09.04	229,7403	129,7421	155,8686	43,9032	184,2925	223,2408
01.10.04	236,594	135,4723	271,9413	79,8832	326,6091	241,5504
01.11.04	251,0227	131,12	178,273	39,9057	210,2052	223,5934
01.12.04	240,0424	125,0408	170,7825	42,5814	207,0784	229,0388
01.01.05	227,6513	131,1123	164,2557	52,1276	199,8535	233,2774
01.02.05	243,8034	133,1314	145,5771	35,7969	214,2571	224,7044
01.03.05	257,7612	131,5636	145,2563	40,9962	224,6543	211,849
01.04.05	280,7906	134,9856	184,2635	63,9915	257,6458	237,2998
01.05.05	288,5432	135,0976	159,3214	57,735	267,8751	221,1458
01.06.05	305,8696	137,4891	149,6522	64,0781	280,4283	266,0428
01.07.05	315,6061	133,9826	191,5366	84,756	293,825	243,1628
01.08.05	327,6185	126,2162	166,486	78,8025	321,5093	235,6025
01.09.05	359,0035	129,0263	186,7187	91,5776	359,8536	247,792
01.10.05	362,2849	138,165	254,3352	91,0167	334,131	252,9765
01.11.05	391,2423	137,3196	194,4536	91,6882	342,2959	262,7558
01.12.05	415,2684	136,3993	215,6329	94,1196	393,3107	260,2574
01.01.06	410,0388	133,0238	209,3105	97,8478	385,1166	267,7205
01.02.06	407,811	139,301	216,1168	102,4826	391,3285	275,6647
01.03.06	428,8044	140,1827	235,3246	108,2733	352,7279	272,0718
01.04.06	452,7735	140,9243	277,9	109,5642	378,4988	281,3893
01.05.06	426,8517	149,0269	214,4052	112,405	362,5994	280,4256
01.06.06	448,6203	153,3531	245,8167	113,7576	360,1066	290,7325
01.07.06	444,5955	153,4136	272,5787	111,3609	357,5795	291,7592
01.08.06	447,5689	150,1423	261,7303	127,0889	361,638	346,6853
01.09.06	473,3141	158,0343	272,5786	126,6873	384,6761	315,9077
01.10.06	502,4952	163,4396	296,4706	132,223	435,1525	366,839
01.11.06	476,023	161,599	310,572	138,842	396,958	353,908

Продовж. додатку Н
продовж. табл. Н.2

Обсяг залучених ресурсів, млн. грн.

Дата	Банки					
	АКБ «Базис»	Банк «Грант»	АКБ «Євро- пейсь- кий»	ТОВ КБ «Земель- ний банк»	АКБ «Золоті ворота»	ВАТ «Інпром- банк»
01.12.06	473,576	159,666	323,394	155,668	453,418	390,1
01.01.07	498,4756	166,8826	367,7061	29,7174	467,6039	432,588
01.02.07	501,7809	171,3614	369,1374	204,9298	509,2932	430,5477
01.03.07	501,363	170,474	375,1452	205,651	503,35	440,613
01.04.07	510,974	195,92	386,332	203,485	607,043	453,345
01.05.07	559,57	191,17	393,134	196,005	535,017	441,706
01.06.07	544,388	202,823	423,144	246,896	520,117	423,9812
01.07.07	559,861	203,245	497,159	264,839	661,548	384,725
01.08.07	595,724	227,796	492,577	250,49	595,392	413,13
01.09.07	600,292	218,574	599,854	274,337	672,163	463,745
01.10.07	627,227	227,67	700,273	290,1	645,612	535,09
01.11.07	656,064	247,759	775,74	313,235	692,028	511,778
01.12.07	693,465	245,806	866,538	325,354	693,073	542,668
01.01.08	745,6263	252,6407	1003,5183	374,515	652,1133	526,6545
01.02.08	764,011	254,9812	908,919	400,003	658,022	550,057
01.03.08	791,28	255,564	971,651	430,543	684,671	603,226
01.04.08	820,338	259,89	1015,007	517,739	728,401	635,945
01.05.08	793,317	271,74	996,241	522,163	732,575	631,035
01.06.08	1037,516	262,973	1078,931	520,505	750,063	630,9812

Обсяг залучених ресурсів, млн. грн.

Дата	Банки					
	ВАТ «Мегабанк»	АКБ «Меркурій»	ВАТ РЕАЛ БАНК	АКРБ «Регіон-банк»	АКІБ «УкрСиб-банк»	АБ «Факторіал-Банк»
01.01.04	277,5014	153,2465	46,5124	30,4376	2733,6273	188,5942
01.02.04	311,4937	164,0696	46,6083	30,0853	2856,8902	209,7224
01.03.04	409,097	164,9589	47,3399	31,5649	2861,3966	232,8213
01.04.04	434,3998	190,8767	49,2648	34,5079	2930,6748	273,5333
01.05.04	350,8382	171,3414	53,3062	34,1501	3198,5602	277,3865
01.06.04	356,6626	186,666	58,6553	37,5286	2967,8234	265,3357
01.07.04	379,7142	174,0716	58,3362	40,1089	3019,75	396,5305
01.08.04	415,7898	181,8241	60,6796	41,6717	2939,0651	273,2251
01.09.04	420,2074	180,3256	61,6421	42,5611	3320,8574	289,0294
01.10.04	446,3115	154,3837	29,235	42,1642	3608,278	311,8613
01.11.04	436,5319	185,2791	61,8548	43,1397	3738,6317	273,3291
01.12.04	431,7996	192,8518	60,3016	39,8996	3539,7971	262,1474
01.01.05	424,8606	180,2194	53,5425	40,1255	3310,2925	284,3727
01.02.05	480,2583	192,8124	57,4796	45,9	3875,487	262,6145
01.03.05	452,4707	194,8608	60,876	45,9762	3817,8975	287,2785
01.04.05	510,5575	210,7041	62,384	47,4803	3822,3723	330,9437
01.05.05	478,2468	236,6183	63,4432	49,3617	4145,2455	300,0785
01.06.05	499,0472	234,3635	64,5104	58,0994	4043,299	326,3347
01.07.05	494,6105	229,3178	62,4127	51,6923	4345,2701	371,6824
01.08.05	543,6796	259,9756	65,9414	51,8579	4450,1696	338,8615
01.09.05	569,0908	255,6726	39,1255	54,7269	5011,9097	348,0611
01.10.05	598,5046	264,3699	61,6874	56,0238	5251,9221	449,2044
01.11.05	592,0354	261,9584	63,0973	57,2712	5276,6292	408,4398
01.12.05	609,0017	261,6194	63,3399	63,5191	5075,5621	415,6775
01.01.06	636,2827	259,7165	54,5571	70,4789	5542,1422	509,5128
01.02.06	657,1438	239,865	56,6614	65,9051	5948,4497	398,6285
01.03.06	641,974	261,0682	51,3034	68,6337	5705,4027	402,9853
01.04.06	728,9617	267,4187	53,5908	72,4808	5656,2443	545,5108
01.05.06	666,5672	272,575	53,5931	72,8412	7384,1067	425,9157
01.06.06	715,258	286,0654	55,8681	77,5071	6695,1378	426,7811
01.07.06	666,7024	293,876	58,2841	76,2837	6996,6843	565,4064
01.08.06	635,1345	311,6887	69,5216	86,3818	7821,0982	469,1801
01.09.06	668,0894	326,1769	71,9131	94,5517	7405,9198	499,4348
01.10.06	709,6174	345,1753	77,5252	90,6488	8510,8192	620,1428
01.11.06	752,458	388,934	77,319	94,555	7483,244	533,026

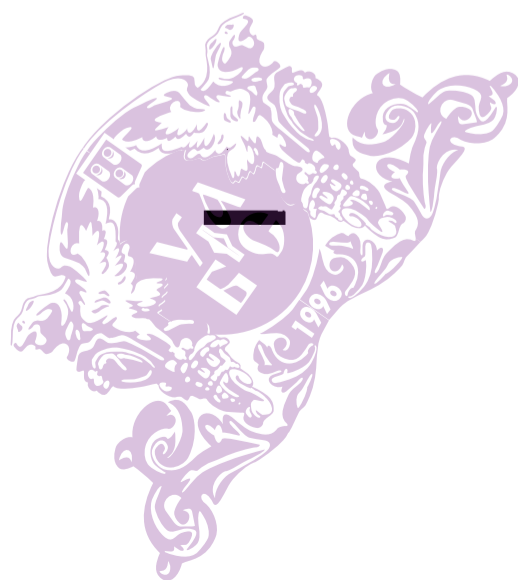

Продовж. додатку 1

продовж. табл. Н.2

Обсяг залучених ресурсів, млн. грн.

Дата	Банки					
	ВАТ «Мега- банк»	АКБ «Мерку- рій»	ВАТ РЕАЛ БАНК	АКРБ «Регіон- банк»	АКІБ «УкрСиб- банк»	АБ «Факто- ріал- Банк»
01.12.06	763,3	382,914	83,481	93,512	7162,663	570,434
01.01.07	843,9719	397,0688	74,2455	97,3437	6943,2429	668,3128
01.02.07	871,1938	402,7393	77,7221	107,9885	6964,5878	536,3268
01.03.07	888,98	434,482	82,595	100,304	6741,142	529,591
01.04.07	952,043	461,031	78,265	104,041	7220,015	562,993
01.05.07	952,037	481,866	79,533	104,197	7236,895	599,855
01.06.07	1013,066	517,026	82,022	113,375	7647,131	635,444
01.07.07	1032,517	543,808	79,859	113,267	8299,609	733,465
01.08.07	1027,826	559,206	74,43	114,716	8637,685	702,372
01.09.07	1125,197	594,817	79,056	121,62	9239,426	732,62
01.10.07	1164,961	609,421	84,34	130,899	10137,543	868,069
01.11.07	1182,079	612,488	92,043	121,623	10554,359	837,246
01.12.07	1222,811	640,98	97,901	128,45	10322,164	878,025
01.01.08	1372,7595	671,1461	107,5528	149,358	11644,5731	1015,8412
01.02.08	1301,096	701,829	109,62	146,583	11173,657	974,3241
01.03.08	1347,592	761,288	112,271	151,348	11480,617	812,989
01.04.08	1449,654	777,286	117,136	146,032	12219,06	812,765
01.05.08	1498,978	768,259	125,807	149,429	13076,523	761,967
01.06.08	1545,976	755,17	129,241	160,839	11866,725	735,913

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Моделі та методи аналізу фінансових потоків / Г. М. Азаренкова. – Х.: ВКФ «Гриф», 2005. – 119 с.
2. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин / Г. М. Азаренкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
3. Активи та зобов'язання банків. – Режим доступу: www.aub.com.ua
4. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. П. Альгин. – М.: Дело, 1989. – 187 с.
5. Бачкаи Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / Т. Бачкаи, Д. Мессена. – М.: Экономика, 1979. – 256 с.
6. Благодир Я. Я. Мінімізація кредитного ризику в процесі здійснення активних операцій банку / Я. Я. Благодир // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2004. – Випуск 33. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 443–449.
7. Благодир Я. Я. Управління кредитними ризиками на основі удосконалення їх оцінки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Я. Я. Благодир – Львів: ЛНУ, 2006 – 24 с.
8. Бланк И. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
9. Блудова Т. До питання управління відсотковим ризиком / Т. Блудова, П. Гармидаров // Вісник НБУ. – 2004. – № 10. – С. 34–35.
10. Бобиль В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах / В. Бобиль // Банківська справа. – 2007. – № 3. – С. 65–76.
11. Боди Э. Финансы / Э. Боди, К. Р. Мертон. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 592 с.
12. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азриляна] – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
13. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного

банку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К.: КНЕУ, 2007. – 23 с.

14. Бражко О. В. Мінімізування кредитних ризиків шляхом страхування / О. В. Бражко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 5. – С. 9–13.

15. Буздалин А. В. Кредитный риск как мера субъективной уверенности / А. В. Буздалин. – Режим доступу: www.buzdalin.ru

16. Буряк В. Економічні межі кредиту в забезпеченні ефективності кредитної діяльності банку / В. Буряк, В. Волохов // Банківська справа. – 2002. – № 6 (48). – С. 50–56.

17. Бушуєва І. Алгоритм диверсифікації кредитів комерційного банку / І. Бушуєва, В. Дем'яненко // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 42–47.

18. Бюлетень НБУ. – 2004. – № 1. – 162 с.

19. Бюлетень НБУ. – 2005. – № 1. – 148 с.

20. Бюлетень НБУ. – 2006. – № 12. – 191 с.

21. Бюлетень НБУ. – 2007. – № 11. – 168 с.

22. Бюлетень НБУ. – 2008. – № 5. – 164 с.

23. Васюренко О. В. Банківський менеджмент: Посібник / О. В. Васюренко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 320 с.

24. Васюренко О. В. Збалансованість структури зобов'язань банку як фактор забезпечення ефективності кредитних операцій / О. В. Васюренко, О. М. Христофорова // Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 3 – 10.

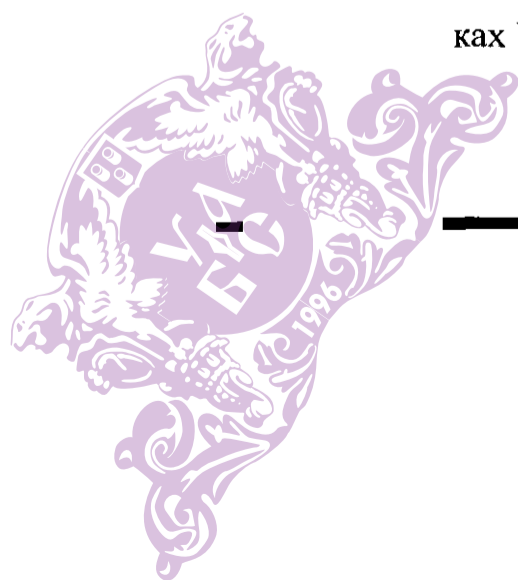
25. Васюренко О. В. Менеджмент кредитних операцій у комерційних банках / О. В. Васюренко. – Харків: РВП «Оригінал», 1998. – 72 с.

26. Васюренко О. В. Современные методы управления банковскими ресурсами / О. В. Васюренко. – Харьков: «Гриф», 1997. – 392 с.

27. Васюренко О. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28–34.

28. Вербицька М. Оцінка ефективності використання довгострокових банківських кредитів / М. Вербицька // Регіональна економіка. – 2004. – № 1. – С. 159–165.
29. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України (регіональний розподіл). – Режим доступу: www.bank.gov.ua
30. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку / В. В. Вітлінський. – К.: Знання, 2000. – 251 с.
31. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
32. Вітлінський В. Кредитний ризик та його врахування при обчисленні ставки відсотка / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 1997. – № 5. – С. 63–66.
33. Вітлінський В. Поглиблений кількісний аналіз кредитоспроможності позичальника як засіб зниження кредитного ризику / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний, О. Пернарівський // Банківська справа. – 1998. – № 6. – С. 45–49.
34. Вожжов А. П. Природа і механізм трансформації банківських ресурсів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н. : спец 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. П. Вожжов. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 37 с.
35. Волик Н. Г. Удосконалення управління кредитним ризиком банку / Н. Г. Волик // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. – 2005. – № 4. – С. 41–43.
36. Волохов В. Структура зобов'язань комерційних банків як фактор ефективності їх кредитних операцій / В. Волохов // Вісник НБУ. – 2002. – № 8. – С. 45–47.
37. Волошин І. Оцінка кредитних спредів, необхідних для формування пруденційних резервів / І. Волошин // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 60–66.
38. Глуценко В. В. Управление финансовыми рисками в коммерческих банках Украины / В. В. Глуценко, В. А. Фурсова. – Харків: ХНУ, 2007. – 275 с.

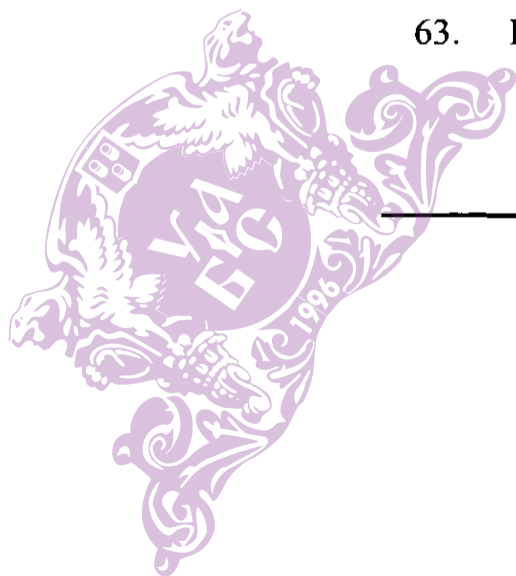

39. Глушенко В. В. Фінансові ризики комерційного банку / В. В. Глушенко, А. І. Граділь. – Харків: ХНУ, 2007. – 202 с.
40. Горбань И. И. Теория гиперслучайных явлений / И. И. Горбань. – К.: Аверс, 2007. – 180 с.
41. Грабчук О. М. Фінансово-економічний механізм ризик-менеджменту підприємства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. М. Грабчук. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – 24 с.
42. Граділь А. І. Фінансові ризики у банківській діяльності: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А. І. Граділь. – Харків: ХНУ, 2006. – 20 с.
43. Грубер Й. Эконометрия. – Т. 1. / Й. Грубер. – Киев, 1996. – 400 с.
44. Грушко В. І. Управління фінансовими ризиками / В. І. Грушко, О. І. Пилипченко, Р. В. Пікус. – Київ: Інститут економіки та права «Крок», 2000. – 168 с.
45. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов / А. Дамодаран. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 1342 с.
46. Депозити фізичних осіб. – Режим доступу: www.aub.com.ua
47. Депозити юридичних осіб. – Режим доступу: www.aub.com.ua
48. Дзюблюк О. Оптимізація процесу формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку в системі фінансового менеджменту банківської діяльності // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – № 1. – С. 7–13.
49. Дікань Л. В. Фінансовий результат підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз: Монографія / Л. В. Дікань, О. О. Вороніна. – Харків: СПД ФО Лібуркіна Л. М., 2008. – 92 с.
50. Дорошенко Н. О. Інвестиційний портфель комерційних банків України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Н. О. Дорошенко. – Харків: ХНУ, 2005. – 21 с.
51. Дотримання банками України економічних нормативів. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

52. Ексклюзивні матеріали Вісника НБУ. Основні показники діяльності банків України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
53. Євтух О. Типові ризики іпотечного капіталу та управління ними / О. Євтух // Вісник НБУ. – 2001. – № 11 – С. 42–45.
54. Закон України «Про банки і банківську діяльність». – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
55. Зінченко В. Підвищення ефективності управління ризиками в умовах активізації споживчого кредитування / В. Зінченко, Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2007. – № 10. – С. 7–10.
56. Зобов'язання банків за коштами, залученим на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб (регіональний розподіл). – Режим доступу: www.bank.gov.ua
57. Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. – – Режим доступу: www.bank.gov.ua
58. Камінський А. Б. Економіко-математичне моделювання фінансових ризиків: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / А. Б. Камінський. – К.: КНУ, 2007. – 25 с.
59. Карпов Л. Е. Адаптивное управление по прецедентам, основанное на классификации состояний управляемых объектов / Л. Е. Карпов, Л. Е. Юдин. – Режим доступу: www.citforum.ru/consulting/BI/karpov
60. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – Режим доступу: www.ek-lit.agava.ru
61. Ковальов О. Світовий досвід управління кредитним ризиком і можливості його використання в Україні / О. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3. – С. 11–18.
62. Ковальов О. Стратегічне управління кредитними ризиками / О. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 21–30.
63. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку / С. М. Козьменко,

- Ф. І. Шпиг, І. В. Волошко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 734 с.
64. Колесников С. В. Фінансова складова в результативності використання інноваційного потенціалу промислового підприємства: дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами за видами економічної діяльності» / С. В. Колесников. – Харків: ХНЕУ, 2007. – 230 с.
65. Корн Г., Корн Т. Справочник по математике для научных работников и инженеров. – М.: Наука, 1970. – 720 с.
66. Корнеев В. В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках / В. В. Корнеев. – К.: НДФІ, 2003. – 376 с.
67. Краснокутська В. О. Порівняльна характеристика Бундесбанку Німеччини та Національного банку України / В. О. Краснокутська, В. Ю. Подчесова // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 227. – Т. 1. – С. 185–189.
68. Криклій А. С. Банківський ризик-менеджмент в контексті Базельських угод / А. С. Криклій // Економіка та держава. – 2006. – № 9. – С. 13–15.
69. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 16–22.
70. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
71. Кудрявцев П. М. Управління кредитними ризиками комерційних банків / П. М. Кудрявцев // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 321–325.
72. Куштим В. В. Динаміка розвитку банківського сегмента міжнародного фінансового ринку / В. В. Куштим, В. В. Ляшенко // Фінанси України. – 2007. – № 12. – С. 96–105.
73. Лапуста М. Г. Риски в предпринимательской деятельности / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. – М.: Инфра-М, 1998. – 224 с.

74. Маршалл А. **Принципы экономической науки** [В 3 т.] / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – 1078 с.
75. Масалітіна В. В. **Планування руху грошових коштів у системі управління фінансовими ризиками: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами»** / В. В. Масалітіна. – К.: Національний транспортний університет, 2002. – 17 с.
76. Матрос Є. Інформаційна підтримка визначення міри банківських ризиків / Є. Матрос // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – № 8. – С. 103–107.
77. Милль Дж. С. **Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии** / Дж. С. Милль – М.: ЭКСМО. – 2007. – 1040 с.
78. Набок Р. Концептуальна схема рейтингування банків України / Р. Набок, О. Набок // *Вісник НБУ*. – 2006. – № 8. – С. 20–25.
79. Найт Ф. Х. **Риск, неопределенность и прибыль** / Ф. Х. Найт. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
80. Наумов Д. О. Класифікація ризиків у міжнародній практиці / Д. О. Наумов // *Економіка та держава*. – 2007. – № 1. – С. 38–40.
81. Огієнко В. Страхування банківських вкладів як інструмент зміцнення банківської системи України / В. Огієнко // *Регіональна економіка*. – 2002. – № 1. – С. 241–247.
82. Павлюк С. Кредитні ризики та управління ними / С. Павлюк // *Фінанси України*. – 2003. – № 11. – С. 105–111.
83. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку / О. Пернарівський // *Вісник НБУ*. – 2006. – № 10. – С. 26–29.
84. Пернарівський О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. Пернарівський // *Вісник НБУ*. – 2004. – № 4. – С. 44–48.
85. Пигу А. **Экономическая теория благосостояния** / А. Пигу. – М.: Прогресс, 1985. – 968 с.
86. Погайдак О. Управління банківськими ризиками та адміністративним контролем у системі банківсько-кредитних відносин як фактор впливу на успіш-

ність конкурентної боротьби (економічні основи взаємозв'язку) / О. Погайдак // Конкуренція. – 2003. – № 3(6). – С. 21–23.

87. Подольчак Н. Ю. Класифікація ризиків та методи їх зниження / Н. Ю. Подольчак // Вісник Національного університету «Львів. Політехніка». – 2002. – № 457. – С. 23–32.

88. Подчесова В. Ю. Взаємність у русі кредитних та депозитних фінансових потоків банків / В. Ю. Подчесова // Научно-техн. сб. Коммунальное хозяйство городов. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2008. – Вып. 85. – С. 268 – 276.

89. Подчесова В. Ю. Засади побудови наочної моделі оцінки виникнення кредитного ризику / В. Ю. Подчесова // Матеріали III науково-практичної конференції «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика». – Суми, 2008. – С. 87–89.

90. Подчесова В. Ю. Кредитний ризик як похідна сталої змістовності кредитного процесу / В. Ю. Подчесова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 157–160.

91. Подчесова В. Ю. Кредитний ризик як різновид банківського ризику та його основні класифікаційні ознаки / В. Ю. Подчесова // Вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 2 (25). – С. 70 – 76.

92. Подчесова В. Ю. Незбалансованість темпів зміни обсягів наданих кредитів та залучених ресурсів в оцінці виникнення кредитного ризику / В. Ю. Подчесова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний процес і ефективність виробництва. – 2008. – № 54 (2). – С. 4 – 10.

93. Подчесова В. Ю. Оцінка ефективності кредитного портфеля банківських установ України / В. Ю. Подчесова, О. А. Ручко // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету «Наука й економіка». – 2008. – № (12). – С. 393 – 401.

94. Подчесова В. Ю. Оцінка та аналіз ризику з урахуванням засад ситуаційного управління / В. Ю. Подчесова // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток наукових досліджень 2007». – Полтава, 2007. – С. 22–24.
95. Подчесова В. Ю. Перспективи формування і розвитку інвестиційно-банківських інститутів в Україні / В. Ю. Подчесова, О. М. Мусієнко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2006. – № 719. – С. 205–207.
96. Подчесова В. Ю. Складові теоретичного та прикладного узагальнення в управлінні кредитними ризиками банків / В. Ю. Подчесова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Эффективность бизнеса в условиях трансформации экономики». – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2007. – С. 99–102.
97. Подчесова В. Ю. Теоретичне обґрунтування сутності кредитного ризику в управлінні кредитним процесом / В. Ю. Подчесова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы». – Пінськ, 2008. – С. 108–109.
98. Подчесова В. Ю. Управління кредитними ризиками та шляхи їх мінімізації / В. Ю. Подчесова // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 205. – Т. 4. – С. 967–972.
99. Пономаренко П. И. Оценка и методы снижения риска в кредитной политике банков / П. И. Пономаренко, Д. В. Кабаченко // Науковий вісник Національного гірничого університету. – 2003. – № 3. – С. 20–31.
100. Потійко Ю. Теорія та практика управління різними видами ризиків у комерційних банках / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 58–60.
101. Прасолова С. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти / С. Прасолова // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С. 36–39.
102. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125.

103. Притоманова О. М. Моделювання кредитного ризику комерційного банку на основі нейронечітких технологій: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / О. М. Притаманова. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – 20 с.
104. Раєвська Т. Практичні підходи до оцінки ризиків у діяльності банків / Т. Раєвська // Вісник НБУ. – 2005. – № 8. – С. 9–14.
105. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – М.: ИНФРА – М, 2004. – 480 с.
106. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2006 році. Інформаційні матеріали. – К.: НБУ, 2007. – 48 с.
107. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2007 році. Інформаційні матеріали. – К.: НБУ, 2008. – 52 с.
108. Романов В. С. Классификация рисков: принципы и критерии / В. С. Романов. – Режим доступа: www.aup.ru
109. Руденко Л. Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій / Л. Руденко. – К.: Кондор, 2004. – 480 с.
110. Савченко Т.Г. Практика трансфертного ціноутворення в банках України / Т.Г. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 26-31.
111. Садеков А. А. Кредитний скоринг – методика оптимізації управління кредитними ризиками / А. А. Садеков, Н. О. Лісова // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 118–122.
112. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Ф. Синки. – М.: «Catallaxy». – 1994. – 618 с.
113. Слобода Л. Вдосконалення методів регулювання рівня кредитних ризиків у банківському менеджменті /Л. Слобода, Ю. Салюта // Регіональна економіка – 2003. – № 4. – С. 134–139.
114. Слобода Л. Я. Стратегія і тактика внутрішньобанківського регулювання кредитних ризиків / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. -

С. 190–198.

115. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / Упорядники: О. В. Рогачова, К. С. Винокуров, Ю. І. Крусь, О. А. Меню, С. А. Меню. – К.: Оріони, 1999. – 502 с.

116. Стрілець Т. М. Використання чинника еластичності банківських депозитів при формуванні ресурсної бази банків / Т. М. Стрілець // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 203–209.

117. Структура активів банків України (у розрізі банків). – Режим доступу: www.bank.gov.ua

118. Структура зобов'язань банків України (у розрізі банків). – Режим доступу: www.bank.gov.ua

119. Струченкова Т. Современные подходы к регулированию банковских рыночных рисков / Т. Струченкова // Банковское дело. – 2004. – № 6. – С. 21–26.

120. Суслов В. И. Эконометрия / В. И. Суслов, Н. М. Ибрагимов, Л. П. Талышева, А. А. Цыплаков. – Новосибирск: НГУ, 2003. – 600 с.

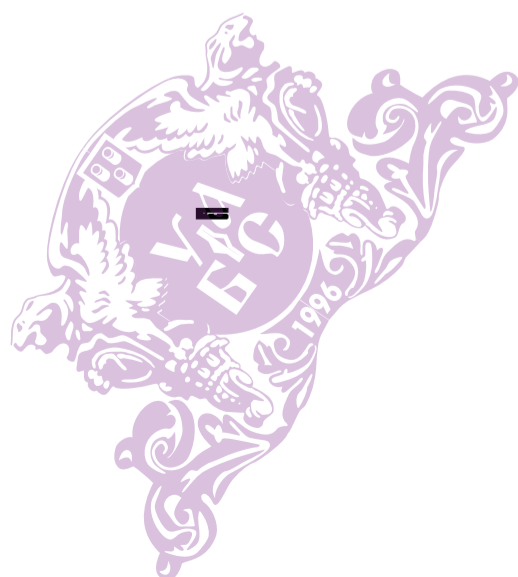
121. Сухотеплий В. Аналіз динаміки структури банківської галузі України за період 1999–2006 рр. / В. Сухотеплий // Вісник НБУ. – № 10. – 2007. – С. 16–19.

122. Тітенкова М. В. Проблеми забезпечення повернення банківських кредитів / М. В. Тітенкова // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 5. – С. 17–19.

123. Тітова Н. А. Оцінка кредитного ризику на основі гібридної системи для визначення резерву комерційного банку / Н. А. Тітова, Л. А. Останкова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2006. – № 1Е (6). – С. 300–304.

124. Ткач І. І. Моделювання кредитного процесу в банківських установах: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / І. І. Ткач. – Львів: ЛНУ, 2005. – 23 с.

125. Уваров К. В. Управління валютним ризиком у банках України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / К. В. Уваров. – К.: КНЕУ, 2007. – 19 с.

126. Уотшем Т. Дж. Количественные методы в финансах [Пер. с англ. Под ред. М. Р. Ефимовой] / Т. Дж. Уотшем, К. Паррамоу – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 527 с.
127. Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні / М. Фастовець // Вісник НБУ. – 2007. – № 2. – С. 38–45.
128. Федосік І. М. Управління ресурсним потенціалом банку: дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / І. М. Федосік. – Харків: ХНУ, 2003. – 186 с.
129. Финансовые результаты банков. Активы и обязательства. – Режим доступа: www.finance.ua
130. Финансовые результаты банков. Депозиты физических лиц. – Режим доступа: www.finance.ua
131. Финансовые результаты банков. Депозиты юридических лиц. – Режим доступа: www.finance.ua
132. Финансовые результаты банков. Капитал и финансовый результат. – Режим доступа: www.finance.ua
133. Финансовые результаты банков. Структура кредитно-инвестиционного портфеля. – Режим доступа: www.finance.ua
134. Фінансові результати діяльності банків України (у розрізі банків). – Режим доступа: www.bank.gov.ua
135. Фінкельштейн О. Б. Фінансові ризики у системі банківських ризиків: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. Б. Фінкельштейн. – К.: КНЕУ, 2001. – 24 с.
136. Фурман В. Світовий досвід комплексного страхування банківських ризиків / В. Фурман // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 118–122.
137. Фурсова В. А. Секьюритизация активов как способ управления финансовыми рисками / В. А. Фурсова // Економіка розвитку. – 2005. – № 1. – С. 49–56.
138. Фурсова В. А. Управління фінансовими ризиками в комерційних банках України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.02.03 «Організація

- управління, планування й регулювання економікою» / В. А. Фурсова. – Харків: ХНУ, 2006. – 22 с.
139. Хаб'юк О. Вплив Базеля II на банки та економіку / О. Хаб'юк // Вісник НБУ. – 2006. – № 8. – С. 10–13.
140. Христофорова О. М. Кредитні потоки банків: теоретичне узагальнення, аналіз управління / О. М. Христофорова. – Харків: Константа, 2005. – 106 с.
141. Чернявський К. Формування попиту на кредитні ресурси / К. Чернявський // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 34–42.
142. Черняк О. Методика вибіркового дослідження у банківській системі України / О. Черняк, А. Камінський // Вісник НБУ. – 2006. – № 8. – С. 14–19.
143. Чуб П. Методи трансферу кредитного ризику банку / П. Чуб // Банківська справа. – 2007. – № 1. – С. 79–85.
144. Шарп У. Інвестиції / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли – М.: ИНФРА-М, 1999. – 1028 с.
145. Шевчук В. Макроекономічний вплив від збільшення обсягів кредитування / В. Шевчук. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/January/05.htm.
146. Енциклопедія фінансового ризик-менеджмента / Под ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 786 с.
147. Юсипович О. І. Економічні ризики та їх вплив на товарооборот: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (економіка торгівлі та послуг)» / О. І. Юсипович – Львів: Львівська комерційна академія, 2007. – 21 с.
148. Яворський Р. Розвиток банківської системи в Україні / Р. Яворський // Матеріали досліджень переможців всеукраїнського конкурсу «Економічні реформи в Україні». – Київ, 1999. – 244 с.
149. Allen F., Carletti E. Credit risk transfer and contagion // *Journal of Monetary Economics*. – 2006. – № 53. – P. 89–111.
150. Brenda G.-H. Determinants of Ex-Ante Banking System Distress: A Macro-Micro Empirical Exploration of Some Recent Episodes // *IMF Working Paper*. –

1999. – № 33. – 64 p.
151. Cebenoyan S., Strahan P. Risk Management, Capital Structure and Lending at Banks // Journal of Banking and Finance. – 2004. – № 28. – P. 19–43.
152. Dimakos X. K., Aas K. Integrated Risk Modelling // Statistical Modelling. – 2004. – № 4. – P. 265–277.
153. Duffie D. Innovations in Credit Risk Transfer: Implications for Financial Stability // Stanford University, Draft: July 2, 2007. – 47 p.
154. Gastineau G. L., Kritzman M. P. Dictionary of Financial Risk Management. – Режим доступу: www.amex.com/servlet/AmexFnDictionary.
155. Gordy M. A comparative anatomy of credit risk models // Journal of Banking and Finance. – 2000. – Vol. 24. – P. 119–149.
156. Kuritzkes A., Schuermann T. What we know, don't know and can't know about bank risk: a view from the trenches // Princeton University Press, Draft: September 2007, This Print: March 23, 2008. – 58 p.
157. Kuzemin A., Lyashenko V. Analysis of Spatial-temporal Dynamics in the System of Economic Security of Different Subjects of Economic Management // Information Technologies and Knowledge. – 2008. – Vol. 2. – № 3. – P. 234–238.
158. Markowitz Harry M. Portfolio Selection // Journal of Finance. – 1952. – Vol. 7. – No. 1 (March). – P. 77–91.
159. McConnell C.R., Brue S.L. Economics: Principles, Problems, and Policies. – 11th ed. – McGraw-Hill Publishing Company, 1990. – 866 p.
160. Sahajwala R., Van den Bergh P. Supervisory risk assessment and early warning systems // BIS Working Paper: Basel, December 2000. – № 4. – 72 p.
161. Tarashev N., Zhu H. Modelling and calibration errors in measures of portfolio credit risk // BIS Working Papers, 2007. – № 230. – 42 p.
162. Willett A. H. The Economic Theory of Risk and Insurance – Режим доступу: www.casact.org/pubs/forum/91wforum/91wf469.pdf

